

# **AUTOMATYZACJA bibliotek publicznych**

**Praktyczne aspekty**

WYDAWNICTWO



**NAUKA-DYDAKTYKA-PRAKTYKA**



STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

NAUKA-DYDAKTYKA-PRAKTYKA

# AUTOMATYZACJA bibliotek publicznych

**Praktyczne aspekty**

**Materiały z II Ogólnopolskiej Konferencji  
Białystok 26—28 X 1993 r.**

WYDAWNICTWO

SBP



Warszawa 1993

Komitet Redakcyjny serii wydawniczej  
«NAUKA — DYDAKTYKA — PRAKTYKA»

Prof. dr hab. Marcin DRZEWIECKI (przewodniczący),  
dr Stanisław CZAJKA, prof. dr hab. Zofia GACA-DĄBROWSKA,  
dr Danuta KONIECZNA, mgr Janusz NOWICKI (sekretarz),  
dr Maria PRÓCHNICKA, prof. dr hab. Anna SITARSKA,  
dr hab. Jacek WOJCIECHOWSKI, prof. dr hab. Zbigniew ŻMIGRODZKI

Projekt graficzny okładki i strony tytułowej  
Dobrochna BADORA-ZAWADZKA

Redaktor tomu  
Janusz NOWICKI

Redakcja techniczna i korekta  
Anna LIS

ISBN 83-85778-13-6

Copyright by Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich

CIP — Biblioteka Narodowa  
Automatyzacja bibliotek publicznych : praktyczne aspekty :  
materiały z II Ogólnopolskiej Konferencji ,  
Białystok 26-28.X.1993 r. / [red. Janusz Nowicki] ;  
. - Warszawa : Wydaw. SBP, 1993. - (Nauka, Dydaktyka, Praktyka  
= Science, Didactis, Practice ; 5)

Publikacja wydana przy pomocy finansowej Komitetu Badań Naukowych  
oraz Ministerstwa Kultury i Sztuki

Wydawnictwo SBP — Warszawa 1993 r. Wydanie I.  
Nakład: 1.000 egz. Ark. wyd. 7,5 Ark. druk. 9,5.  
Złożono: T<sub>E</sub>X-em — Cezary Słupik, 01-407 Warszawa, ul. Deotymy 15/17 m. 22  
Druk: Warszawska Drukarnia Naukowa, 00-656 Warszawa, ul. Śniadeckich 8

POLISH LIBRARIANS SOCIETY

SCIENCE-DIDACTICS-PRACTICE

# **PUBLIC libraries automation**

**Some practical aspects**

**Proceedings of the 2nd. National Conference  
November 26—28, 1993 Białystok**

WYDAWNICTWO  
SBP



**Warsaw 1993**



# Spis treści

|                        |    |
|------------------------|----|
| Od Redaktora . . . . . | 11 |
|------------------------|----|

## I. ZAGADNIENIA OGÓLNE

|                                                                                                    |    |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Lucjan Biliński:<br>STAN KOMPUTERYZACJI BIBLIOTEK PUBLICZNYCH W POLSCE . . .                       | 13 |
| Małgorzata Kamińska:<br>KOMPUTERYZACJA BIBLIOTEK PUBLICZNYCH — PODSUMOWANIE<br>ANKIETY . . . . .   | 21 |
| Jan Wołosz:<br>PROGRAMOWE I ORGANIZACYJNE ASPEKTY AUTOMATYZACJI<br>BIBLIOTEK PUBLICZNYCH . . . . . | 26 |
| Zdzisław Tomasz Dobrowolski:<br>KIERUNKI ROZWOJU OPROGRAMOWANIA BIBLIOTECZNEGO . . . .             | 33 |
| Jerzy Maj:<br>KOMPUTERYZACJA BIBLIOTEK PUBLICZNYCH . . . . .                                       | 38 |
| Anna Paluszkiewicz:<br>STRUKTURA DANYCH W SKOMPUTERYZOWANYCH SYSTEMACH<br>BIBLIOTECZNYCH . . . . . | 48 |
| Hanna Misiewicz:<br>CD-ROM W PRACY BIBLIOTEK . . . . .                                             | 53 |

## II. DOŚWIADCZENIA BIBLIOTEK PUBLICZNYCH ZAAWANSOWANYCH W KOMPUTERYZACJI PRAC BIBLIOTECZNYCH

|                                                                                                                                                                                    |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Bożena Bartoszewicz-Fabiańska:<br>KOMPUTERYZACJA PROCESÓW BIBLIOTECZNYCH<br>I INFORMACYJNYCH W WOJEWÓDZKIEJ BIBLIOTECE<br>PUBLICZNEJ im. ŁUKASZA GÓRNICKIEGO W BIAŁYMSTOKU . . . . | 61 |
| Sławomir Jach:<br>KOMPUTERYZACJA WOJEWÓDZKIEJ I MIEJSKIEJ BIBLIOTEKI<br>PUBLICZNEJ W GORZOWIE WIELKOPOLSKIM . . . . .                                                              | 67 |
| Sylvia Błaszczyk:<br>ZASTOSOWANIE TECHNIKI KOMPUTEROWEJ W WOJEWÓDZKIEJ<br>BIBLIOTECE PUBLICZNEJ W KATOWICACH . . . . .                                                             | 71 |
| Barbara Rzeczkowska:<br>KIERUNKI DZIAŁAŃ W ZAKRESIE AUTOMATYZACJI<br>BIBLIOTEK PUBLICZNYCH W ŁODZI . . . . .                                                                       | 74 |
| Krystyna Brodowska:<br>UWAGI NA TEMAT KOMPUTERYZACJI WOJEWÓDZKIEJ<br>BIBLIOTEKI PUBLICZNEJ W SIERADZU . . . . .                                                                    | 79 |

|                                                                                                  |    |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Jolanta Beska:</b>                                                                            |    |
| PROBLEMY KOMPUTERYZACJI W WOJEWÓDZKIEJ I MIEJSKIEJ<br>BIBLIOTECE PUBLICZNEJ W SŁUPSKU . . . . .  | 84 |
| <b>Lilia Marcinkiewicz:</b>                                                                      |    |
| STAN OBECNY I PERSPEKTYWY ROZWOJU KOMPUTERYZACJI<br>W WiMBP W SZCZECINIE . . . . .               | 89 |
| <b>Maria Górzyńska:</b>                                                                          |    |
| STAN KOMPUTERYZACJI BIBLIOTEKI PUBLICZNEJ<br>m.st. WARSZAWY . . . . .                            | 93 |
| <b>Bożena Wasilewska:</b>                                                                        |    |
| ZASTOSOWANIE TECHNIKI KOMPUTEROWEJ W WOJEWÓDZKIEJ<br>BIBLIOTECE PUBLICZNEJ W OLSZTYNIE . . . . . | 99 |

### **III. OFERTA BIBLIOTEKI NARODOWEJ**

|                                                                                                   |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Maria Janowska:</b>                                                                            |     |
| INFORMACJA O STANIE PRAC METODYCZNO-<br>-NORMALIZACYJNYCH W BN . . . . .                          | 103 |
| <b>Jadwiga Sadowska:</b>                                                                          |     |
| SERWISY BN NA NOŚNIKACH KOMPUTEROWYCH W OCENIE<br>UŻYTKOWNIKÓW . . . . .                          | 110 |
| <b>Jadwiga Sadowska:</b>                                                                          |     |
| SERWISY BIBLIOGRAFICZNE BN NA NOŚNIKACH KOMPUTEROWYCH.<br>STAN OBECNY I PLANY . . . . .           | 114 |
| BAZY DANYCH NA CD-ROM W ZBIORACH BN . . . . .                                                     | 119 |
| ZALETY, WADY I MOŻLIWOŚCI PAKIETU PROGRAMOWEGO MAK —<br>DYSKUSJA TWÓRCÓW I UŻYTKOWNIKÓW . . . . . | 122 |
| MAK — OPIS SYSTEMU . . . . .                                                                      | 124 |
| OFERTA BN DOTYCZĄCA MAK-a . . . . .                                                               | 127 |
| OFERTA BN W ZAKRESIE ROZPOWSZECZNIANIA DANYCH<br>NA NOŚNIKACH KOMPUTEROWYCH . . . . .             | 128 |

### **IV. OFERTY FIRM**

|                                             |     |
|---------------------------------------------|-----|
| CO-LIBER — Exell — Warszawa . . . . .       | 131 |
| LECH BMS-02 — Poznań . . . . .              | 134 |
| SOWA — Sokrates-software — Poznań . . . . . | 141 |
| SIB Nexter — Katowice . . . . .             | 144 |
| DYNIX — An. Ameritech Company . . . . .     | 147 |
| SCHOLA — Białystok . . . . .                | 152 |



# Contents

|                                   |    |
|-----------------------------------|----|
| Message from the Editor . . . . . | 11 |
|-----------------------------------|----|

## I. GENERAL ISSUES

|                                                                                                                   |    |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Lucjan Biliński:<br>STATE OF COMPUTERIZATION<br>OF PUBLIC LIBRARIES IN POLAND . . . . .                           | 13 |
| Małgorzata Kamińska:<br>COMPUTERIZATION OF PUBLIC LIBRARIES—<br>AN INQUIRE FINDINGS . . . . .                     | x  |
| Jan Wołosz:<br>SOFTWARE AND ORGANIZATION OF PUBLIC LIBRARIES<br>AUTOMATION . . . . .                              | x  |
| Zdzisław Tomasz Dobrowolski:<br>WAYS OF LIBRARY SOFTWARE DEVELOPMENT . . . . .                                    | x  |
| Jerzy Maj:<br>COMPUTERIZATION OF PUBLIC LIBRARIES—PROBLEMS<br>OF SOFTWARE INTEGRATION AND DATA EXCHANGE . . . . . | x  |
| Anna Paluszkiewicz:<br>DATA STRUCTURE IN COMPUTERIZED LIBRARY SYSTEMS . . . . .                                   | x  |
| Hanna Misiewicz:<br>CD-ROM IN A LIBRARY ENVIRONMENT . . . . .                                                     | x  |

## II. EXPERIENCES OF PUBLIC LIBRARIES WITH AN ADVANCED LEVEL OF COMPUTERIZATION

|                                                                                                                             |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Bożena Bartoszewicz-Fabiańska:<br>COMPUTERIZATION OF LIBRARY AND INFORMATION PROCESSES<br>IN THE WBP IN BIAŁYSTOK . . . . . | 61 |
| Sławomir Jach:<br>COMPUTERIZATION IN THE WiMBP IN GORZÓW WIELKOPOLSKI . . . . .                                             | 67 |
| Sylvia Błaszczuk:<br>A COMPUTER TECHNOLOGY APPLICATION IN THE WBP<br>IN KATOWICE . . . . .                                  | 71 |
| Barbara Rzeczkowska:<br>WAYS OF PUBLIC LIBRARIER AUTOMATION IN ŁÓDŹ . . . . .                                               | 74 |
| Krystyna Brodowska:<br>SOME REMARKS ON THE COMPUTERIZATION IN THE WBP<br>IN SIERADZ . . . . .                               | 79 |
| Jolanta Beska:<br>PROBLEMS OF THE COMPUTERIZATION IN THE WiMBP IN SŁUPSK . . . . .                                          | 84 |
| Lilia Marcinkiewicz:<br>PRESENT STATE AND PROSPECTS OF COMPUTERIZATION<br>DEVELOPMENT IN THE WiMBP IN SZCZECIN . . . . .    | 89 |

|                                                                                                  |    |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Maria Górczyńska:</b><br><b>PRESENT STATE OF COMPUTERIZATION IN THE WARSAW PUBLIC LIBRARY</b> | 93 |
| <b>Bożena Wasilewska:</b><br><b>A COMPUTER TECHNOLOGY APPLICATION IN THE WBP IN OLSZTYN</b>      | 99 |

### III. THE NATIONAL LIBRARY OFFER

|                                                                                                                            |   |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---|
| <b>Maria Janowska:</b><br><b>INFORMATION ABOUT THE STATE OF METHODOICAL AND STANDARDIZING WORK IN THE NATIONAL LIBRARY</b> | x |
| <b>Jadwiga Sadowska:</b><br><b>ELECTRONIC INFORMATION SERVICES OF THE NATIONAL LIBRARY—USERS' OPINIONS</b>                 | x |
| <b>Jadwiga Sadowska:</b><br><b>ELECTRONIC INFORMATION SERVICES OF THE NATIONAL LIBRARY AT PRESENT AND IN THE FUTURE</b>    | x |
| <b>CD-ROM DATABASES IN THE NATIONAL LIBRARY</b>                                                                            | x |
| <b>ADVANTAGES, DISADVANTAGES AND POWER OF MAK LIBRARY SOFTWARE—A DISCUSSION OF AUTHORS AND USERS</b>                       | x |
| <b>MAK—THE SYSTEM DESCRIPTION</b>                                                                                          | x |
| <b>MAK—THE NATIONAL LIBRARY OFFER</b>                                                                                      | x |
| <b>THE NATIONAL LIBRARY OFFER CONCERNING ELECTRONIC DATA DISTRIBUTION</b>                                                  | x |

### IV. FIRMS OFFERS

|                                      |   |
|--------------------------------------|---|
| <b>CO-LIBER—Exell Warsaw</b>         | x |
| <b>LECH BSM-02—Poznań</b>            | x |
| <b>SOWA—Sokrates-software—Poznań</b> | x |
| <b>SIB Nexter—Katowice</b>           | x |
| <b>DYNIX—An. Ameritech. Company</b>  | x |
| <b>SCHOLA — Białystok</b>            | x |

# Inhaltsverzeichnis

|                                    |    |
|------------------------------------|----|
| Vom Redakteur des Buches . . . . . | 11 |
|------------------------------------|----|

## I. ALLGEMEINE PROBLEME

Lucjan Biliński:

|                                                                        |    |
|------------------------------------------------------------------------|----|
| DER ZUSTAND DER KOMPUTERISATION DER BIBLIOTHEKEN<br>IN POLEN . . . . . | 13 |
|------------------------------------------------------------------------|----|

Małgorzata Kamińska:

|                                                                                           |    |
|-------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| KOMPUTERISATION DER ÖFFENTLICHEN BIBLIOTHEKEN —<br>ZUSAMMENSTELLEN DER UMFRAGEN . . . . . | 21 |
|-------------------------------------------------------------------------------------------|----|

Jan Wołosz:

|                                                                                                        |    |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| PROGRAMMATISCHE UND ORGANISATORISCHE ASPEKTE<br>DER AUTOMATISATION DER ÖFFENTLICHEN BIBLIOTHEKEN . . . | 26 |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|

Zdzisław Tomasz Dobrowolski:

|                                                                           |    |
|---------------------------------------------------------------------------|----|
| ENTWICKLUNGSRICHTUNGEN DES BIBLIOTHEKARISCHEN<br>PROGRAMMIERENS . . . . . | 33 |
|---------------------------------------------------------------------------|----|

Jerzy Maj:

|                                                                                                                                |    |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| KOMPUTERISATION DER ÖFFENTLICHEN BIBLIOTHEKEN —<br>PROBLEME DER PROGRAMMINTEGRATION<br>UND DES AUSTAUSCHES DER DATEN . . . . . | 38 |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|

Anna Paluszkiwicz:

|                                                                        |    |
|------------------------------------------------------------------------|----|
| STRUKTUR DER DATEN IN BIBLIOTHEKARISCHEN<br>COMPUTERSYSTEMEN . . . . . | 48 |
|------------------------------------------------------------------------|----|

Anna Misiewicz:

|                                                      |    |
|------------------------------------------------------|----|
| CD-ROM IM ARBEITSPROZESSE DER BIBLIOTHEKEN . . . . . | 53 |
|------------------------------------------------------|----|

## II. ERFABRUNGEN DER ÖFFENTLICHEN BIBLIOTHEKEN, DIE IM PROZESSE DER KOMPUTERISATION DER BIBLIOTHEKARISCHEN ARBEITEN FORTGESCHRITTEN SIND

Bożena Bartoszewicz-Fabiańska:

|                                                                                                                                |    |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| KOMPUTERISATION DER BIBLIOTHEKARISCHEN<br>UND INFORMATISCHEN PROZESSE IN DER ÖFFENTLICHEN<br>BIBLIOTHEK IN BIAŁYSTOK . . . . . | 61 |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|

Sławomir Jach:

|                                                                                                                                                         |    |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| DIE KOMPUTERISATION DER ÖFFENTLICHEN WOJWODSCHAFTS-<br>UND STADTBIBLIOTHEK IN GORZÓW WIELKOPOLSKI.<br>PROBLEME, JETZIGER ZUSTAND, PERSPEKTIVE . . . . . | 67 |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|

Sylvia Błaszczyk:

|                                                                                                    |    |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| ANWENDUNG DER COMPUTERTECHNIK IN DER ÖFFENTLICHEN<br>WOJWODSCHAFTSBIBLIOTHEK IN KATOWICE . . . . . | 71 |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------|----|

Barbara Rzeczkowska:

|                                                                                                      |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| HANDLUNGSRICHTUNGEN IM BEREICH DER AUTOMATISATION DER<br>ÖFFENTLICHEN BIBLIOTHEKEN IN ŁÓDŹ . . . . . | 74 |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|

|                                                                                                                                                                |    |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Krystyna Brodowska:</b>                                                                                                                                     |    |
| ANMERKUNGEN ZUM THEMA DER KOMPUTERISATION<br>DER ÖFFENTLICHEN WOJOWDSCHAFTSBIBLIOTHEK IN SIERADZ . . . . .                                                     | 79 |
| <b>Jolanta Beska:</b>                                                                                                                                          |    |
| PROBLEME DER KOMPUTERISATION IN DER ÖFFENTLICHEN<br>WOJOWDSCHAFTS- UND STADTBIBLIOTHEK IN SŁUPSK . . . . .                                                     | 84 |
| <b>Lilia Marcinkiewicz:</b>                                                                                                                                    |    |
| DER JETZIGE ZUSTAND UND DIE PERSPEKTIVE DER ENTWICKLUNG<br>DER KOMPUTERISATION IN DER ÖFFENTLICHEN<br>WOJOWDSCHAFTS- UND STADTBIBLIOTHEK IN SZCZECIN . . . . . | 89 |
| <b>Maria Górzyńska</b>                                                                                                                                         |    |
| DER ZUSTAND DER KOMPUTERISATION DER ÖFFENTLICHEN<br>BIBLIOTHEK IN DER HAUPTSTADT WARSZAWA . . . . .                                                            | 93 |
| <b>Bożena Wasilewska:</b>                                                                                                                                      |    |
| DIE ANWENDUNG DER COMPUTERTECHNIK IN DER ÖFFENTLICHEN<br>WOJOWDSCHAFTSBIBLIOTHEK IN OLSZTYN . . . . .                                                          | 99 |

### III. ANGEBOT DER NATIONALEN BIBLIOTHEK

|                                                                                                                              |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Maria Janowska:</b>                                                                                                       |     |
| INFORMATION ÜBER DEN ZUSTAND DER METHODISCHEN<br>UND NORMALISATORISCHEN ARBEITEN<br>IN DER NATIONALEN BIBLIOTHEK . . . . .   | 103 |
| <b>Jadwiga Sadowska:</b>                                                                                                     |     |
| SERVICEN IN DER NATIONALEN BIBLIOTHEK GEBUNDENE<br>MIT COMPUTERTRAGSFÄHIGKEIT IN BEURTEILUNG<br>DER NUTZNIESSER . . . . .    | 110 |
| <b>Jadwiga Sadowska:</b>                                                                                                     |     |
| BIBLIOGRAPHISCHE SERVICEN DER NATIONALEN BIBLIOTHEK<br>MITTELS COMPUTERN. DER JETZIGE ZUSTAND UN PLÄNE . . . . .             | 114 |
| DATENBASEN AUF CD-ROM IN DEN SAMMLUNGEN<br>DER NATIONALEN BIBLIOTHEK . . . . .                                               | 119 |
| VORZÜGE, FEHLER UND MÖGLICHKEITEN<br>DES PROGRAMMPAKETS VON MAK — ERÖRTERUNGEN<br>DER SCHÖPFER UND DER NUTZNIESSER . . . . . | 122 |
| MAK — DIE BESCHREIBUNG DES SYSTEMS . . . . .                                                                                 | 124 |
| ANGEBOT DER NATIONALEN BIBLIOTHEK<br>DER MAK BETREFFEND . . . . .                                                            | 127 |
| ANGEBOT DER NATIONALEN BIBLIOTHEK IM BEREICH<br>DER VERBREITUNG DER DATEN MITTELS COMPUTERN . . . . .                        | 128 |

### IV. ANGEBOTE DER FIRMEN

|                                             |     |
|---------------------------------------------|-----|
| CO-LIBER — Exell Warszawa . . . . .         | 131 |
| LECH BSM-02 — Poznań . . . . .              | 134 |
| SOWA — Sokrates-software — Poznań . . . . . | 141 |
| SIB Nexter — Katowice . . . . .             | 144 |
| DYNIX — An. Ameritech Company . . . . .     | 147 |
| SCHOLA — Białystok . . . . .                | 152 |

## Od Redaktora

W dniach 26–28 października 1993 r. odbyła się w Białymstoku II Ogólnopolska Konferencja nt. „Automatyzacja bibliotek publicznych — praktyczne aspekty”, której organizatorami byli: Zarząd Główny Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w Warszawie, Zarząd Okręgu SBP, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Ł. Górnickiego w Białymstoku oraz Biblioteka Narodowa. Finansowego wsparcia całemu przedsięwzięciu udzieliły: Ministerstwo Kultury i Sztuki oraz Komitet Badań Naukowych. Ponadto wśród sponsorów znalazły się dwie białostockie spółki „Schola” i „Zieleń Miejska”.

W konferencji uczestniczyli: dyrektorzy bibliotek publicznych stopnia wojewódzkiego, przewodniczący lub członkowie ZO SBP z kraju, informatycy, pracownicy WBP zajmujący się automatyzacją oraz przedstawiciele bibliotek naukowych — w tym Wyższego Seminarium Duchownego w Warszawie — współpracujący z Biblioteką Narodową. W trakcie konferencji prezentowały swoje programy firmy współpracujące z bibliotekami w zakresie wprowadzania systemu komputerowego, m.in.

— Zakład Badawczo-Rozwojowy „New Bibl” z Poznania (system biblioteczny „Lech BMS-02),

— Zakład Projektowania i Konserwacji Systemów Komputerowych SOKRATES — software, prezentujący system informatyczny obsługi biblioteki SOWA,

— NEXTER International Ltd. z systemem SIB, funkcjonującym w WBP Katowice.

Gościnnie prezentowała swój system biblioteczny firma „Dynix” An. Ameritech. Company.

Przedstawiono także reprezentantom bibliotek publicznych bazę katalogowo-bibliograficzną dotyczącą książki mówionej, jaką dysponuje Biblioteka Główna Polskiego Związku Niewidomych w Warszawie. Białostocka firma „Schola” wystąpiła z ofertą oprogramowania CD-ROM, prezentując m.in. programy edukacyjne, muzyczne itp. Zademonstrowała również „edytor tekstu”.

Otwierając obrady dyrektor WBP w Białymstoku — mgr Walentyna Siniakowicz podkreśliła, że konferencja nt. automatyzacji bibliotek, odbywająca się po raz drugi w Białymstoku — w tak szczególnym okresie dla

bibliotek publicznych — budzi głęboką satysfakcję, gdyż jest świadectwem zainteresowania władz naczelných SBP oraz MKiS sprawą rozwoju komputeryzacji w sieci placówek całego kraju.

Dyr. Siniakowicz wyraziła nadzieję, iż konferencja — stanowiąca niejako podsumowanie podjętego przed dwoma laty programu automatyzacji bibliotek — przyniesie wiele nowych rozstrzygnięć praktycznych przydatnych w bieżącej, a także planowanej pracy z użytkownikami bibliotek.

Prezes ZG SBP — dr Stanisław Czajka stwierdził, że udział w konferencji blisko 150 osób potwierdza duże zainteresowanie problematyką automatyzacji bibliotek. Nawiązując do konferencji z 1991 r. dr Stanisław Czajka wyraził przekonanie, że konieczne jest kontynuowanie wysiłków w sferze komputeryzacji pracy bibliotek publicznych, pomimo olbrzymich trudności, z jakimi borykają się owe placówki na co dzień (m.in. kłopoty z zakupem księgozbioru, niedostatki funduszu płac, zaleganie z opłatami czynszów etc.). Stwierdził, że naczelną ideą obecnej konferencji winno być uruchomienie wszystkich struktur uczestniczących w procesie modernizacji bibliotek polskich.

W procesie tym Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich chce aktywnie i stale uczestniczyć.

Prezes Czajka umotywowował zasadność ponownego wyboru Białegostoku na miejsce ogólnopolskiego forum bibliotekarzy sprawdzoną już gościnnością władz miasta i województwa oraz sprawnością organizacyjną WBP im. Ł. Górnickiego. Wyraził nadzieję, że tegoroczne obrady staną się twórczą i pożyteczną wymianą doświadczeń ludzi związanych z książką, postępem bibliotecznym. Podkreślił również zasługi bibliotekarzy zaangażowanych w organizacyjnych przygotowaniach do konferencji. Jako reprezentant Biblioteki Narodowej zaanonsował także prezentację bibliograficznych baz danych BN przy udziale abonentów tych programów z innych bibliotek.

Oczekiwania organizatorów spełniły się. Wysoki poziom prezentowanych referatów i komunikatów spowodował, iż uczestnicy obrad opowiedzieli się za potrzebą wydania tych materiałów, uznając ich aktualność i przydatność w praktyce bibliotecznej.

Seria, w której się ta książka ukazuje się, ma ostatni człon „PRAKTYKA”. Wierzimy, że właśnie tym potrzebom — czyli praktyce — służyć będzie niniejsza publikacja.

*Janusz Nowicki*

Warszawa, 24 listopada 1992 r.



# I. GŁÓWNE PROBLEMY KOMPUTERYZACJI BIBLIOTEK

**Lucjan Biliński**

*Ministerstwo Kultury i Sztuki*

## KOMPUTERYZACJA BIBLIOTEK PUBLICZNYCH

Początki komputeryzacji bibliotek publicznych nie są odległe, można je odnieść do połowy lat osiemdziesiątych.

Jerzy Maj w referacie wygłoszonym w 1987 r. poświęconym wykorzystaniu techniki komputerowej w wojewódzkich bibliotekach publicznych podał, że komputery były wówczas w posiadaniu następujących bibliotek publicznych: biblioteki miasta i gminy w Gostyniu, Śmigielu, Wschowie (woj. leszczyńskie) i Węgrowie (woj. siedleckie), Gminnej Biblioteki Publicznej w Krzemieniewie, Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Rzeszowie<sup>1</sup>.

W 1987 r. do wszystkich bibliotek publicznych stopnia wojewódzkiego przesłana została ankieta Ministerstwa Kultury i Sztuki i redakcji „Poradnika Bibliotekarza” dotycząca stanu i zamierzeń bibliotek publicznych w sprawie automatyzacji prac bibliotecznych. Ankieta miała dać odpowiedź na trzy zasadnicze pytania:

- jakie są możliwości bibliotek w zakresie automatyzacji prac,
- jakie prace, z tego zakresu, były prowadzone w bibliotekach publicznych dotychczas,
- jakie są zamierzenia w tej dziedzinie.

---

<sup>1</sup> Jerzy Maj: *Możliwości wykorzystania techniki komputerowej w wojewódzkiej bibliotece publicznej*. W: *Wojewódzka biblioteka publiczna jako centrum informacyjne regionu*. Warszawa 1990, Biblioteka Narodowa s. 83.

Z ankiety tej dowiedzieliśmy się, że próbę zastosowania elektronicznych maszyn cyfrowych podjęły: Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Szczecinie (wykorzystując komputer RIAD 32) oraz Miejska Biblioteka Publiczna w Krakowie, wojewódzkie biblioteki publiczne w Wałbrzychu, Bydgoszczy i Rzeszowie, a także Biblioteka Ośrodka Kultury w Węgrowie.

Wyniki ankiety przedstawił Marek Nahotko w artykule „Stan i zamierzenia w dziedzinie komputeryzacji bibliotek publicznych”<sup>2</sup>. Z zebranych opinii wynikało, że największe szanse w unowocześnieniu pracy biblioteki widziały w użyciu mikrokomputerów. Wydawało się wówczas, że jest to najlepszy sprzęt dla bibliotek publicznych. Dla merytorycznego wsparcia bibliotek w ich unowocześnieniu, pod koniec 1988 r. wydany został specjalny numer „Poradnika Bibliotekarza”, mający charakter poradnika pt. „Mikrokomputer w bibliotece”<sup>3</sup>.

Ankieta miała także na celu zbadanie zamierzeń bibliotek publicznych w przyszłości. Na pytanie, czy biblioteka widzi w ogóle szansę automatyzacji swoich prac obecnie lub w przyszłości, negatywnie odpowiedziało 20 bibliotek stopnia wojewódzkiego. Jako przyczynę takiej sytuacji podano przede wszystkim trzy powody: brak odpowiedniej kadry, trudne warunki lokalowe (potrzeba remontu, brak własnego lokalu itp.) oraz wysokie koszty, których biblioteka nie mogłaby udźwignąć. Na dalszych miejscach znalazły się takie przyczyny, jak brak wiedzy o procesach automatyzacji wśród pracowników bibliotek, przewidywane kłopoty z wyborem, zakupem i eksploatacją sprzętu, brak wytycznych lub centralnego programu. Z tym związany był ewentualny termin, w którym można by rozpocząć prace — 16 bibliotek odkładało ten termin na lata dziewięćdziesiąte, jednakże aż 19 bibliotek gotowych było podjąć prace natychmiast, pod warunkiem uzyskania odpowiedniej pomocy.

Biblioteki chciały zautomatyzować w pierwszej kolejności prace związane z opracowaniem zbiorów oraz prowadzeniem katalogów (opracowanie — 23 głosy, katalogi — 26 głosów). Na kolejnym miejscu znalazło się prowadzenie usług związanych z wyszukiwaniem informacji bibliograficznych we własnych i obcych bazach danych (2/3 respondentów stwierdziło, że czytelnicy byłiby zainteresowani takimi usługami) — 19 głosów. Kolejne miejsca zajęły takie prace, jak: gromadzenie dokumentów (14 głosów), udostępnianie (7 głosów), księgowość i pomoc przy prowadzeniu skontrum (po 4 głosy).

---

<sup>2</sup> Marek N a h o t k o: *Stan i zamierzenia w dziedzinie komputeryzacji bibliotek publicznych*. „Poradnik Bibliotekarza” nr 4/1988.

<sup>3</sup> *Mikrokomputer w bibliotece*. Numer specjalny miesięcznika „Poradnik Bibliotekarza” Warszawa 1988.



Biblioteki zdecydowane na prowadzenie prac automatycznych nierzadko dość dobrze znały przykłady takich prac zarówno w kraju, jak i za granicą. Jako przykłady podawane były nazwy wymienionych poprzednio bibliotek publicznych w kraju, które miały już pewne doświadczenia (szczególnie informacje o doświadczeniach negatywnych rozchodzą się bardzo szybko), a także bibliotek naukowych działających w danym regionie oraz bibliotek i systemów z USA, Wielkiej Brytanii, Japonii, krajów skandynawskich.

Ostatnia grupa pytań dotyczyła pomocy, którą biblioteki otrzymują i chciałyby otrzymać z innych instytucji. Praktycznie wszyscy respondenci zgodzili się, że publikacji dotyczących komputeryzacji bibliotek nie ma w ogóle lub jest ich zdecydowanie za mało. Bibliotekarze pragnęli publikacji, które w sposób praktyczny i przystępny nauczyłyby sposobów prowadzenia prac z komputerem (żądanie „publikacji dla humanistów”), dawały możliwość poznania różnych typów maszyn i zasad wyboru najodpowiedniejszej do danych potrzeb. Chcieli oni także uzyskać gotowe, typowe programy umożliwiające ujednolicenie prac i wymianę doświadczeń. Właśnie wymiana doświadczeń na jakimś określonym forum wydaje się bardzo ważna. Zgłaszane były również zapotrzebowania na praktyczne kursy pracy przy klawiaturze oraz na praktyki w bibliotekach, które wprowadziły u siebie automatyzację prac. Były także głosy domagające się utworzenia centralnego ośrodka badawczo-rozwojowego, który by zajmował się wszystkimi problemami automatyzacji bibliotek.

Od tego czasu upłynęło pięć lat, doczekaliśmy się nowych generacji komputerów i śmielszego ich wykorzystania w bibliotekach. Według informacji uzyskanych ze wszystkich województw na początku 1993 r. zaawansowanie w komputeryzacji bibliotek jest znaczne, chociaż nie dorównuje poziomowi zastosowania elektroniki w innych gałęziach życia społeczno-gospodarczego naszego kraju.

Według stanu na koniec 1992 r. następujące wojewódzkie biblioteki publiczne nie rozpoczęły jeszcze komputeryzacji: w Chełmie, Elblągu, Jeleniej Górze, Nowym Sączu, Ostrołęce, Przemyślu i Tarnowie. Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krośnie podjęła w 1990 r. komputeryzację biblioteki, lecz na skutek trudności finansowych rozpoczęte prace przerwano. Można generalnie stwierdzić, że główną — jeśli nie jedyną — przyczyną opóźnień w komputeryzacji bibliotek publicznych są problemy finansowe.

Komputeryzacja bibliotek publicznych pod koniec 1992 r. przedstawiała ogromną mozaikę rodzajów zastosowanego sprzętu komputerowego, przyjętego oprogramowania, realizowanych programów i stopnia ich zaawansowania (od wstępnych form testowania programów — do pełnego ich wykorzystania).

Głównym odbiorcą urządzeń komputerowych są biblioteki publiczne stopnia wojewódzkiego, chociaż coraz częściej wykorzystują je również biblioteki samorządowe.

## **Komputeryzacja wojewódzkich bibliotek publicznych**

Wojewódzkie biblioteki publiczne można podzielić — pod względem stopnia zaawansowania komputeryzacji, na trzy grupy:

1) biblioteki, które już posiadają komputery, jednak do końca 1992 r. nie były one jeszcze wykorzystane,

2) biblioteki korzystające z urządzeń komputerowych dla celów eksperymentalnych (np. testowanie zakupowanego programu), lub posługujące się nimi w ograniczonym stopniu (np. dla spraw kadrowych, finansowych, płacowych),

3) biblioteki realizujące już programy komputerowe dla celów bibliotecznych o różnym stopniu zaawansowania.

**Do pierwszej grupy zaliczyć należy następujące wojewódzkie biblioteki publiczne:**

- Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Białej Podlaskiej,
- Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Koszalinie,
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Pile,
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Piotrkowie Trybunalskim,
- Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Zamościu,
- Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Zielonej Górze.

**Do drugiej grupy kwalifikują się następujące biblioteki:**

- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Ciechanowie,
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Lublinie,
- Biblioteka Raczyńskich w Poznaniu
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Tarnobrzegu.

**Znacznie liczniejszą, trzecią grupę bibliotek stanowią:**

- Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy,
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Białymstoku,
- Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Bydgoszczy,
- Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Częstochowie,
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Gdańsku,
- Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Gorzowie Wlkp.,
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Katowicach,
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Kielcach,
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Koninie,

- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie,
- Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Legnicy,
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Lesznie,
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Łomży,
- Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Łodzi,
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Olsztynie,
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Opolu,
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Płocku,
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Poznaniu,
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Radomiu,
- Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Rzeszowie,
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Sieradzu,
- Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Słupsku,
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Suwałkach,
- Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Szczecinie,
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Toruniu,
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Wałbrzychu,
- Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna we Wrocławiu.

## **Komputeryzacja bibliotek samorządowych**

W niektórych województwach komputeryzacja bibliotek samorządowych wyprzedziła komputeryzację bibliotek publicznych stopnia wojewódzkiego, chociaż nie ma ona jeszcze charakteru masowego. Odnotować ją jednak należy z uwagi na to, że przy dalszym rozwoju komputeryzacji dość chętnie odwoływać się będziemy do początków, kiedy zaczynano startować od skromnego jeszcze sprzętu i programów.

Pod koniec 1993 r. stan wyposażenia bibliotek samorządowych w komputery i stopień ich wykorzystania przedstawiał się następująco:

### **Miasto stołeczne Warszawa i województwo:**

W Dzielnicy Mokotów biblioteki posiadały 5 komputerów,  
 w dzielnicy Ochota — 2 komputery,  
 w Dzielnicy Śródmieście — 5 komputerów,  
 w Dzielnicy Wola — 3 komputery,  
 Miejska Biblioteka Publiczna w Legionowie — 1 komputer.

**Woj. białostockie** — komputery posiadają biblioteki samorządowe w Hajnówce, Białowieży, Supraślu i Czarnej Białostockiej; zakupiono także sprzęt komputerowy dla Miejskiej Biblioteki Publicznej w Łapach.

**Woj. bielskie** — komputery mają: Miejska Biblioteka Publiczna w Wiśle, Gminna Biblioteka Publiczna w Goleszowie.

**Woj. bydgoskie** — komputery w Gminnej Bibliotece Publicznej w Sicienku (ATARI) i filii w Kruszyńcu wykorzystywane były wyłącznie w pracy z dziećmi (gry i zabawy komputerowe), na 1993 r. planowany był zakup komputera dla GBP w Sicienku.

**Woj. gdańskie** — komputery posiadają trzy biblioteki.

**Woj. jeleniogórskie** — komputer posiadają trzy biblioteki.

**Woj. kaliskie** — komputery posiadają: Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Jarocinie, Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Zdunach.

**Woj. katowickie** — komputery posiadają: Miejska Biblioteka Publiczna w Będzinie, Miejska Biblioteka Publiczna w Bukowni, Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Chrzanowie, Miejska Biblioteka Publiczna w Dąbrowie Górniczej, Miejska Biblioteka Publiczna w Rybniku, Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Trzebini, Miejska Biblioteka Publiczna w Wodzisławiu Śląskim, Miejska Biblioteka Publiczna w Zabrze, Miejska Biblioteka Publiczna w Jastrzębiu, Miejska Biblioteka Publiczna w Katowicach, Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Warszawie gm. Wolbrom.

**Woj. kieleckie** — w komputery wyposażone są następujące biblioteki: Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Pińczowie, Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Busku, Miejska Biblioteka Publiczna w Ostrowcu.

**Woj. legnickie** — Miejska Biblioteka Publiczna w Lublinie i Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Polkowicach posiadają komputery.

**Woj. leszczyńskie** — mikrokomputery do gier komputerowych posiadają miejsko-gminne biblioteki publiczne w Gostyniu, Śmiglu i Wschowie oraz GBP w Krzemieniewie.

**Woj. łódzkie** — na terenie m. Łodzi trzy biblioteki dzielnicowe (DBP Bałuty, DBP Śródmieście i DBP Polesie) posiadają sprzęt IBM różnej konfiguracji, komputer posiada także MBP w Ozorkowie.

**Woj. olsztyńskie** — tylko Miejska Biblioteka Publiczna w Iławie posiada komputer.

**Woj. opolskie** — Miejska Biblioteka Publiczna w Kędzierzynie-Koźlu ma dwa komputery. Komputery mają także: Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Leśnicy, Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Zdzeszowicach.

**Woj. plockie** — Miejska biblioteka Publiczna w Kutnie posiada komputer.

**Woj. poznańskie** — według informacji WBP w Poznaniu sprzęt komputerowy, pozwalający na korzystanie z programu SOWA posiadało pięć bibliotek samorządowych, a dalsze pięć bibliotek planowało zakup komputerów w 1993 r.

**Woj. rzeszowskie** — Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Kolbuszowej posiada 4 komputery, a Gminna Biblioteka Publiczna we Fryszaku posiada 1 komputer. Pod koniec 1992 r. komputer zakupiła także Miejska Biblioteka Publiczna w Mielcu.

**Woj. siedleckie** — Miejska Biblioteka Publiczna w Węgrowie ma zainstalowany komputer mający zastosowanie w czynnościach gromadzenia i udostępniania zbiorów. Komputer posiada również Miejska Biblioteka Publiczna w Sokołowie Podlaskim.

**Woj. suwalskie** — w końcu 1992 r. komputer zakupiła Miejska Biblioteka Publiczna w Augustowie (do końca 1992 r. nie był on jeszcze zainstalowany i nie miał programu).

**Woj. tarnowskie** — Miejska Biblioteka Publiczna w Tarnowie posiada komputer.

**Woj. wałbrzyskie** — cztery biblioteki samorządowe posiadają komputery: Dzierżoniów, Nowa Ruda, Żarów, Szczytna.

**Woj. zamojskie** — tylko jedna, spośród bibliotek samorządowych, Gminna Biblioteka Publiczna w Trzuszczanach posiada komputer.

Z powyższych informacji wynika, że na początku 1993 r. w bibliotekach publicznych było około 180 komputerów. W blisko 95 procentach była to rodzina komputerów IBM PC wprowadzona na polski rynek już na początku lat osiemdziesiątych. Wydaje się, że spośród bibliotek publicznych do wiodących ośrodków komputeryzacji procesów bibliotecznych można by zaliczyć m.in. Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną w Łodzi i Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Białymstoku. Niektóre biblioteki skorzystały także z doświadczeń Biblioteki Politechniki Poznańskiej.

Na osobne omówienie zasługuje przydatność zakupowanych i realizowanych programów, zresztą niektóre elementy tej oceny znalazły się również w zestawionych informacjach.

Przedstawiony obraz automatyzacji bibliotek — przy użyciu komputerów zmienia się bardzo szybko, pomimo ogromnych trudności finansowych, nie pozwalającym bibliotekom na realizację nawet skromnych zamierzeń.

W sieci bibliotek publicznych stosowane są różne formy przekazywania doświadczeń w zakresie komputeryzacji (bezpośrednia wymiana pracowników, seminaria międzywojewódzkie i ogólnopolskie), istnieje jednak



potrzeba stworzenia ogólnego projektu automatyzacji bibliotek publicznych. Ze względu na dotychczasowe doświadczenia i możliwości sprzętowe i kadrowe, problemem tym powinna się zająć Biblioteka Narodowa w Warszawie. Zresztą Biblioteka Narodowa poczuwając się do tego obowiązku, przedstawiła wstępny projekt automatyzacji bibliotek, który zakłada:

- katalogowanie w systemie zautomatyzowanym,
- wykorzystanie w procesie katalogowania opisów dostarczanych na dyskietkach przez Bibliotekę Narodową (z „Przewodnika Bibliograficznego”),
- druk kart katalogowych,
- rejestrowanie wypożyczeń w systemie zautomatyzowanym,
- posiadanie bazy danych o zbiorach własnych,
- wyszukiwanie danych przez bibliotekarzy i czytelników danej biblioteki.

Jeżeli porównamy te zadania z czynnościami, jakie biblioteki publiczne próbują wykonywać (napotykając po drodze wiele błędów), to możemy zauważyć prawie całkowitą zbieżność tych kierunków działań.

Projekt ów, przewidziany na dwa etapy realizacji, musi jednak znaleźć wsparcie finansowe z budżetu centralnego i poparcie ze strony sieci bibliotek publicznych.

Należy podkreślić fakt, że oferta Biblioteki Narodowej w zakresie rozpowszechniania danych na nośnikach komputerowych systematycznie rozszerza się i od 1 maja 1993 r. obejmuje następujące bazy danych:

I. „Przewodnik Bibliograficzny”: opisy z lat 1988–1992 oraz opisy bieżące dostarczane co tydzień (udostępniane w formacie MARC BN w wersji źródłowej);

II. Słownik Języka Haseł Przedmiotowych;

III. Wydawnictwa II obiegu z lat 1976–1989;

IV. Baza danych Narodowego Ośrodka Międzynarodowego Systemu Informacji o Wydawnictwach Ciągłych (ISDS).

Należy przypuszczać, że na konferencji, zaprezentowany będzie już bardziej szczegółowy projekt automatyzacji bibliotek, jak i wzbogacona oferta Biblioteki Narodowej w zakresie rozpowszechniania danych na nośnikach komputerowych.

**Małgorzata Kamińska**

*Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Ł. Górnickiego  
Białystok*

## KOMPUTERYZACJA BIBLIOTEK PUBLICZNYCH

**Wyniki ankiety opracowanej przez WBP**

Obecna konferencja jest kontynuacją I Ogólnopolskiej Konferencji na temat: „Automatyzacja bibliotek publicznych — praktyczne aspekty” zorganizowanej w dniach 7–8 III 1991 r. z inicjatywy ZG SBP przy współudziale Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku. Celem konferencji było zapoznanie się ze stanem komputeryzacji bibliotek publicznych. Tylko 4 biblioteki wojewódzkie: w Szczecinie, Gdańsku, Olsztynie i Białymstoku prezentowały wówczas swoje osiągnięcia.

Ankieta dotycząca „Komputeryzacji bibliotek publicznych” została skierowana do 49 wojewódzkich bibliotek publicznych, odpowiedzi nadesłało 38 placówek.

Ankieta zawierała następujące pytania:

- informacja ogólna o stosowaniu techniki komputerowej w bibliotekach,
- charakterystyka wykorzystywanego sprzętu,
- jakie gotowe i własne pakiety użytkowe stosują biblioteki, przeznaczenie tych systemów,
- charakterystyka automatyzowanych procesów bibliotecznych,
- zgłoszenie tematów wymagających omówienia podczas organizowanej konferencji.

Celem omawianej ankiety jest zdefiniowanie stanu i zmian w zakresie komputeryzacji bibliotek od 1991 r. oraz określenie potrzeb bibliotek w tym zakresie.

Przedstawiona analiza nie odzwierciedla wszystkich problemów dotyczących komputeryzacji wojewódzkich bibliotek publicznych, ponieważ nie odpowiedziało na ankietę aż 10 respondentów, jak również nadesłane odpowiedzi nie zawsze były precyzyjne.

Z otrzymanych ankiet wynika, że technikę komputerową stosuje 28 bibliotek. Dotychczas nie podjęto prac komputeryzacyjnych w 11 ankietowanych bibliotekach — najczęściej z powodów finansowych. Wśród tych placówek tylko jedna nie podała planowanych zamierzeń. Pozostałe 10 — przedstawiło orientacyjne zamierzenia dotyczące wprowadzenia automatyzacji. Biblioteki te oczekują w miarę kompleksowego oprogramowania wszystkich procesów bibliotecznych. Z powodów merytorycznych i finansowych biblioteki nie przystępują do opracowania własnych programów użytkowych. Chcą wykorzystać sprawdzone już pakiety programowe, które mogłyby być zakupowane i wdrażane do pracy na dogodnych dla bibliotek warunkach. Dwie biblioteki chciałyby rozpocząć prace od komputeryzacji warsztatu informacyjnego, pozostałe preferują komputerową formę prowadzenia katalogów, gromadzenia i opracowania zbiorów — dopiero na koniec ich udostępnianie. **Wszystkie biblioteki oczekują konkretnej pomocy dotyczącej oceny działających systemów bibliotecznych i sprzętu komputerowego.**

W ankietowanych placówkach zainstalowanych jest ponad 150 komputerów różnego typu, zaznacza się przewaga komputerów typu PC-386.

Bezpośrednio przy komputerach pracuje 273 bibliotekarzy. W 11 bibliotekach zatrudnieni są informatycy. W 2 bibliotekach informatyków zatrudnia się w niepełnym wymiarze godzin, 7 bibliotek zatrudnia 1 informatyka, w 2 bibliotekach pracuje po 2 informatyków.

Wypożyczenie w sprzęt komputerowy w poszczególnych bibliotekach wygląda następująco:

|                 |                |
|-----------------|----------------|
| po 1 komputerze | — 5 bibliotek  |
| po 2 komputery  | — 4 biblioteki |
| po 3 komputery  | — 1 biblioteka |
| po 5 komputerów | — 3 biblioteki |
| po 6 komputerów | — 2 biblioteki |
| po 8 komputerów | — 3 biblioteki |
| po 9 komputerów | — 2 biblioteki |
| powyżej 10      | — 4 biblioteki |

10 bibliotek wykorzystuje komputery w systemach jednostanowiskowych, 18 bibliotek ma sieć Novell — w tym 6 bibliotek wykorzystuje sieć Novell pracując jednocześnie w systemach jednostanowiskowych. Urządzenia peryferyjne w bibliotekach — to przede wszystkim drukarki różnego typu (ponad 50), czytniki kodów paskowych — w trzech bibliotekach, Streamer i Scanner.



Na podstawie odpowiedzi zawartych w ankietach wynika, że 21 bibliotek wojewódzkich stosuje gotowe pakiety programowe. Oto krótkie przedstawienie używanych systemów.

Gotowe pakiety programowe ISIS i MicroISIS (po adaptacji) wykorzystuje się w 8 ankietowanych bibliotekach (Bydgoszcz, Gdańsk, Kraków, Koszalin, Łódź, Olsztyn, Opole, Warszawa) do gromadzenia, ewidencji i opracowania księgozbioru, tworzenia katalogów, udostępniania zbiorów oraz tworzenia baz bibliograficznych.

System obsługi bibliotecznej SOWA stosuje 6 bibliotek (Częstochowa, Kielce, Konin, Leszno, Sieradz, Skierniewice). Podstawowe moduły tego systemu:

- ewidencja księgozbioru,
- opracowanie zbiorów,
- prowadzenie katalogów,
- tworzenie bibliograficznych baz danych,
- udostępnianie zbiorów.

Pakiet programowy MAK funkcjonuje w 6 ankietowanych placówkach (Łódź, Radom, Słupsk, Szczecin, Warszawa, Zamość). Możliwości tego systemu są zaprezentowane w tej książce.

Programy użytkowe „Schola” stosują 4 biblioteki (Białystok, Legnica, Leszno, Łomża). Przeznaczone są do prowadzenia katalogów, obsługi wypożyczalni oraz opracowania Zbiorów Specjalnych.

Pakiet programów MIS (Gorzów Wielkopolski) składa się z następujących modułów:

- BIB-MIS przeznaczony do gromadzenia i opracowania książek oraz do wydruku kart katalogowych,
- CO-MIS — gromadzenie i opracowanie zbiorów specjalnych,
- WYP-MIS — obsługa udostępniania zbiorów,
- Czyt-MIS — obsługa czytelników.

Program wykorzystywany jest do obsługi katalogu centralnego, obsługi filii bibliotecznych i Zbiorów Specjalnych.

W kilku bibliotekach funkcjonują bazy danych ogólnego przeznaczenia takie jak: dBase, Clipper, Paradox, Fantasy, Access.

W ankietowanych bibliotekach funkcjonują również własne programy użytkowe przeznaczone do automatyzowania poszczególnych czynności bibliotecznych.

KATALOG — system katalogowania i wyszukiwania wydawnictw bibliotecznych (Bydgoszcz).

SYSTEM CENTRALNEGO ZAKUPU księgozbioru (Gdańsk).

SIB — system informacyjny bibliotek — gromadzenie i przetwarzanie informacji o zbiorach bibliotecznych (Katowice, Opole).

BIBLIOTEKA — katalogowanie i wyszukiwanie informacji (Koszalin).

MAG — obsługa i ewidencja magazyny księgarń.

KARTA — drukowanie kart katalogowych.

REZERWA — ewidencja magazynu rezerw (Płock).

BIB-COM — mikrokomputerowy system automatyzacji prac w bibliotekach. System przeznaczony do prowadzenia katalogu centralnego, redakcji i wydruku kart katalogowych, druku zamówień, ewidencji ilości i wartości zakupów (Rzeszów).

SCONTRUM dla filii bibliotecznych (Szczecin).

BIBLION — kompleksowy program merytorycznej działalności biblioteki (Zielona Góra).

VIDEOTEKA (Szczecin).

CZASOPISMA — program przeznaczony do opracowania czasopism (Białystok).

Z przesłanych ankiet nie wynika jednoznacznie, jakie rodzaje czynności bibliotecznych zostały w pełni zautomatyzowane, toteż przedstawiona analiza może być niedokładna.

Gromadzenie zbiorów zautomatyzowało 9 bibliotek wykorzystując programy ISIS, BIB-COM i BIB-MIS. Ewidencję księgozbioru prowadzi 8 bibliotek w systemach SOWA, ISIS i „Biblion”. Opracowanie zbiorów zautomatyzowało 15 bibliotek — stosując programy MAK, „Schola”, SOWA, ISIS i MicroISIS, BIB-COM i „Biblion”. Katalogi biblioteczne systemem komputerowym opracowuje 14 bibliotek wykorzystując programy: „Schola”, MAK, SOWA, ISIS, SIB, „Biblion”. Udostępnianie zbiorów systemami Schola, SOWA, ISIS, „Biblion”, Wyp-MIS i Gryt-MIS prowadzi 12 bibliotek. Bibliograficzne bazy danych tworzone są przez 12 bibliotek systemami: ISIS, SIB, SOWA, MAK, „Biblion”. Opracowanie zbiorów specjalnych automatyzacją — 2 biblioteki systemami „Schola” i CO-MIS.

Ankietowane placówki zgłosiły następujące problemy wymagające omówienia podczas konferencji:

1. Zmiany w organizacji pracy wewnętrznej biblioteki podczas wdrażania systemów komputerowych.

2. Propozycje rozwiązań automatyzacji bibliotek publicznych — zorganizowanie przeglądu systemów komputerowych.

3. Porównanie stanu zaawansowania wdrażanych systemów w poszczególnych bibliotekach.

4. Problemy dotyczące opracowania zbiorów na nośnikach komputerowych:

— biblioteka w opisie bibliograficznym, a z tym

— standaryzacja zapisu danych przechowywanych na nośnikach komputerowych,

— opracowanie rzeczowe w komputerowych systemach bibliotecznych.

5. Organizacja wymiany baz danych między bibliotekami.

6. Koordynacja prac dotyczących komputeryzacji bibliotek publicznych.

Problemy dotyczące: kierunków oprogramowania bibliotecznego, integracji programowej i wymiany danych, struktury danych w skomputeryzowanych systemach bibliotecznych, stanu komputeryzacji bibliotek publicznych — zostały ujęte w programie odbywającej się konferencji.

## Szanowne Koleżanki i Koledzy!

*Myślicie o komputeryzacji swojej biblioteki? Zastanawiacie się od czego zacząć? Ależ to bardzo proste — od książki! My tę książkę mamy:*

### MIKROKOMPUTER W BIBLIOTECIE

Oprac. Marek Nahodko i Władysław Szczęch.

Książka ta napisana niezwykle prostym, komunikatywnym językiem, wyjaśniająca podstawowe pojęcia, sposób funkcjonowania i możliwe zastosowania techniki komputerowej w bibliotekach. Jest to po prostu pozycja wydawnicza, od której trzeba zacząć.

Dr Jerzy Maj z Biblioteki Narodowej stwierdził:

...jest to najlepsza a niedoceniana książka o mikrokomputerach dla bibliotekarzy”.

Publikacja ta nadaje się znakomicie jako pomoc dydaktyczna dla studentów, uczniów — słowem wszystkich, którzy zaczynają wchodzić w tę problematykę.

**Cena — tylko — 18 tys. zł**

Sprzedaż (płatność gotówką, przelewem lub za zaliczeniem pocztowym) odręcznie i wysyłkową prowadzi **Biuro ZG SBP, 00-953 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.**

## **PROGRAMOWE I ORGANIZACYJNE ASPEKTY AUTOMATYZACJI BIBLIOTEK PUBLICZNYCH**

Celem mojego wystąpienia nie jest wygłoszenie referatu, w którym miałbym zaprezentować moje refleksje na temat automatyzacji bibliotek publicznych, lecz przedstawienie pewnej wizji i propozycji, które jeśli zostaną przez państwo zaakceptowane, powinny stać się podstawą do współpracy i współdziałania zainteresowanych tymi propozycjami bibliotek i innych instytucji.

To co zamierzam państwu zaproponować wiąże się z obserwacjami i konstatacjami o jakich była już dziś mowa, a które stanowią także treść wypowiedzi, opinii, propozycji i postulatów wypowiedzianych przez wielu bibliotekarzy, także z bibliotek publicznych, przy różnych okazjach. Wszystkie one sprowadzają się do stwierdzeń, że wzrasta zainteresowanie bibliotekarzy automatyzacją i ich determinacja w tym zakresie, że mimo braku funduszy jest w bibliotekach publicznych coraz więcej sprzętu i różnego rodzaju oprogramowania, że płaci się błędami i stratami za niedostatek wiedzy i doświadczenia, że potrzeba wiarygodnego doradztwa i pomocy w automatyzacji poszczególnych warsztatów bibliotecznych, zwłaszcza w warunkach coraz bogatszej oferty rynku komputerowego i coraz silniejszej, agresywnej konkurencji firm komputerowych, krajowych i zagranicznych. VTLS, TINKIB, MARCORP, Alepf, Dynix, Data Trek i cały szereg innych firm amerykańskich i zachodnich czynią intensywne przygotowania do ulokowania się na rynku polskim, chociaż jeszcze 2 lata temu większość z nich odpowiadała, że nie jest zainteresowana wejściem na nasz rynek. Dziś za 50–60 tys. USD (czyli 1 200 000 000 zł) są one gotowe dostarczyć i zainstalować w bibliotece gminnej czy miejskiej lokalną sieć komputerową, możliwą do eksploatacji po 2–3 miesiącach po podpisaniu umowy. W tej sumie mieści się także szkolenie personelu i podłączenie sieci lokalnej do istniejących sieci komputerowych, a więc praktycznie rzecz biorąc do wielu danych na całym świecie.

Na taki zakup niewiele bibliotek może sobie pozwolić, a jeśli nawet to biblioteka powinna przekalkulować opłacalność takiej decyzji. W obliczu

trudności, niepowodzeń oraz niedostatku funduszy i specjalistów z jednej strony, a z drugiej — pogłębiającego się przekonania, że bez komputeryzacji biblioteka będzie się stawać anachronizmem — zrozumiałe jest gorączkowe zainteresowanie automatyzacją. Nawyk wiary w centralne rozwiązanie problemów, wyniesiony z okresu gospodarki centralnie planowanej, podsycza jednak nadal jeszcze złudne nadzieje na kompleksowe rozwiązanie problemu przez jakieś instytucje centralne — wbrew negatywnym dotychczasowym doświadczeniom i logice bo 1 czy 10 instytucji o określonych i zwykle ograniczonych możliwościach nie jest w stanie rozwiązać jakiegokolwiek problemu kilkudziesięciu tysiącach innych instytucji, bez udziału i zaangażowania tychże, a także bez stworzenia odpowiednich struktur — zawsze kosztownych, a nie zawsze sprawnych i efektywnych, co zwykle okazuje się po pewnym czasie.

W przypadku automatyzacji bibliotek publicznych są — wydaje się — przesłanki ku temu, aby wspólnymi siłami i środkami bibliotek, MKiS oraz BN wykonać zdecydowany krok do przodu, tj. przyjąć i zrealizować program skrojony na miarę rzeczywistych możliwości, a więc skromny, ale realny. Co pozwala zakładać, że jest to możliwe? Jest kilka takich przesłanek:

1. Determinacja znacznej części bibliotekarzy dążących do automatyzacji warsztatów pracy.
2. Tani i dostępny na rynku sprzęt komputerowy.
3. Niedrogie oprogramowanie oferowane przez różne firmy polskie.
4. Możliwość dostępu do bazy opisów bibliografii narodowej i opisów z innych baz danych.

Co przeszkadza przyjęciu i realizacji programu automatyzacji bibliotek publicznych? Jest kilka istotnych utrudnień:

1. Stosunkowo mała wiedza i umiejętności pracy na komputerze jeszcze u wielu bibliotekarzy.
2. Brak funduszy.
3. Brak zorganizowanego poradnictwa i swego rodzaju opiekuńczości związanej z pomaganiem poszczególnym bibliotekom w doborze sprzętu i oprogramowania oraz instalowaniu urządzeń. **Pamiętajmy, że mamy nadal bez mała 10 tys. bibliotek publicznych i każda z nich przed Sylwestrem 2000 r. powinna być skomputeryzowana** — jak stwierdził dr J. Maj w swoim referacie.
4. Nie rozwiązany problem szkolenia i doszkalania pracowników bibliotek publicznych w zakresie stosowania i wykorzystywania techniki komputerowej.
5. Niejasności związane z wizją automatyzacji, jej koncepcją, programami i planami.



Zanim spróbuje odpowiedzieć na pytanie: jak wykorzystać istniejące atuty do przyspieszenia automatyzacji i w jaki sposób można podjąć próbę uporania się z realnymi przeszkodami i ograniczeniami, chciałbym najpierw wyjaśnić o jakiej automatyzacji chcę mówić.

Otóż mając na uwadze owe bez mała 10 tys. bibliotek publicznych, a nie zaawansowane już w stosowaniu techniki komputerowej większe i bogatsze biblioteki publiczne, jakich już mamy przecież sporo, chcę skupić swoją uwagę na bibliotekach miejskich i gminnych oraz ich filiach, gdzie nie ma jeszcze komputerów, albo są, ale nie bardzo wiadomo co z nimi zrobić. Moją intencją jest, aby nie przedstawiać pociągającego obrazu kompleksowo zautomatyzowanej biblioteki, ale spróbować powiedzieć: jak tę automatyzację zacząć, aby móc ją później rozwijać w miarę przybywania wiedzy, doświadczenia, funduszy i pojawiania się nowych rozwiązań w technice komputerowej.

Jeśli zatem chcemy mówić o początkach, to od razu trzeba powiedzieć, że chodzi nam o budowę lokalnych sieci komputerowych, tj. sieci w jednej bibliotece, sieci, która daje możliwość zastosowania techniki komputerowej do katalogowania, druku kart katalogowych, tworzenia i utrzymywania baz danych zawierających opisy zbiorów własnych i innych, nabytych, dalej wyszukiwania danych przez czytelników i bibliotekarzy oraz rejestrowania i obsługi wypożyczeń. Nie zamierzam mówić o telekomunikacji, bo — jak sądzę — byłoby to przedwczesne, a ponadto możliwości podłączeń bibliotek publicznych, przede wszystkim tych mniejszych, są bardzo ograniczone, albo nie istnieją wcale.

Jak zatem w obecnych warunkach można sobie wyobrazić automatyzację biblioteki publicznej ze zbiorami liczącymi od kilkunastu do kilkudziesięciu tysięcy woluminów? To, co chcę przedstawić, zmierza do skorzystania z projektu zrealizowanego, praktycznie zweryfikowanego, jednym słowem — projektu zrealizowanego przez ks. Krzysztofa Goneta w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego w Warszawie, wykorzystywanego też przez biblioteki zrzeszone w federacji bibliotek kościelnych.

Ksiądz Gonet opierając się na własnych doświadczeniach mówi, że można zaczynać od 1, 2 lub większej ilości liczby komputerów personalnych — w zależności od posiadanych środków. Dla tych bibliotekarzy, którzy już kupili sprzęt, nie jest to oczywiście żadna rewelacja.

Co zatem potrzebne jest do skomputeryzowania w bibliotece publicznej wymienionych wcześniej funkcji, tj. katalogowania, druku kart katalogowych, utrzymywania baz danych, wyszukiwania danych i obsługi wypożyczeń?



Mając na uwadze ograniczone fundusze bibliotek publicznych, swój warsztat pracy można skomputeryzować dysponując podstawowym wyposażeniem złożonym z komputera lub z komputerów personalnych, oprogramowania sieciowego, drukarki, no i oprogramowania bibliotecznego, np. pakietu programowego MAK.

Przykładowy zestaw urządzeń dla biblioteki miejskiej czy gminnej, z którego niejedna biblioteka wojewódzka mogłaby skorzystać również, jest następujący:

1. IBM PC 386 DX 33 MHz 200 MB HD Karta VGA-Mono — koszt zakupu ok. 25 mln zł.

2. Stacje robocze IBM PC 386 SX 40 MHz 120 MB HD, Karta VGA-Mono — koszt zakupu jednej stacji wynosi ok. 23 mln zł.

3. Drukarka do druku kart katalogowych, np. Star LC 20 — koszt zakupu ok. 5 mln zł.

4. Oprogramowanie sieciowe, np. Netware Lite — zakup w granicach 2 mln zł na jedno stanowisko.

5. Karta sieciowa ETHERNET — zakup w granicach 2 mln zł na jedno stanowisko.

Oczywiście do tego zestawu potrzebne jest oprogramowanie biblioteczne. Ze zrozumiałych względów preferujemy pakiet programowy MAK, opracowany w Bibliotece Narodowej. Dlaczego? Już na ten temat mówiono, ale najpełniej ta kwestia zostanie naświetlona w trzecim dniu konferencji, więc odłożymy odpowiedź na to pytanie do tego czasu.

Dysponując sprzętem i oprogramowaniem możemy rozpoczynać tworzenie bazy danych od przejmowania opisów z „Przewodnika Bibliograficznego”, a następnie wprowadzania opisów naszych zbiorów lub np. informacji zawartych w kartotekach. Nie jest to jednak sprawa tak prosta. Nie tylko przecież z powodu niedostatku funduszy. Są inne uwarunkowania, które utrudniają przyspieszenie automatyzacji bibliotek publicznych. Mając to na uwadze Dyrekcja BN w czerwcu 1993 r. złożyła w MKiS wstępny projekt działań, które — naszym zdaniem — mogą proces automatyzacji przyspieszyć. Nie otrzymaliśmy odpowiedzi na nasze propozycje. Okres kampanii wyborczej i formowania nowego rządu nie sprzyjał widocznie decyzjom, którym powinny towarzyszyć wydatki budżetowe. Nieoficjalne opinie, jakie do nas docierały, były jednak pozytywne. W propozycjach złożonych w MKiS założono:

1. Automatyzację w okresie jednego do półtora roku — od 20 do 40 bibliotek publicznych, przy czym objęłaby ona funkcje wcześniej określone.

2. Rozpoczynanie automatyzacji przede wszystkim w tych bibliotekach, które są lub mogą być wyposażone w podstawowy sprzęt. Z tym punktem

łączy się nadzieja, że znajdą się środki na automatyzację bibliotek nie będących w stanie wygospodarować środków na ten cel.

3. Automatyzację według jednolitych standardów. Formatem używanym w przyszłości będzie USMARC. Ma on szansę stać się formatem wykorzystywanym przez większość bibliotek polskich. Dopóki USMARC nie zostanie w pełni zaadaptowany, co może jeszcze potrwać, będzie stosowany format MARC BN, wykorzystywany m. in. w bieżącej bibliografii narodowej. Konwersja opisów w MARC BN na USMARC nie powinna stanowić większego problemu.

4. Zastosowanie i wykorzystanie pakietu programowego MAK jako podstawowego oprogramowania bibliotecznego.

5. Wykorzystanie opisów z bazy danych „Przewodnika Bibliograficznego”, obecnie rozprowadzanych do ok. 100 bibliotek na dyskietkach. Ponadto wykorzystanie opisów z innych baz danych, wytwarzanych w Bibliotece Narodowej, z czasem i w innych bibliotekach, np. bazy ISDS.

Zakłada się więc maksymalne wykorzystanie w automatyzacji bibliotek publicznych dorobku Biblioteki Narodowej i oparcie tej automatyzacji na standardach księżnicy narodowej.

Kluczowe kwestie zawarte w propozycjach, od których zależy powodzenie całego projektu, dotyczą:

- a) funduszy,
- b) szkolenia i doszkalania,
- c) organizacji całego przedsięwzięcia.

Jeśli chodzi o fundusze, to bez ich pozyskania na ten cel, niewiele się da zrobić. Zakłada się, że fundusze muszą się znaleźć w znacznej części w budżecie MKiS, a ponadto — mogą one pochodzić z innych źródeł, m. in. samorządów, sponsorów krajowych i zagranicznych, KBN i wojewodów. Szkolenie i doszkalanie pracowników bibliotek publicznych to kluczowa sprawa, lecz zarazem wąskie gardło całego projektu. Możliwości szkoleniowe BN są ograniczone. Specjalistów, którzy mogliby takie szkolenie prowadzić, jest obecnie niewielu, przy czym zajęci są oni wykonywaniem innych przydzielonych zadań. Szukając rozwiązania tego problemu, doszliśmy do wniosku, że pomoc BN innym bibliotekom powinna dotyczyć przede wszystkim szkolenia w MAK-u, który jest stale doskonałony i rozwijany. Obecnie prace w BN nad MAK-iem, jego rozwojem, skupiają się na obsłudze wypożyczeń przez ten pakiet wypożyczeń bibliotecznych. Pierwsza demonstracja możliwości MAK-a w zakresie wypożyczeń odbyła się w czerwcu, w Łodzi podczas konferencji zorganizowanej przez Miejską Bibliotekę Publiczną. Przewidujemy, że MAK będzie gotów do obsługi wypożyczeń z końcem 1993 r.

W szkoleniu bibliotekarzy w zakresie wykorzystania MAK-a należy wyróżnić dwa aspekty: nauczanie pracy na aktualnej wersji pakietu i doszkalanie w jego nowych, bardziej rozwiniętych i udoskonalonych wersjach. Jeśli chodzi o nauczanie pracy w MAK-u, to widzimy tylko jedno rozwiązanie, które już zaczynamy stosować. Wkrótce podpiszemy umowę o współpracy z Pedagogiczną Biblioteką Wojewódzką w Warszawie. W umowie przewidziano nieodpłatne przekazanie MAK-a i przeszkolenie jej pracowników. W zamian PBW stanie się ośrodkiem szkolącym w MAK-u pracowników bibliotek pedagogicznych w kraju. Taka sama umowa o współpracy przygotowana jest z Centrum Metodycznym Doskonalenia Kadr Nauczycielskich.

Otóż widzimy celowość podobnego postępowania w odniesieniu do bibliotek publicznych. Jesteśmy więc gotowi przeszkolić kilka grup pracowników bibliotek w różnych regionach kraju pod warunkiem jednak, że przejmą później oni sami takie szkolenie kolegów w swych regionach. Myślimy tu o wykorzystaniu współpracy regionalnych bibliotek publicznych, np. ostatniej inicjatywy 6 wojewódzkich bibliotek publicznych, które na spotkaniu w Gdańsku postanowiły nawiązać i intensyfikować współpracę funkcjonalną. Sądzę, że automatyzacja to pole, na którym taka współpraca może być bardzo efektywna. Zorganizowanie szkolenia w porozumieniu z 6 WBP regionu Pomorza Nadwiślańskiego, może zapoczątkować proces przyspieszenia automatyzacji w tym regionie, zwłaszcza, gdy znajdą się dodatkowo fundusze na ten cel. Oprócz przeszkolenia osób, które później będą szkolić innych, w BN zamierza się organizować systematyczne seminaria dla użytkowników MAK-a i naszych baz danych, w czasie których przekazywane byłyby informacje o nowych wersjach MAK-a, jego nowych zastosowaniach i wynikających z jego użytkowania doświadczeniach.

Głównym jednak problemem jest, jak całe przedsięwzięcie uruchomić, zapewnić mu dynamikę realizacyjną i osiągnąć zakładane cele, wyrażające się w skutecznym przyspieszeniu automatyzacji bibliotek publicznych. Ze względu na skalę i złożoność przedsięwzięcia, trzeba poszukać odpowiednich form organizacyjnych dla jego przeprowadzenia. W grę wchodzi utworzenie Fundacji na Rzecz Automatyzacji Bibliotek Publicznych albo konsorcjum wojewódzkich bibliotek publicznych, lub też jedno i drugie. Fundacja mogłaby gromadzić środki z różnych źródeł na automatyzację, a w ramach działalności gospodarczej — także przejąć takie zadania jak: organizowanie szkoleń, pośrednictwo w zakupie i dostawach oraz instalowanie urządzeń i oprogramowania, serwis techniczny. Niektóre z zadań Fundacji może przejąć konsorcjum wojewódzkich bibliotek publicznych. Do wykorzystania są także struktury porozumień regionalnych, których przykładem jest zawarte porozumienie wspomnianych 6 bibliotek wojewódzkich

z regionu Pomorza Nadwiślańskiego. Bez wbp przyspieszenie automatyzacji nie wydaje się możliwe. Wojewódzkie biblioteki publiczne powinny stanowić oparcie dla automatyzacji bibliotek gminnych i miejskich. Aby to było możliwe, musi dojść do utworzenia w działach instrukcyjno-metodycznych stanowisk instruktorów do spraw automatyzacji. Z pewnością nie ma sensu tworzenia takich stanowisk bez ich wyposażenia w sprzęt komputerowy i praktycznego przeszkolenia w budowie bibliotecznych systemów komputerowych.

Na zakończenie pragnę powiedzieć, że oferta składana przez BN, zakładająca wykorzystanie w automatyzacji bibliotek publicznych pakietu programowego MAK i opisów z baz danych BN, wymaga zajęcia stanowiska i włączenia się WBP i MKiS w to przedsięwzięcie. Od wojewódzkich bibliotek publicznych oczekiwać można po pierwsze — powołania Fundacji na Rzecz Automatyzacji Bibliotek Publicznych lub podjęcia innych działań w celu pozyskania funduszy, po drugie — utworzenia regionalnych porozumień w celu wspólnego wspierania automatyzacji w regionie, po trzecie — stworzenie silnej grupy nacisku na administrację państwową i samorządową, która wspierałaby całokształt działań i dążeń dotyczących automatyzacji. Sądzę, że obecna konferencja przyczyni się do przedyskutowania tych propozycji, zajęcia wobec nich przychylnego stanowiska oraz — jak mówi prezydent — wzięcia sprawy w swoje ręce. Bez zorganizowanej pomocy finansowej i wspierania automatyzacji w regionach, BN będzie mogła jedynie kontynuować swoje dotychczasowe starania oferując bibliotekom publicznym MAK-a, opisy ze swoich baz danych oraz pomoc szkoleniową, na którą zapotrzebowanie — przy przejęciu od LUMENY sprzedaży MAK-a wzrosło i może wkrótce przekroczyć granice naszych możliwości wykonawczych.



## **KIERUNKI ROZWOJU OPROGRAMOWANIA BIBLIOTECZNEGO**

Decyzja o zakupie i implementacji systemu zautomatyzowanego należy do najpoważniejszych wyzwań przed jakimi stoją kierownicy bibliotek. Jedynie budowa nowego gmachu biblioteki jest wyzwaniem poważniejszym i może jeszcze bardziej stresującym. Trzeba mieć tego pełną świadomość.

Przy zakupie systemu zintegrowanego lub, co jest może bardziej odpowiednie w sytuacji naszych bibliotek publicznych, pakietu automatyzującego niektóre funkcje biblioteki, naszym największym przeciwnikiem jest duża niepewność co do kierunku, w którym zmierza informatyka, co należy przede wszystkim rozumieć jako kłopoty w ocenie zachowań producentów zarówno oprogramowania, jak i sprzętu. Ich polityka wobec różnych swoich produktów nie jest bowiem jasna i nie zależy tylko od oceny, które z rozpoczętych prac są najbardziej obiecujące technologicznie. Dość powiedzieć, że np. dwaj poważni producenci komputerów typu IBM PC, a zatem sam koncern IBM oraz Hewlett Packard są jednocześnie bardzo poważnymi producentami innych systemów informatycznych, dla których odpowiednio osieciowane i oprogramowane PC stanowią rosnącą konkurencją — zwłaszcza cenową. Świat PC ma przy tym wielką dla użytkownika zaletę, która z punktu widzenia producenta jest oczywiście jego wadą. Uniezależnia on bowiem nabywcę sprzętu od producenta dając użytkownikowi możliwość korzystania przy rozbudowie systemu z usług innych producentów, rozmaitych serwisów naprawczych, etc. Szybkość rozwoju mikroinformatyki była spowodowana między innymi dużą konkurencją. Recesja powoduje, że na tym rynku dochodzi do rosnącej koncentracji kapitału i współpracy „olbrzymów” ze sobą — co dobrze rokuje rosnącemu procesowi integracji różnych platform sprzętowych i programowych, a źle portfelowi nabywcy.

Przed jedną z konsekwencji owego informatycznego zawirowania staną państwo natychmiast. Jeżeli podejmują państwo decyzję o łączeniu swoich PC w sieć staniecie przed niepokojąco dużym wyborem. Jeszcze dwa

lata temu byłby to zapewne Novell — teraz mamy do wyboru Windows for Workgroup, SCO-UNIX, Solaris for x86, lub dowolny serwer firmy SUN z programem NetWare SunLink albo PC-NFS. Wchodzimy wyraźnie w okres integracji systemów informatycznych. W coraz większym stopniu następuje nakładanie się na siebie światów DOS-a i UNIX-a, którego punktem zwrotnym będzie, być może Power PC. Nawet w największych systemach informacyjnych to, czego żąda użytkownik na swoim biurku, to komputer osobisty. Powoduje to zastępowanie klasycznych terminali lub nawet X-terminali komputerami osobistymi z pozostającą w zasięgu użytkownika bogatą ofertą programową środowiska systemu operacyjnego DOS lub Windows. O owej integracji światów DOS-a i UNIX-a świadczą również zapowiadane programy typu Wabbi, uruchamiające w środowisku operacyjnym UNIX typowe aplikacje ze świata Windowsów Microsoftu. I nie jest to żadna emulacja, ale przekład polecenia na polecenie, binariów na binaria.

Inną ciekawą sprawą jest rosnąca konkurencja mikrokomputerowych systemów opartych na technologii CISC (czyli procesorach z pełnym zestawem instrukcji) wobec systemów opartych na technologii RISC (czyli komputerach z uproszczonym zestawem instrukcji), zwłaszcza jeśli chodzi o szybkość ich działania mierzoną w tzw. mipsach, czyli w milionach instrukcji wykonywanych w ciągu sekundy. Mikrokomputerowe systemy CISC, a zatem m.in. nasze pocziwe „pecety” zaczynają się niebezpiecznie zbliżać do niektórych wolniejszych riscowych stacji pracy, np. firmy SUN.

Podsumowując:

- możemy generalnie zaobserwować rosnące możliwości obliczeniowe komputerów z wciąż malejącą ceną kosztów przetwarzania; tendencja ta sprawia, że komputer staje się urządzeniem coraz powszechniej dostępnym.
- telekomunikacja zaczyna być coraz silniej sprzężona z informatyką,
- koszt przechowywania danych w postaci elektronicznej jest relatywnie tani.

Pomimo tych procesów nie możemy powiedzieć, aby potrzeby informacyjne naszego społeczeństwa miały tendencje wzrostowe. Dostępem do informacji jest w Polsce zainteresowanych niewiele środowisk, z których najszerze jest środowisko wyższych uczelni i ogólnie nauki. Dodać możemy różnego rodzaju media, biznes oraz środowiska związane z gromadzeniem i przetwarzaniem informacji — w tym również środowisko bibliotekarskie. Być może ten stan rzeczy zaczyna się już zmieniać, ale najlepiej ocenić to mogą bibliotekarze z małych bibliotek publicznych, którzy mają najbardziej bezpośredni kontakt z czytelnikami.



Od czasu konferencji toruńskiej (maj 1993 r.), której wysoki poziom sprawił, że wcale liczne konferencje na temat automatyzacji bibliotek będą się prawdopodobnie dzieliły na te, które odbyły się przed konferencją toruńską oraz na pozostałe, które miały to szczęście, że nastąpiły później, modne stało się — w ślad za R. Heseltine — dzielenie systemów bibliotecznych na generacje. Przypomnijmy zatem ten wcale udany podział. Możemy wyróżnić zasadniczo trzy generacje systemów bibliotecznych:

- pierwsza generacja (lata siedemdziesiąte) to duże systemy, oparte na komputerach o wielkiej mocy obliczeniowej (mainframes),

- druga generacja (lata osiemdziesiąte) to tańsze systemy minikomputerowe (np. Geac),

- trzecia generacja (lata dziewięćdziesiąte) to mini- i mikrokomputerowe instalacje, od strony programowej oparte na nowoczesnych rozwiązaniach (relacyjne bazy danych), komunikujących się intensywnie poprzez rozległe (WAN), municypalne (MAN) i lokalne (LAN) sieci komputerowe, z nowoczesnym sposobem komunikacji systemu komputerowego z użytkownikiem, a zatem poprzez system okien (Windows NT, X-Windows) lub innymi GUI (Graphical User Interface).

Jednakże, nie lekceważąc podziału dr Heseltine można dokonać podziału jeszcze bardziej zasadniczego, mianowicie na systemy biblioteczne z założenia wertykalne i na systemy biblioteczne zbliżające się do oprogramowania horyzontalnego. Wyjaśnijmy teraz te nieco tajemniczo brzmiące terminy. Związane są one z filozofią sprzedaży oprogramowania, z koncepcją marketingu oraz poszukiwania tzw. nisz przez producentów oprogramowania. Oprogramowanie wertykalne przeznaczone jest z samego założenia dla wąskiej grupy odbiorców, w tym wypadku dla wielkich bibliotek, a zatem dla wąskiego rynku bardzo wyspecjalizowanego i o specyficznych potrzebach funkcjonalnych. Odwrotnie oprogramowanie horyzontalne. Z samego założenia stara się objąć jak największą ilość użytkowników oferując systemy uniwersalne i operujące w typowych środowiskach. Rzeczywiście systemy trzeciej generacji zaczynają pełnić takie funkcje w odniesieniu do bibliotek. Korzystając z cennej właściwości mikrokomputerowych systemów jaką jest tzw. rightsizing, a zatem możliwości stopniowego wzmacniania mocy serwera stosownie do potrzeb, systemy trzeciej generacji mogą śmiało obsłużyć zarówno bibliotekę małą jak i wielką, tak publiczną, jak specjalną. Koszt zatem odpowiedniego sprzętu nie jest więc nawet dla małej biblioteki prohibicyjny. Ze swoimi zdolnościami obsługi multimediów oraz obsługą dowolnych formatów mogą automatyzować nie tylko biblioteki, ale również muzea i archiwa. Zapewniając szybki dostęp z poziomu jednego okna do wielu źródeł informacji, do katalogów innych bibliotek,

wielkich baz danych, poczty elektronicznej mogą być zatem wykorzystane także do automatyzacji urzędów patentowych, centrów informacji prasowej, serwisów informacyjnych, biur marketingowych itd. Horyzontalne oprogramowanie biblioteczne oparte jest z samego założenia na typowych środowiskach programowych i zmierza do integracji systemów unixowych ze środowiskiem operacyjnym Windows 3x. Coraz częściej stacją pracy w systemach trzeciej generacji staje się „pecet” z programem bibliotecznym pracującym w oknach Windowsów.

W tę stronę zmierzamy — co nie znaczy, że już tam jesteśmy. Systemy najnowsze wciąż nie są dostatecznie przetestowane, zwłaszcza na wielkiej ilości rekordów i w codziennej bibliotecznej pracy. Dla każdego kto miał kontakt z systemami komputerowymi jest czymś z pogranicza koszmaru sennego świadomość, że awaria oprogramowania może być spowodowana poważnym jego błędem. Oparte na relacyjnych bazach danych dzielą z nimi ich silne i słabe strony. Do ich wad należy wrażliwość na zbyt wielką ilość równoczesnych użytkowników. Powyżej 70 równoległe zalogowanych użytkowników zaczyna szybko spadać ich czas reakcji na zapytania oraz odnotować można ogólne spowolnienie ich działania. Są one także dość kosztowne, przy czym ich koszt nie zależy tylko od producentów oprogramowania bibliotecznego, ale również od producentów relacyjnych baz danych, które stanowią „silnik” w maszynarii bibliotecznych systemów zintegrowanych. Relacyjne bazy danych są zaś kosztowne i nie widać tutaj tendencji do obniżania ceny.

Przyjazność oprogramowania w środowisku okien ma również swoją cenę. Zwłaszcza w bibliotekach publicznych pamiętać musimy, że mamy różne grupy wiekowe czytelników. Dla czytelników starszych konieczność odpowiedniej koordynacji ruchów w poruszaniu myszą stanowić może barierę nie do przebycia w korzystaniu z katalogu online. Filozofia jednego okna w systemach bibliotecznych (np. w systemie Voyager firmy Carlyle) sprawia, że staje się ono nieczytelne z uwagi na zbyt wielką ilość informacji, samo zaś wprowadzanie danych kłopotliwe i wymagające dobrego wzroku.

Oczywiście śledzenie postępów informatyki przez bibliotekarzy, jakkolwiek potrzebne dla ogólnej orientacji, w wyborze odpowiedniego oprogramowania nie pomoże zbyt wiele. Zdrowy rozsądek podpowiada tutaj, że naszym zadaniem jest dostarczanie serwisów bibliotecznych możliwie jak najsprawniej, a zatem kryterium decydującym są nasze wymagania funkcjonalne. System przez nas zakupiony musi być systemem sprawnym, zaś jedynym tutaj kryterium obiektywnym jest istnienie bibliotek o podobnej wielkości do naszej, które go z powodzeniem stosują.

Innym bardzo ważnym kryterium jest geograficzna bliskość producenta oraz łatwość uzyskania pomocy w przypadku kłopotów z oprogramowaniem. Nie bez znaczenia jest również zbadanie jakim oprogramowaniem posługują się biblioteki w naszym sąsiedztwie. Oczywiście zawsze dobrze jest pamiętać aby oprogramowanie zapewniało standardy biblioteczne, zwłaszcza format MARC. Ułatwi to niewątpliwie import opisów bibliograficznych, czy to z dyskietek, czy też — w przyszłości — z serwisów online. Najwyższy też czas aby zacząć od naszych producentów oprogramowania bibliotecznego wymagać stosowania również drugiego, mniej znanego ale porównywalnie równie ważnego co format MARC, standardu znanego najczęściej jako Z39:50 (ISO 10162/10163). Ów standard łączenia protokołów systemowych umożliwi przeszukiwanie z poziomu naszego katalogu i jego sposobami katalogów innych bibliotek dostępnych w sieci, a także odległych baz danych — o ile posiadają one również interface Z39:50. Rosnąca ilość systemów OPAC ma już ten standard wbudowany, a nie trzeba tutaj wielkiej wyobraźni, aby uzmysłwić sobie jak wielkie on korzyści daje użytkownikowi. Nawiasem mówiąc w pewnym stopniu podważa on konieczność posiadania katalogów centralnych w skali kraju, bowiem poszukiwaną książkę lub czasopismo możemy znaleźć w katalogu online innej biblioteki, którą z różnych względów uważamy za alternatywną wobec tej, z której poszukiwania przeprowadzamy (lub znajdujące się najbliżej domu — o ile korzystamy z własnego komputera i modemu).

Zmiany technologiczne w sposobach gromadzenia, udostępniania i wymiany informacji są tylko jednym z czynników mających wpływ na nasze biblioteki. Mamy bowiem do czynienia ze zmianami w kulturze, polityce, z rosnącą stratyfikacją społeczną, ze zmianą sposobów gospodarowania i ogólnie ze zmianą lub przynajmniej zakwestionowaniem większości dawnych wartości, a zatem z szerszej perspektywy patrząc — prawdziwym końcem stulecia. Tymczasem głowiny się jak zdobyć fundusze na automatyzację, jakie komputery kupić oraz jakie oprogramowanie wybrać. Jest coś pocieszającego w tej naszej krzątaninie wokół nowej technologii, coś co pozwala oczekiwać, że nowego tysiąclecia, pomimo dość ponurych oczekiwań, w niezłej kondycji doczekamy. My i nasze biblioteki.

## KOMPUTERYZACJA BIBLIOTEK PUBLICZNYCH

### Problemy integracji programowej i wymienności danych

#### Stan rzeczy

Od czasu poprzedniej konferencji w Białymstoku, poświęconej praktycznym aspektom komputeryzacji, liczba bibliotek dysponujących sprzętem mikrokomputerowym wzrosła kilkakrotnie. Na koniec 1982 r. tylko 7 bibliotek wojewódzkich (Chełm, Elbląg, Nowy Sącz, Ostrołęka, Przemyśl, Skierniewice, Tarnów) nie posiadało żadnego mikrokomputera. Także jakość sprzętu jest znacznie wyższa. Rozszerzył się też rynek programów obsługi procedur bibliotecznych. W sprawozdaniach opisowych bibliotek wojewódzkich i coraz liczniej przeprowadzanych ankietach pojawiły się, obok wcześniej znanych MOL nr 1 i 2, ISIS i programów firmy „Schola”, dwa różne programy o nazwie „Bibliotekarz”, warszawski „CO-Liber” i poznańska SOWA, SIB i — oczywiście — MAK, wyhodowany w Bibliotece Narodowej, pod życzliwą kuratelą reprezentanta Opatrzności.

Mimo znacznego postępu w ostatnich dwóch latach, stan komputeryzacji bibliotek publicznych jest jednak nadal bardzo niezadowolający. Ustępujemy pod tym względem zarówno bibliotekom Europy Zachodniej, jak zastosowaniom tej techniki w Polsce: w administracji państwowej, w prywatnym biznesie, kolejnictwie, a przede wszystkim — w bankowości. Jak doniosła „Nowa Europa”, w nocy z 16 na 17 października 1993 r. uruchomione zostało w Warszawie centrum zarządzania siecią VSAT, pierwszy w kraju system łączności satelitarnej dla polskich banków, działający za pośrednictwem Eutelsat II<sup>1</sup>.

Stan zaawansowania w praktycznych zastosowaniach sprzętu komputerowego w bibliotekach publicznych nie jest dostatecznie rozpoznany. Informacje w sprawozdaniach opisowych pozostawiają wiele niejasności. Zawierają one deklaracje o różnym stopniu kompetencji i wiarygodności, czasem

---

<sup>1</sup> „Nowa Europa”. *Gazeta Finansowa* 1993, nr 203, s. 1.



po prostu bałamutne, gdy skonfrontuje się je ze znajomością sprawy z autopsji. Różnice w poziomie wyposażenia i stopniu zaawansowania wdrożeń oraz w podejściu do kwestii stosowania tej techniki pomiędzy bibliotekami stopnia wojewódzkiego a samorządowymi — są niewielkie. W obydwu tych kategoriach bibliotek dominuje nieporadność, bierne oczekiwanie na pomoc z zewnątrz. Znacznie rzadziej — też w obydwu kategoriach bibliotek występuje wybujała indywidualizacja poczynai, wyrażająca się w zamawianiu w firmach software owych programów „na miarę” danej biblioteki, co na ogół przekreśla możliwość wymiany danych z bazami, utworzonymi pod innym programem. Niektóre biblioteki dopiero po założeniu sporej bazy orientują się, że zainwestowały czas i pieniądze w produkt wadliwy, nie spełniający wymagań, często zresztą dlatego, że bibliotekarze nie potrafili ich poprawnie sformułować.

Biblioteki publiczne najczęściej skarżą się na brak pieniędzy na sprzęt i oprogramowanie, na brak doradztwa w doborze jednego i drugiego, na kłopoty ze szkoleniem pracowników. Rzadko natomiast czyta się o trudnościach z zakresem zastosowań komputerów, ustaleniem formatu danych i stopnia szczegółowości, metodyką opisu różnych typów dokumentów czy ich charakterystyki rzeczowej. Nie wynika to jednak z tego, iż nasze biblioteki publiczne świetnie radzą sobie z ostatnio wymienionymi problemami, lecz z faktu, iż ogromna większość naszych księżnic jeszcze nie uświadomiła sobie istnienia takich problemów. To z kolei wynika stąd, iż — jak wskazują dostępne materiały — grupa bibliotek, wykorzystujących technikę komputerową do obsługi głównych procedur bibliotecznych jest nieliczna. Jeszcze mniej jest bibliotek, które — przystępując do komputeryzacji własnego warsztatu — myślą od razu kategoriami jakiejś sieci czy grupy bibliotek, co natychmiast implikowałoby kwestię ujednolicenia standardów.

Nieco więcej bibliotek wykorzystuje mikrokomputery do obsługi niektórych, często dość przypadkowo wybranych procedur, np. do sporządzenia bibliografii regionalnej, obsługi rachunkowości księgarni przy bibliotece, prowadzenia kartoteki pisarzy regionu, wydawania biuletynu itp.

Nie znaczy to, że nigdzie takie „niesystemowe zastosowania pecetów” nie przyniosły żadnych usprawnień i korzyści. Kilkanaście sytuacji, w których przyniosły, można by wskazać, ale korzyści te są na ogół niewspółmiernie nikłe w stosunku do wydatków na sprzęt i oprogramowanie. Większość takich marginalnych zastosowań wynika z przemożnej skłonności do wprzęgania nowoczesnej techniki w służbę tradycyjnych warsztatów bibliotecznych, jak np. wykorzystywanie komputera wyłącznie do pisania

na nim<sup>2</sup> kart katalogowych, czy prowadzenie wielu odrębnych „kartotek komputerowych” będących wierną kopią tradycyjnych, do tego stopnia, iż w jednej z bibliotek wykorzystywano (istniejącą w MAK-u) możliwość tworzenia dokumentów nadrzędnych i podrzędnych dla utrzymania dotychczasowej „struktury działowej”, co świadczy o kompletnym niezrozumieniu specyfiki kartoteki komputerowej.

Poważną trudność stanowi wypełnienie baz danych. Przepisywanie na klawiaturze opisów z kart katalogowych — to zajęcie ogromnie pracochłonne; bibliotekom brakuje pracowników, których można by skierować wyłącznie do tej pracy, zaś wykonywanie jej doraźnie, w „wolnych chwilach”, powoduje, że wypełnianie baz trwa bardzo długo; dlatego są one małe, obejmują niewielką część zbiorów<sup>3</sup>.

Kilka bibliotek, nie tylko stopnia wojewódzkiego, głównie tych, które wystartowały najwcześniej, uporało się z trudnościami rozruchu i weszło w fazę, którą od biedy można określić mianem fazy rozruchu lub wstępnej eksploatacji *systemu*, co zawsze związane jest z występowaniem różnych błędów. Inne biblioteki, korzystając z doświadczeń tych przodujących, przekazywanych na seminariach i w drodze bezpośrednich kontaktów zainteresowanych pracowników, przejmują — razem z pozytywnymi doświadczeniami, także te błędy. Dotkliwie odczuwany jest brak łatwo dostępnej i przystępnej, zwłaszcza w tłumaczeniach, literatury o doświadczeniach krajów, które okres raczkowania w komputeryzacji bibliotek mają już za sobą.

## Grzechy i strachy

Wskazane dotychczas trudności i bariery w komputeryzacji bibliotek publicznych należą do tych, o których pisze się w sprawozdaniach i mówi przy różnych okazjach. Istnieją jednak i takie, o których się nie pisze, a jeśli się mówi, to półgłosem, w kularach.

Ryzykując ostry spadek w rankingu popularności, ogłoszonym przez J. Wołosza w „Bibliotekarzu”, chcę naruszyć tę zasadę i powiedzieć głośno, że co najmniej w tym samym stopniu jak brak pieniędzy, sprzętu

---

<sup>2</sup> Nie mam tu na myśli drukowania kart katalogowych jako „produkcji ubocznej” z komputerowej bazy danych, np. do katalogów w filiach. Takie postępowanie jest prawidłowe. Mam na myśli pisanie i drukowanie kart katalogowych „na komputerze” w jakimś edytorze tekstu, czyli używanie komputera i drukarki jako lepszej maszyny do pisania i powielacza zarazem.

<sup>3</sup> W 1993 r. sytuacja nieco poprawiła się, dzięki udostępnieniu danych „Przewodnika Bibliograficznego” na dyskietkach, które można kopiować bezpośrednio do własnej bazy.



i oprogramowania, hamulcami komputeryzacji polskich bibliotek w ogóle, zaś publicznych zwłaszcza, są archaiczne struktury organizacji i zarządzania oraz inercyjny opór zachowawczych, mówiąc ogólnie, postaw większości bibliotekarzy i znacznej części kadry kierowniczej. Grzechy główne bibliotekarstwa polskiego można wskazać nawet bez konsultacji z księdzem Gonetem:

Grzech pierwszy — to *bibliocentryzm*, będący podkategorią grzechu psychy, wyrażający się w postrzeganiu biblioteki jako instytucji autonomicznej wobec społeczeństwa, zapominaniu, że bibliotekarstwo, podobnie jak szkolnictwo, to rodzaj służby społecznej, wymagającej postawy otwarcia i spolegliwości wobec czytelnika. Mówił o tym przed kilkunastu laty w dyskusji na łamach „Bibliotekarza” Krzysztof Gonet, wówczas jeszcze cywilny absolwent bibliotekoznawstwa<sup>4</sup>. W przełożeniu na sprawy komputeryzacji wymaga to, aby bezpośrednio i pośrednio służyła ona czytelnikom, a nie „robieniu wrażenia” na mniej lub bardziej ważnych osobistościach wizytujących bibliotekę.

Drugi, blisko skoligacony grzech, to *autarkizm*, traktowanie swojej biblioteki, jako absolutu samowystarczalności, gromadzącej „wszystko o wszystkim”, rzekomo dla wygody czytelnika, ale naprawdę wbrew jego interesom, bowiem w efekcie większość pozycji uznanych za niezbędne powtarza się w wielu bibliotekach, a tych „mniej niezbędnych”, ale też poszukiwanych, nie uświadczysz w żadnej. To także traktowanie biblioteki jako luźnej federacji niezależnych i samorządnych komórek i stanowisk pracy, w których każdy sobie rzepkę skrobie i pilnie baczy, aby mu do tych przez wiele lat uprawianych plantacji kurzu na fiskach nikt się nie wtrącał.

Wreszcie — *konserwatyzm*, ale nie tylko zwyczajna niechęć do wszelkich zmian, wynikająca z przekonania, że „każda zmiana jest na gorsze”, lecz przede wszystkim do takich, które wymagają wysiłku, w szczególności zaś wysiłku umysłowego, uczenia się czegoś nowego.

Co to wszystko ma wspólnego z tematem dzisiejszej konferencji i mojego wystąpienia? Już samo postawienie takiego pytania, a czuję, że wisi ono nad salą, jest błędne. Bowiem z komputeryzacją biblioteki ma związek wszystko, co dotyczy jej organizacji i działalności. Rozpatrywanie „komputeryzacji” jako czegoś odrębnego nie tylko od organizacji biblioteki i zarządzania nią, ale też od jej funkcji i zadań, to jeszcze jeden z błędów mentalnych, utrudniających właściwe rozwiązywanie tej kwestii. Jak mówiłem tutaj dwa lata temu i powtarzam od tego czasu do znudzenia, właściwa

---

<sup>4</sup> Aktualne problemy zawodu bibliotekarskiego. (Dyskusja w redakcji). „Bibliotekarz” 1981 R 48, s. 132–133.

komputeryzacja, a więc taka, której znaczne przecież koszty znajdowałyby uzasadnienie w rozszerzeniu i usprawnieniu społecznej funkcji biblioteki publicznej — to koń trojański, zmieniający strukturę i organizację biblioteki, technologię i metodykę pracy, nawyki i przyzwyczajenia, podważający wartość nabytych w długoletniej praktyce specjalizacji i celowość utrzymywania wielu z dotychczasowych warsztatów i stanowisk pracy, pozbawiający bibliotekę jej „splendid isolation”.

Komputer jest wynalazkiem kapitalistycznym. Ułatwia i usprawnia pracę, ale też dyscyplinuje ją. Nic dziwnego, że wielu bibliotekarzy komputeryzacji „nie lubi”, że natrafia ona na ich ciche, ale silny opór, na często udane próby zwękslowania jej na boczne tory marginalnych zastosowań. Zmienić to nastawienie mogą dopiero udane zastosowania, w których przynajmniej część bibliotekarzy dostrzeże szansę uwolnienia się od bezmyślnych, mechanicznych czynności, skoncentrowania się na treści i sensie pracy bibliotekarskiej, to znaczy na optymalizacji dostępu do informacji zawartej w zgromadzonych dokumentach. Bo to, a nie wypisywanie i układanie fiszek jest sensem bibliotekarstwa, o czym zbyt często zapominamy.

Trudności w zainfekowaniu naszych bibliotek komputeryzacją zawdzięczamy w pewnym stopniu także informatykom, którzy się w to zaangażowali. Hermetyczny język, którym się posługują, niechęć do „wgryzienia się” w także wcale niełatwe, a często przez nich lekceważone, zasady warsztatu bibliotecznego i specyfikę terminologii bibliotekarsko-bibliograficznej, wszystko to ogromnie utrudnia współpracę i optymalizację efektów. Niewiarygodna cierpliwość Jana Wierzbowskiego i wyjątkowa komunikatywność Marka Nahodko, współautora najlepszej a niedocenianej broszurki o mikrokomputerach dla bibliotekarzy<sup>5</sup> — to szlachetne wyjątki, potwierdzające niedobłą regułę.

Niektórzy spośród kolegów-informatyków z oddaniem zajmujących się sprawami komputeryzacji bibliotek wykazują też nieco nadmierną fascynację nowinkami sprzętowymi i programowymi. *Ach, nowa karta graficzna z 20 milionami kolorów; Uch, 12 Mega RAM! Och, Super Windows Track-ball All Stars!* Mimo woli wprowadzają dodatkowy zamęt w i tak skołowane bajtami nośniki fryzur koleżanek bibliotekarek. A tymczasem typowej bibliotece publicznej wszystkie te bajery są średnio lub wcale potrzebne, a jeśli by nawet się przydały, to jest rzeczą absolutnie oczywistą, że

---

<sup>5</sup> *Mikrokomputer w bibliotece*. „Poradnik Bibliotekarza”, numer specjalny. Warszawa 1988, s. 72.

akurat bibliotekom nikt nie będzie wymieniał sprzętu co 3 lata, nie tylko dlatego, że będą zawsze na końcu długiej listy oczekujących, ale i dlatego, że bibliotekom potrzebna jest względna stabilizacja sprzętowa i programowa, szczególnie we wstępnej fazie wdrażania technologii komputerowej. Rozumiem, że reklamy producentów sprzętu, starających się przekonać, że tylko ich najnowszy „hit” sam przez się skomputeryzuje bibliotekę i spełni wszystkie inne marzenia — mogą zawrócić w głowie naiwnym bibliotekarzom. Ale to, że nabierają się na to także fachowcy, którzy powinni na pierwszy rzut oka odróżnić istotne walory od reklamowej hucpy — doprawdy trudno zrozumieć.

## Wnioski

Powtórzę tu jeszcze raz to, co mówiłem 2 lata temu:

Czy się to nam podoba, czy nie, budowanie ogólnokrajowego systemu biblioteczno-informatycznego musi być procesem wieloletnim, niełatwym i polegającym na stopniowym łączeniu podsystemów lokalnych, dzielnicowych, miejskich, dziedzinowych, uczelnianych i międzyuczelnianych itd. w coraz większe systemy. Warunkiem koniecznym jest stabilizacja, przyjęcie i utrzymanie, przynajmniej na jakiś czas, pewnych podstawowych standardów sprzętowych i programowych, umożliwiających wzajemny dostęp do zbiorów i wymiennność danych.

Osobiście nie widzę możliwości uzyskania tego bez spełnienia co najmniej dwóch warunków:

- 1) sformułowania i przyjęcia ogólnej koncepcji komputeryzacji bibliotek publicznych (i chyba nie tylko publicznych) w Polsce,
- 2) uzgodnienia, która biblioteka podejmie się roli ośrodka koordynującego i wspomagającego wdrażanie tej technologii.

Co do pierwszego punktu, jeszcze raz, jak przed dwoma laty, pragnę wyrazić naiwną nadzieję, że nasze dzisiejsze spotkanie okaże się kompetentne dla realizacji takiego zadania.

Ad punktu 2 wypada powiedzieć, iż dość powszechnie uważa się (wniosek taki zgłaszano na tej sali 2 lata temu), że powinna podjąć się tego Biblioteka Narodowa, dysponująca znacznymi możliwościami sprzętowymi i kadrowymi, programem MAK i zaczątkiem centralnej bazy opisów. To prawda, że Biblioteka Narodowa nadal nie ma zintegrowanego systemu obsługi najważniejszych, nawet własnych procedur bibliotecznych, jak: gromadzenie, opracowanie, informacja online o zbiorach własnych itd. Nie ma

też własnych doświadczeń w tym zakresie, a jej bazy, z których część zapisana jest w różnych, przestarzałych formatach i postaciach, mają charakter bibliograficzny. To prawda, że Biblioteka Narodowa nie dysponuje grupą pracowników wyspecjalizowanych w problematyce zastosowań informatyki w bibliotekach publicznych i nie ma w niej komórki, która czułaby się odpowiedzialna za całokształt takich działań. Mimo to wydaje się najbardziej predestynowana do tej roli, a — co więcej — od pewnego czasu jest skłonna się jej podjąć.

Niedawno dyrekcja Biblioteki Narodowej przedstawiła Ministerstwu Kultury wstępną koncepcję wspomagania komputeryzacji bibliotek publicznych, zakładającą:

- 1) pomoc w tworzeniu i utrzymywaniu katalogowych baz danych oraz obsługi informacyjnej przy pomocy programu MAK, sprzedawanego od sierpnia 1993 r. bez pośrednictwa „Lumeny”, po cenach preferencyjnych;

- 2) dodanie do MAK-a modułu obsługi ewidencji czytelników i udostępnień z wydrukiem upomnień i zliczaniem statystyki;

- 3) dostęp do bazy opisów PB na dyskietkach, poszerzany prospektywnie i retrospektywnie, oraz innych danych<sup>6</sup>, co umożliwi szybsze wypełnianie katalogów komputerowych w zainteresowanych bibliotekach;

- 4) pomoc szkoleniową i konsultacyjną zarówno w zagadnieniach informatycznych (sprzęt, eksploatacja i „konserwacja” programu MAK), jak z pogranicza informatyki i bibliotekarstwa (aplikacje formatu i programu, poradnictwo w sprawach organizacyjnych związanych z komputeryzacją itd.).

Jednym z podstawowych warunków realizacji tej wstępnej oferty Biblioteki Narodowej jest jednak wsparcie finansowe z budżetu centralnego, przeznaczone z jednej strony na rozwijanie oprogramowania MAK, doszkalanie grupy osób zajmujących się obsługą komputeryzacji bibliotek publicznych<sup>7</sup>, przyspieszenie prac nad konwersją baz, zapisanych w pierwotnych systemach i formatach na zgodne z obecnie stosowanymi oraz nad ujednoliceniem metodyki i formatów danych, z drugiej strony — na wyposażenie lub doposażenie wszystkich bibliotek stopnia wojewódzkiego, przyjmujących standard Biblioteki Narodowej, w jednolity sprzęt i oprogramowanie (przede wszystkim sieciowe i kodu paskowego). Dopiero takie komplementarne działanie zapewni efektywność inicjatywy Biblioteki Narodowej i przyczyni się do uporządkowania poczyniań w zakresie komputeryzacji bibliotek publicznych.

---

<sup>6</sup> Tzn. obecnie: *Słownika Języka Haseł Przedmiotowych*, bazy Wydawnictw II Obiegu 1976–1989, bazy ISDS.

<sup>7</sup> Nie tylko pracowników BN, ale także niewielkich (2–3 osoby) grup w wybranych ośrodkach wojewódzkich.



Zarówno przewidywane efekty tej oferty, jak zaangażowanie się Biblioteki Narodowej w pewne przedsięwzięcia, tworzące punkty wyjścia do jej realizacji (MAK, bazy danych na dyskietkach), skłaniają do jej poparcia, jako rozwiązania względnie taniego i realnego. Nie narzuca ona konieczności stosowania określonego standardu, a jedynie skłania do jego wyboru, dzięki wynikającym stąd ułatwieniom i zmniejszeniu kosztów.

Podjęcie się takich zadań i roli przez Bibliotekę Narodową jest warunkiem koniecznym lecz nie wystarczającym. Funkcje koordynacyjne, w proporcjonalnej skali i w uzgodnieniu z Biblioteką Narodową, powinny podjąć też biblioteki wojewódzkie, duże miejskie, w przyszłości — być może powiatowe, jeśli takie będą. Ogromne znaczenie miałyby tu, rozważane niedawno, dofinansowanie przez Ministerstwo Kultury wybranych bibliotek stopnia wojewódzkiego z przeznaczeniem na jednolity sprzęt i oprogramowanie biblioteczne. Bowiem koordynacja potrzebna jest w skali krajowej, wojewódzkiej czy regionalnej, ale i lokalnej, nawet w skali większych gmin. Ideą byłaby opcja przyjęta przez Radę Miejską w Elku, która zamierza w ciągu 5–6 lat objąć jednolitym systemem komputerowym kolejno: biblioteki publiczne, muzealnictwo, etnografię i zabytki kultury, informacje o infrastrukturze instytucji kultury i oświaty, turystyki i rekreacji, a wreszcie handlu i usług.

Niestety, na powszechność takiego podejścia ze strony władz samorządowych nie ma co liczyć, trzeba trzymać się powszednich realiów. A te realia to skromne możliwości finansowe, które trzeba starać się racjonalnie wykorzystywać, przede wszystkim przez współdziałanie i nie rozpraszanie wysiłków. Baza danych „Przewodnika” czy inna „centralna baza opisów” może nam „pokryć” rekonwersję ok. 35 proc. opisów w bibliotekach największych, kilkanaście do dwudziestu procent w średnich i zaledwie kilka procent w najmniejszych. Szacunki te wyprowadzam z przeprowadzanych przed laty przez IKiCz badań zbieżności zakresu drukowanych niegdyś przez BN kart katalogowych ze strukturą zakupu książek do bibliotek publicznych<sup>8</sup>.

Natomiast w skali pewnych typowych struktur sieci (miejskich, dzielnicowych, powiatowych itd.), które na ogół były objęte jakąś formą zakupu scentralizowanego, zakresy posiadanych tytułów będą znacznie szersze. Chodzi o to, aby w rekonwersji opisów nie powtarzać zastarzałego

---

<sup>8</sup> J. M a j: *Analiza kolportażu i wykorzystania kart katalogowych Biblioteki Narodowej*. „Bibliotekarz” 1970 R 37, nr 5, s. 133–141. W. P r z y b y s z e w s k i: *Wykorzystanie kart drukowanych Biblioteki Narodowej w bibliotekach publicznych*. „Bibliotekarz” 1982 R 49, nr 3, s. 62–70.



błędu z opracowania tradycyjnego, polegającego na tym, że w setkach i tysiącach filii mozolnie sporządzano opisy tych samych pozycji. Podziału pracy można dokonywać wg różnych kryteriów, np. poszczególnymi działami UKD, chronologicznie, według autorów czy jeszcze inaczej. Uzgodnienie tej sprawy powinno być pierwszym elementem współpracy wszędzie tam, gdzie w obrębie lokalnej struktury sieci pojawiają się komputery w więcej niż jednej bibliotece. Można sobie oszczędzić w ten sposób co najmniej połowy „wklepywania opisów w komputer”.

Sprawą kluczową jest utrzymanie takiej zgodności w zakresie oprogramowania i formatu danych, aby możliwa była łatwa ich wymiennność. Pojawia się coraz więcej programów konwersji. Teoretycznie można wszystko przekonwertować na wszystko, bo w końcu na poziomie maszyny te wszystkie nasze opisy sprowadzają się do ciągu zer i jedynek. Jednak każda konwersja pochłania czas, następuje sporo komplikacji i powoduje pewną ilość przekłamań. Prościej byłoby dokonywać po prostu transmisji danych w tym samym formacie i pod tym samym programem.

Na zawadzie stoją zarówno już wytworzone przyzwyczajenia do określonego programu oraz istnienie pewnych baz danych w określonym formacie, a to wszystko wzmocnione animozjami i ambicjami lokalnymi oraz interesem firm sprzedających określone programy. Bo przecież tu też już funkcjonuje ostra konkurencja rynkowa.

Nasza konferencja nosi podtytuł: „aspekty praktyczne”. Otóż moim zdaniem, najbardziej praktycznym aspektem tej konferencji, odbywającej się m.in. pod auspicjami Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, organizacji reprezentującej bibliotekarstwo jako całość, powinno być dokonanie wyboru preferowanego programu oraz formatu danych, który byłby uznany za standard dla bibliotek publicznych. Jeśli tym programem byłby MAK, co — nie ukrywam — przyjąłbym z zadowoleniem, zaś standardowym formatem jakaś skurtyzowana wersja formatu MARC II, to mielibyśmy jedną trzecią drogi za sobą. W ślad za tym powinny pójść:

- 1) wsparcie finansowe MKiS dla rozwijania tych standardów przez BN,
- 2) stworzenie struktury organizacyjnej dla ich promocji i obsługi.
- 3) sprzedaż oprogramowania i baz danych oraz obsługa szkoleniowa na preferencyjnych zasadach cenowych, czyli przy minimalizacji zysku.

Wszystko to musiałoby być połączone z rozwiniętą działalnością informacyjno-poradniczą, przede wszystkim w najprostszych sprawach dotyczących sprzętu, instalacji, oprogramowania i zastosowań. Zarówno niespełna półtoraroczne funkcjonowanie Punktu Konsultacyjnego ds. Komputeryzacji, prowadzonego przez Ewę Kubisiak z mojego Zakładu, jak ciągle jeszcze kierowane do mnie pytania i wątpliwości, świadczą jednoznacznie, że największe potrzeby konsultacyjne dotyczą spraw elementarnych.

Absolutnie niezbędne i pilne byłoby opracowanie krótkiej, ale przejrzystej, komunikatywnej dla bibliotekarza, instrukcji do programu MAK, obejmującej także „bibliotekarski” opis tworzenia struktury bazy, indeksów, schematów wyszukiwawczych, transmisji danych, a nawet wykonywania korekty. To doprawdy absurd, że wskutek hermetycznej, niezrozumiałej instrukcji, największe zalety MAK-a, jego uniwersalność i elastyczność w dostosowaniu bazy do konkretnych potrzeb użytkownika — stają się, przynajmniej w pierwszym zetknięciu z MAK-iem, czynnikiem odstręczającym bibliotekarzy od niego. Przy okazji chciałbym zaproponować stworzenie w „Bibliotekarzu” czegoś w rodzaju „Kącika Porad” dla użytkowników MAK-a. A może w ogóle — mikrokomputera w bibliotece.

Zapewne można zaproponować inne, być może lepsze rozwiązania całego problemu, wybrać inny program i inny format danych. Najważniejsze jest jednak uświadomienie sobie, że komputeryzacja bibliotek nie jest przejściową modą, jak niegdyś „radiofonizacja” czy „telewizacja” bibliotek (były takie „akcje”). Dwudziesty pierwszy wiek już za siedem lat. Siedem lat — to w komputeryzacji dużo. Siedem lat temu praktycznie nie mieliśmy komputerów w bibliotekach publicznych, a ja jeździłem z pogadankami na ten temat z „ZX-SPECTRUM 48K” pod pachą. Od trzech lat liczba komputerów w naszych bibliotekach publicznych podwaja się co roku.

## **STRUKTURA DANYCH W SKOMPUTERYZOWANYCH KATALOGACH BIBLIOTECZNYCH**

Jedno z podstawowych źródeł nieporozumień dotyczących zautomatyzowanych systemów bibliotecznych stanowi brak odpowiednich polskich norm, zgodnych z najnowszymi zaleceniami międzynarodowymi, dotyczących budowy katalogu i wszystkich problemów pokrewnych. Brak ten utrudnia ocenę systemów zautomatyzowanych oferowanych polskim bibliotekarzom oraz formułowanie wymagań dla krajowych firm tworzących oprogramowanie biblioteczne.

Zacznijmy zatem od wyodrębnienia istotnych elementów katalogu zbudowanego zgodnie z zaleceniami międzynarodowymi. Podstawowym jego elementem jest opis bibliograficzny sporządzony zgodnie z ISBD (dla książek i druków muzycznych istnieją polskie odpowiedniki tych przepisów). Czynnikiem szeregowania (a w konsekwencji wyszukiwania) opisów w katalogu jest hasło opisu bibliograficznego. Ten sam opis bibliograficzny może być wykazywany w katalogu wielokrotnie pod różnymi hasłami. Jednak jedno z tych haseł pełni rolę hasła głównego (tzn. takiego, pod który opisywany dokument musi być wykazany w katalogu), pozostałe hasła są hasłami dodatkowymi (pod którymi dokument może — niezależnie od hasła głównego — być wykazany w katalogu).

Rozróżnia się trzy typy haseł głównych opisu bibliograficznego: hasło autorskie (zawierające nazwę osobową), hasło korporatywne (zawierające nazwę ciała zbiorowego, w tym nazwę imprezy), hasło tytułowe (zawierające tytuł ujednolicony; stosowane dla książek świętych, książek liturgicznych i anonimów klasycznych). Jeżeli opisowi dokumentu nie można nadać żadnego z wymienionych haseł, jako podstawę szeregowania przyjmuje się tytuł dokumentu. Hasłami dodatkowymi mogą być hasła osobowe, hasła korporatywne, hasła tytułowe oraz hasła złożone z hasła autorskiego i tytułu bądź z hasła korporacyjnego i tytułu (stosowane głównie dla prac współwydanych).

W skomputeryzowanych katalogach, które łączą w sobie cechy różnych katalogów tradycyjnych (alfabetycznego, przedmiotowego, serii wydawniczych) hasłami dodatkowymi mogą być także hasła przedmiotowe i hasła zawierające tytuł serii. Wszystkie te hasła muszą być hasłami ujednoliconymi. Ustalenie hasła ujednoliconego polega na wyborze nazwy bądź tytułu, nadaniu im odpowiedniej sformalizowanej postaci i zastosowaniu dopowiedzeń umożliwiających jednoznaczną identyfikację osoby, ciała zbiorowego lub dzieła opisywanego pod tytułem. W przypadku haseł przedmiotowych, w których w roli tematów mogą wystąpić także nazwy geograficzne i nazwy pospolite, ujednoliceniu podlegają także te nazwy oraz określniki towarzyszące tematom.

Oprócz opisów bibliograficznych (wykazywanych pod różnymi hasłami) istotnymi elementami katalogu są odsyłacze całkowite, kierujące od wariantu hasła do odpowiedniego hasła ujednoliconego, oraz odsyłacze uzupełniające kierujące od hasła ujednoliconego do innych haseł ujednoliconych z nim związanych. Ujednolicanie haseł jest jednym z istotnych czynników decydujących o możliwości wymiany danych katalogowych. Realizuje się to poprzez tworzenie kartotek haseł wzorcowych (khw). Zazwyczaj kartoteki takie prowadzone są przez narodowe centrale bibliograficzne, z których zasilane są katalogi poszczególnych bibliotek.

W katalogach kartkowych opisy bibliograficzne powinny być powtarzane w liczbie egzemplarzy równej liczbie haseł przyjętych dla danego opisu. Inaczej wygląda organizacja danych w katalogach zautomatyzowanych, w których opis bibliograficzny zapisany jest tylko raz. Dostęp do niego zapewnia się poprzez powiązania z indeksami zawierającymi hasła bądź z indeksami zawierającymi wybrane elementy opisu bibliograficznego (np. tytuł właściwy, ISBN, słowa z wybranych stref opisu bibliograficznego). Indeksy zawierające hasła ujednolicone powiązane są także z odpowiednimi khw.

W Stanach Zjednoczonych zasady tworzenia khw określone zostały w latach siedemdziesiątych. W celu opracowania międzynarodowych zasad tworzenia khw powołano w ramach IFLA dwa zespoły robocze. Efektem pracy pierwszego z tych zespołów jest opublikowany w 1984 r. dokument pt. *Guidelines for Authority and Reference Entries* (GARE). Dokument ten zawiera ogólne zasady tworzenia kartotek haseł osobowych, haseł korporacyjnych i tytułów ujednoliconych. Nie rozwiązano w nim problemu kartotek tytułów serii wydawniczych, odkładając rozstrzygnięcia w tej dziedzinie do momentu wydania znowelizowanej wersji ISBD(S). Mimo że nowa wersja ISBD(S) została opublikowana w 1988 r., problem międzynarodowych zasad tworzenia kartotek dla tytułów serii nie został



rozwiązany do chwili obecnej. Prace drugiego z zespołów powołanych w ramach IFLA zaowocowały opublikowaniem w 1992 r. dokumentu pt. *Guidelines for Subject Authority and Reference Entries*, który zawiera ogólne zasady tworzenia kartotek wzorcowych haseł przedmiotowych.

Podstawowymi elementami kłhw są pozycje zawierające opisy haseł ujednoliconych i odsyłacze. Opis hasła ujednoliconego zawiera oprócz tego hasła wszystkie jego warianty oraz wszystkie hasła z nim związane. Może także zawierać uwagi dotyczące zakresu stosowania hasła, źródeł wykorzystanych przy jego ustalaniu itp. Dzięki takiej budowie pozycji możliwa jest pełna kontrola odsyłaczy utworzonych dla wszystkich wariantów i związków danego hasła. Kartoteki haseł przedmiotowych zawierają także zasób leksykalny wykorzystywany przy tworzeniu haseł.

W indeksach obsługujących kartoteki haseł wzorcowych znajdują się zarówno hasła ujednolicone, jak i ich warianty. Hasła ujednolicone powiązane są z odpowiednimi opisami bibliograficznymi. Natomiast warianty powiązane są z odpowiednim hasłem ujednoliconym, które kieruje do opisów opatrzonych nim. W ten sposób kłhw umożliwiają wyszukiwanie zarówno poprzez hasła ujednolicone, jak i poprzez ich warianty. Są one dodatkowo narzędziem do kontroli poprawności danych wprowadzanych do bazy. Istotną ich zaletą jest także to, że przy odpowiednim nasyceniu hasłami istotnie redukuje koszty opracowania dokumentów.

Opisana tutaj ogólna organizacja zautomatyzowanych katalogów bibliotecznych określona została w wyniku wieloletnich doświadczeń zdobytych przez biblioteki, które pierwsze wkroczyły na drogę komputeryzacji. Katalogi pierwszych systemów zautomatyzowanych nie zawierały kartotek haseł wzorcowych. Były one zbiorami opisów bibliograficznych, do których dostęp umożliwiały indeksy. W indeksach tych były zapisane tylko hasła, co ujemnie wpływało na efektywność wyszukiwania. Okazało się to istotnym mankamentem systemów obsługujących duże bazy danych. Te negatywne doświadczenia zaowocowały zakładaniem kłhw w zautomatyzowanych systemach bibliotecznych. W ten sposób powstawały moduły kontroli bibliograficznej, w których jeden zbiór opisów bibliograficznych zastąpiony został przez kilka zbiorów (zbiór opisów bibliograficznych i kartoteki haseł wzorcowych).

Aby system skomputeryzowany mógł poprawnie obsłużyć opisane wyżej zbiory, niezbędne jest umożliwienie jednoznacznej identyfikacji poszczególnych ich składników i ich elementów. Służą temu formaty ustalające strukturę i zawartość rekordów. W grupie tych formatów istotną rolę odgrywają formaty typu MARC (Machine Readable Cataloging). Pierwowzorem ich był amerykański format, który stopniowo przerodził się w obecny



USMARC. Format ten stał się także podstawą amerykańskiej normy dotyczącej struktury rekordu do wymiany danych bibliograficznych, która to struktura została potem przejęta przez społeczność międzynarodową w normie ISO 2709. Format USMARC ma już prawie trzydziestoletnią historię. W tym czasie zmienił się i rozwinął.

W chwili obecnej USMARC to grupa złożona z pięciu formatów o tej samej strukturze rekordu, ale o różnej jego zawartości. Do tej grupy należą: USMARC Bibliographic Format (format dla opisu bibliograficznego), USMARC Authority Format (format dla kartotek haseł wzorcowych), USMARC Holdings Format (format dla opisu zasobu), USMARC Classification Format (format dla systemów klasyfikacji) i USMARC Community Information Format (format dla danych faktograficznych z zakresu życia społecznego).

W obrębie jednego dobrze zorganizowanego kraju prace normalizacyjne przebiegają sprawnie. Ustalenia międzynarodowe realizowane są znacznie wolniej. Istotnym krokiem w kierunku ujednolicenia danych w wymianie międzynarodowej było opracowanie formatu UNIMARC. Powstał on w 1980 r., ale dopiero w 1987 r. opublikowano podręcznik do niego. Natomiast format dla khw (UNIMARC/AUTHORITIES) opublikowano dopiero w 1991 r. Format ten jednakże w sposób prowizoryczny rozwiązuje problem kartotek haseł przedmiotowych, a problematyka tytułów serii wydawniczych zarysowana jest w formie szczątkowej.

Nadal nie ma międzynarodowych zaleceń ani formatu dla opisu zasobu. Rozwiązanie tego problemu postulowano na konferencji IFLA w 1992 r.

Do istotnych cech rekordu w formacie MARC należą:

- zmienna długość (zarówno rekordu, jak i jego elementów),
- podział na jednoznacznie identyfikowane pola,
- obecność na początku pola wskaźników,
- powtarzalność pól,
- podział pól na jednoznacznie identyfikowane podpola,
- powtarzalność podpól.

Zasady wpisywania danych do rekordu w tym formacie określają nie tylko zawartość poszczególnych elementów rekordu, ale także definiują powiązania między rekordami z różnych zbiorów (np. między rekordem opisu bibliograficznego i rekordami kartotek haseł wzorcowych). Rekord opisu bibliograficznego zawiera nie tylko ten opis, ale wszystkie hasła ujednolicone tego opisu. Format uwzględnia wszystkie typy haseł wyróżniane według różnych kryteriów (główne i dodatkowe; hasła opisu bibliograficznego i hasła przedmiotowe; hasła zawierające nazwy osobowe, nazwy ciał

zbiorowych, tytuły, nazwy geograficzne, nazwy pospolite) i umożliwia jednoznaczą identyfikację tych haseł według cech stanowiących kryterium podziału. Co więcej, format zawiera informacje o budowie hasła pozwalające na rozróżnianie haseł w ramach tej samej grupy (np. w grupie haseł osobowych rozróżnia się hasła zawierające nazwy osobowe o naturalnej kolejności składników, nazwy ziniwertowane zaczynające się od pojedynczego nazwiska i nazwy zaczynające się od nazwiska złożonego).

Struktura zewnętrzna rekordów w konkretnym systemie zautomatyzowanym może się w istotny sposób różnić od struktury rekordów w formacie wymiennym MARC. Na różne sposoby mogą być też realizowane powiązania między rekordami w bazie. W dużej mierze zależy to od wykorzystywanego systemu zarządzania bazą danych. Od zautomatyzowanego systemu należy jednak wymagać, aby był w stanie obsłużyć rekordy w formacie MARC, tzn. był zdolny do:

- przejęcia (importu) rekordu w formacie MARC,
- interpretacji danych zgodnej z wymaganiami formatu MARC (w szczególności równie jednoznacznej i głębokiej identyfikacji poszczególnych elementów danych, zgodności z międzynarodowymi zasadami ustalonymi dla katalogów, właściwej obsługi powiązań między rekordami kłw i rekordami opisów bibliograficznych),
- wydania (eksportu) rekordu w formacie MARC.

## CD-ROM W PRACY BIBLIOTEK

Od roku 1982, tj. od momentu wprowadzenia odtwarzaczy fonicznych dysków kompaktowych CD-A (Compact Disc — Audio), termin „CD” stał się powszechnie znany w dziedzinach związanych z rozrywką. Kontynuacja badań i ciągły rozwój technologii zaowocowały dodatkowymi formatami cyfrowego kodowania dysków kompaktowych, odpowiedniego dla zastosowań związanych z gromadzeniem i zarządzaniem dużą ilością informacji. Należą do nich między innymi: CD-ROM (Compact Disc — Read Only Memory), CD-I (Compact Disc — Interactive) i DVI (Digital Video Interactive). Chociaż między tymi systemami istnieją poważne różnice, posiadają one wspólne podstawowe charakterystyki techniczne. Wypracowane standardy struktur i sposobu zapisu danych zostały przyjęte przez Międzynarodową Organizację Normalizacyjną (ISO) jako oficjalna norma ISO 9660. Obowiązujące dziś standardy dotyczące zapisu danych na nośnikach optycznych zawarte są w następujących dokumentach ISO: Red Book, Green Book, Yellow Book, Orange Book oraz we wspomnianej normie ISO 9660.

Termin CD-ROM oznacza plastikowy dysk służący jako nośnik danych i pozwalający wyłącznie na odczyt zapisanych na nim informacji. Nie mogą one być kasowane lub zmieniane. Dane zapisane są w procesie produkcji tylko na jednej stronie dysku, o średnicy ok. 12 cm i grubości 1,2 mm, który mieści 650 MB, tj. tekst odpowiadający ponad 300 tys. stron maszynopisu a więc około 1000 średniej objętości książek lub 470 3,5 calowym dyskietkom. Dowolna informacja może być odszukana na dysku w czasie krótszym od 1 sekundy. Do zapisywania i odczytywania dysków kompaktowych stosuje się wiązkę światła laserowego. Brak bezpośredniego kontaktu urządzenia zapisującego oraz odczytującego z dyskiem, zabezpiecza go przed uszkodzeniem. Właściwie przechowywany gwarantuje nam wieloletnie perfekcyjne odtwarzanie zawartego na nim zapisu.

Standard dla CD-ROM jest zdefiniowany w Yellow Book, której rozszerzenie w postaci standardu CD-ROM-XA stworzyło pomost między różnymi systemami i standardami, pozwalając producentom CD-ROM na

podniesienie jakości swoich produktów i rozszerzenie ich możliwości przez wprowadzenie elementów fonicznych oraz wizualnych.

Problemem kluczowym w CD-ROM jest przeszukiwanie bazy danych przy pomocy programu wyszukiwawczego. Producenci baz danych na dyskach optycznych wiele uwagi poświęcają doskonaleniu oprogramowania. Bazy mogą być przeszukiwane przy pomocy hasła lub jego części (np. tytułu, nazwiska autora, słowa kluczowego itp.) z użyciem operatorów logicznych umożliwiających odszukanie kombinacji terminów, np. prac danego autora ale tylko na określony temat itd. Wyświetlanie rekordów, drukowanie i zapis na dyskietkę możliwe jest w kilku formatach. Bazy są aktualizowane z różną częstotliwością: miesięczną, kwartalną, półroczną a nawet roczną. Bazy pełnotekstowe zawierające np. encyklopedie, słowniki, dzieła zebrane (np. istnieją na CD-ROM dzieła Szekspira) mogą być aktualizowane rzadziej niż bazy bibliograficzne czy faktograficzne. Aktualizacja bazy odbywa się poprzez wyprodukowanie nowego dysku.

Mówiąc o zastosowaniach technologii dysków optycznych nie można zapomnieć o CD-WORM (Write Once Read Memory) — czyli jednokrotnie zapisywalnych dyskach optycznych czy Photo-CD, dyskach wykorzystywanych w fotografii. Prawdopodobnie jeszcze w tym roku pojawi się również pierwszy film nagrany na dyskach kompaktowych. Szczególnie ciekawa wydaje się możliwość współpracy z „fotograficznymi” dyskami optycznymi. Otóż niedawno firma Kodak wdrożyła w swoich laboratoriach do obróbki zdjęć i przezroczy nową usługę Photo CD polegającą na skanowaniu (odczytywaniu przy pomocy urządzenia zwanego skanerem) przezrocza (zdjęcia) do komputera i zapisaniu go na płycie kompaktowej. Firma proponuje zapisanie 100 zdjęć na jednej płycie o nominalnej pojemności 650 MB. Jakość uzyskanego w ten sposób obrazu jest dostateczna dla celów fotograficznych i kolorowych publikacji. Zdjęcia przechowywane w tani i oszczędzający miejsce sposób są w każdej chwili dostępne i możliwe do wykorzystania w innych technikach jak druk czy multimedia. Usługi sfilmowania wykonuje laboratorium firmy Kodak, nie ma więc potrzeby kupowania bardzo drogiego skanera kolorowego. Opracowana przez firmę specyfikacja zapisu pozwala na dopisywanie do częściowo zapisanego dysku kolejnych materiałów i częściowych spisów treści. W celu korzystania z takiej płyty kompaktowej konieczne jest jednak posiadanie specjalnego czytnika Photo CD. Standardowe czytniki mogą odczytywać jedynie zawartość, która powstała podczas pierwszego zapisywania oraz odpowiadający jej spis treści.

CD-ROM ma zalety, jakich nie posiada żaden inny nośnik informacji:

- ogromną pojemność,
- pozwala na oszczędność miejsca,



— niską cenę: jeden dysk kosztuje od kilkudziesięciu do kilkuset USD, przy spadkowej tendencji tych cen. Można oczekiwać, że niedługo ceny książek w formie CD-ROM zbliżą się do cen w wersji papierowej,

— elastyczność: na dysku można zapisać informacje tekstowe, dźwiękowe, graficzne, zdjęcia czy obrazy telewizyjne,

— łatwość dostępu,

— standardowy format: wszystkie produkowane obecnie dyski CD-ROM zapisywane są zawsze we wspomnianym już standardzie ISO-9660,

— szybkość przesyłania danych i krótki czas dostępu. Nie są to jednak wielkości oszałamiające w porównaniu z parametrami współczesnych dysków twardych. W oferowanych ostatnio, chociaż jeszcze stosunkowo drogich urządzeniach szybkość transmisji jest już znacznie wyższa.

Główne zastosowanie CD-ROM to obszary, w których mamy do czynienia z dużą ilością informacji nie podlegającej nieustannym zmianom. Jest to więc idealne rozwiązanie dla takich zastosowań jak katalogi, słowniki, encyklopedie, zestawy danych graficznych (mapy, atlasy) itp. Producenci oprogramowania komputerowego również sięgnęli po CD-ROM. I tak np. każdy nabywca programu graficznego CorelDraw 3.0 otrzymuje kompakt z zestawami rysunków, krojów pisma oraz opisami technicznymi. Na CD-ROM rozprowadzany jest również nowy system operacyjny firmy Microsoft — Windows NT. CD-ROM jako źródło informacji jest tańszy od systemów online, a więc jest on poważnym konkurentem dla systemów informacyjnych działających w czasie rzeczywistym, oczywiście poza zastosowaniami, gdzie najważniejsza jest aktualność danych (np. systemy finansowe, giełdowe). Również systemy przechowywania danych na mikrofilmach mogą zostać wyparte przez dyski optyczne. Przedstawiciel jednej z firm wykonujących stacje dysków stwierdził, że dysk optyczny za 145 USD przechowuje tyle samo informacji co zestaw mikrofilmów za 8 tys. USD. Stacje dysków tej firmy wybrano do realizowanego w Hiszpanii projektu, mającego na celu zarchiwizowanie milionów stron map i rycin dotyczących podboju Nowego Świata przez Kolumba i jego następców. CD-ROM uważany jest również za główną podporę zastosowań multimedialnych, pozwalających na interaktywne wykorzystanie tekstu, dźwięku, obrazu i animacji. Wiele znanych encyklopedii i słowników zostało już wydanych w wersji CD-ROM. Multimedia wydają się doskonałym i niedrogim rozwiązaniem w szeroko pojętej edukacji. Zgodnie z regułą, według której zapamiętuje się tylko 20 proc. z tego, co się słyszy, 30 proc. z tego, co się widzi, 70 proc. z tego, co się robi i 90 proc. z tego, co się robi, widzi i słyszy, pozwalają one na osiągnięcie największej efektywności nauczania.

Jak na tle wyżej przedstawionych faktów wygląda zastosowanie baz na CD-ROM w bibliotekach?



Dyski CD-ROM łączą ogromną pojemność, małe gabaryty i trwałość z możliwością szybkiego dostępu, niedrogim powielaniem informacji i masową dystrybucją. Duże bazy danych mogą być utrzymywane lokalnie, bez potrzeby posiadania komputerów typu mainframe. Lokalny dostęp do tych baz zapobiega konieczności ponoszenia wysokich opłat telekomunikacyjnych lub innych, związanych z korzystaniem z baz online. Toteż tendencją ostatnich lat jest przenoszenie na dyski optyczne dużych baz bibliograficznych i faktograficznych, dostępnych dotychczas online.

Bibliotekarze od samego początku z entuzjazmem przyjęli technologię dysków optycznych. Jednak początkowo literatura dotycząca tej technologii była zdominowana artykułami producentów CD-ROM oraz opisami samych produktów. Bibliotekarze, przy podejmowaniu decyzji odnośnie stosowania CD-ROM, ograniczali się do kombinacji własnej pomysłowości z zasadami stosowanymi dla innych mediów informacji. Od tego czasu wiele się zmieniło. Obecnie literatura dotycząca zastosowań CD-ROM w bibliotece uległa znacznemu wzbogaceniu. Istnieją specjalistyczne czasopisma jak *Laser Disc Professional*, *CD-ROM Librarian*, *CD-ROM Enduser*, *The Electronic Library* a także książki i bibliografie.

W połowie lat osiemdziesiątych, dla celów bibliotecznych, na CD-ROM istniała jedna baza katalogowa (*BiblioFile*) i jeden informator (*InfoTrack*). Od tamtej chwili do zbiorów bibliotecznych dodaje się coraz więcej tytułów na CD-ROM. Producenci poszerzają swoją ofertę o różnego rodzaju wydawnictwa będące narzędziem pracy bibliotekarzy, np. *Books in Print*, *Ulrich's*, *Books Out of Print* i wydawnictwa typu „reference” takie jak: *Yearbook of International Organization*, *World Research Database*, *Science Citation Index* itp. Znacznym ułatwieniem pracy bibliotekarzy, dziennikarzy, historyków czy polityków stały się bazy pełnotekstowe z zawartością treści popularnych czasopism. Stosunkowo szybko dostrzeżono również możliwości wykorzystania dysku optycznego jako nośnika katalogów centralnych, mających zwykle duże rozmiary. Pojawiły się także dyski zawierające katalogi pojedynczych bibliotek, w głównej mierze bibliotek dużych, o szczególnym znaczeniu, np. bibliotek narodowych a także bibliografie narodowe (angielska, niemiecka, francuska).

Optyczne nośniki informacji wpłynęły na organizację i sposób funkcjonowania bibliotek. Obszary informacyjne, w których do tej pory dominowały dokumenty drukowane, są obecnie wyposażone w mikrokomputery i materiały elektroniczne. Bibliotekarze, którzy zwykle pokazywali czytelnikom, jak korzystać ze źródeł drukowanych, obecnie uczą również jak korzystać z CD-ROM. Użytkownicy coraz częściej chcą odgrywać bardziej aktywną rolę w selekcji i wyszukiwaniu interesujących ich informacji.

W krajach, w których technologia ta została wprowadzona stosunkowo wcześniej, wersje na CD-ROM niektórych tytułów są wykorzystywane częściej niż wersje drukowane.

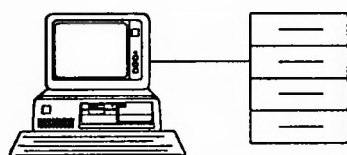
Jaki jest cel posiadania dysków CD-ROM w bibliotece? Głównym celem jest oferowanie rozszerzonych usług, tj. wzbogaconych możliwości dostępu do informacji. Czasem celem jest rozpoznawanie technologii. Niektóre biblioteki chcą zachęcić studentów do nabywania umiejętności, które będą im potrzebne po ukończeniu edukacji a także do stałego korzystania z biblioteki. Celem innych jest przejmowanie opisów katalogowych, szkolenie swoich pracowników w symulowanym przeszukiwaniu systemów online czy dostęp do informacji o zasobach dla celów wypożyczeń międzybibliotecznych.

Dostęp do CD-ROM jest w zasadzie nieograniczony, chociaż bibliotekarze często przeprowadzają wywiad z użytkownikiem w celu określenia czy dany produkt CD-ROM jest w stanie dostarczyć im poszukiwanej informacji.

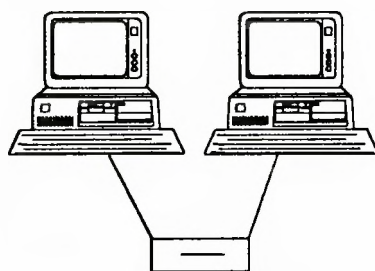
Większość stanowisk do odczytu baz pracuje w trybie: jeden użytkownik — jedno stanowisko — jedna baza, ewentualnie kilka z dostępem po kolei do każdego dysku. Od momentu wprowadzenia CD-ROM rozważano jednak możliwość udostępniania kilku dysków na jednej stacji oraz jednej bazy danych jednocześnie kilku użytkownikom, znajdującym się w różnych miejscach, bez konieczności fizycznego przenoszenia dysków. Obecnie istnieje sprzęt, który to umożliwia. Na rys. 1 przedstawiono różne możliwe kombinacje. Większość kombinacji sprzętowo-programowych mających na celu udostępnianie CD-ROM w sieci uzyskuje to poprzez sieć lokalną, jak Ethernet czy Token Ring. Typowa konfiguracja dla takiej sieci przedstawiona jest na rys. 2.

Czasem zalecane jest, by system pracował pod standardowym sieciowym systemem operacyjnym, takim jak Novell, który dostarcza dodatkowe możliwości. Znany na rynku polskim producent baz na dyskach optycznych, firma SilverPlatter, oferuje stanowiska z wielodostępem, umożliwiające „zarządzanie” przez użytkownika całą siecią CD-ROM. Technicznie polega to na połączeniu kilkudziesięciu czytników CD-ROM, przy czym dzięki programowi zarządzania siecią (MultiPlatter) możliwy jest jednocześnie dostęp paru użytkowników do tego samego dysku.

Większość bibliotek udostępnia dyski CD-ROM w godzinach otwarcia, niektóre jednak w celu zapewnienia bezpieczeństwa lub pomocy odpowiedniego personelu ogranicza liczbę godzin. Zdalny dostęp umożliwia natomiast przeszukiwanie baz nawet w godzinach, gdy biblioteka jest zamknięta. W okresie wzmożonego korzystania z baz, a więc wtedy gdy użytkownicy czekają w kolejce, powszechne jest ograniczanie czasu dostępu dla

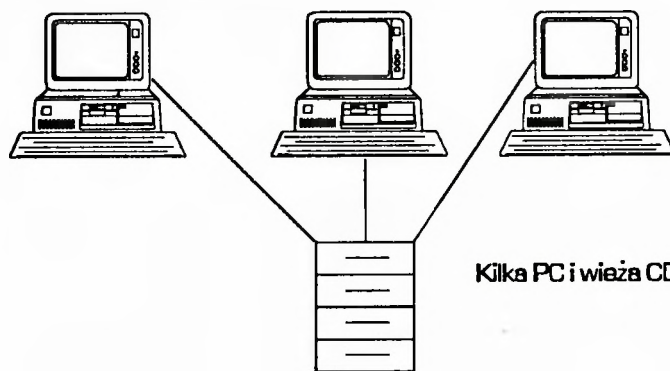


PC i wieża CD-ROM



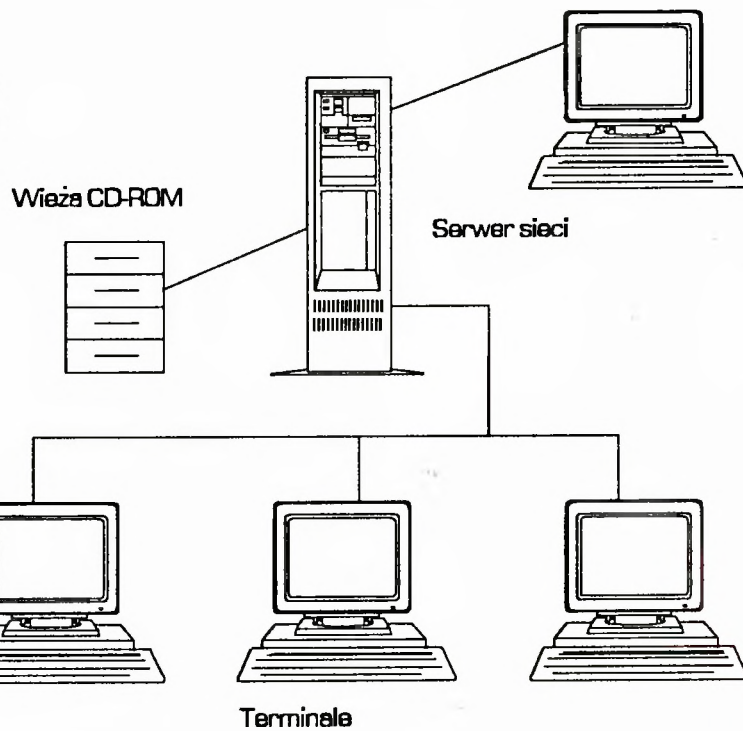
Kilka PC i jeden czytnik CD-ROM

Rys. 1



Kilka PC i wieża CD-ROM

Rys. 2



jednego użytkownika do 30 a nawet 15 minut. W bibliotekach z zainstalowaną siecią lokalną, ograniczenia czasowe są rzadziej stosowane, ponieważ więcej niż jeden użytkownik może przeszukiwać ten sam produkt. Wiele bibliotek pozwala również użytkownikom na wcześniejszą rezerwację dostępu do CD-ROM. Nieliczne biblioteki pobierają opłatę za wyszukiwania przeprowadzane dla użytkownika przez bibliotekarza, podczas gdy wyszukiwanie przez samego użytkownika jest bezpłatne. Natomiast koszty związane z drukowaniem wyszukanych informacji powodują wprowadzanie przez biblioteki ograniczania wydruków do określonej liczby opisów (np. 50 czy 25) lub pobieranie za nie opłat. Chociaż wszystkie biblioteki pozwalają na wydruk, nie zawsze pozwalają one na kopiowanie danych na dyskietki. I tak np. w jednej z bibliotek użytkownicy mogą to robić, jeśli dostarczą zaformatowaną dyskietkę i nie wymagają pomocy ze strony bibliotekarza. Natomiast inne biblioteki, aby dogodzić użytkownikom lub ograniczyć ilość druku wprost namawiają do kopiowania danych na dyskietki.

Zróżnicowana jest polityka bibliotek odnośnie personelu odpowiadającego za usługi związane z korzystaniem z CD-ROM. Niektóre z nich wyznaczyły do tego specjalnie przeszkolone osoby lub całe komórki. Osoby te pomagają w wyszukiwaniu informacji, przygotowują pomocniczą dokumentację, szkolą użytkowników, niektóre z nich zajmują się rozwiązywaniem wszelkich problemów technicznych, a więc: utrzymywaniem twardych dysków, instalacją oprogramowania, instalacją i utrzymywaniem dysków CD-ROM, drukarkami itp. W celach szkoleniowych korzysta się z wewnętrznych kursów dla użytkowników oraz nowo przyjętych pracowników, demonstracji różnych produktów, dokumentacji, czasem z pomocy konsultantów zewnętrznych.

W większości bibliotek przeprowadza się systematyczną ocenę wykorzystania zainstalowanych dysków, strategii przeszukiwań, napotkanych problemów itp.

Jakie są bezpośrednie efekty zastosowania CD-ROM w bibliotece? Dla bibliotekarzy są to dodatkowe obowiązki oraz konieczność opanowania nowych umiejętności. Znacznie wzrasta ilość udzielonych odpowiedzi związanych z udostępnianymi produktami na CD-ROM, a także zakres prac przy obsłudze urządzeń do ich odczytywania: jak wymiana papieru, czy rozwiązywanie problemów technicznych. Zainstalowanie CD-ROM oznacza również zwiększenie liczby wypożyczeń międzybibliotecznych, wzrost wykorzystania czasopism a także nacisk ze strony użytkowników na zakup nowych tytułów czasopism. Można zanotować spadek zainteresowania bazami online. Niektóre biblioteki rezygnują z dostępu online do tych baz, które posiadają na CD-ROM. To samo dotyczy dokumentów drukowanych.



Wiele bibliotek rezygnuje z zakupu wersji drukowanej dokumentu, gdy posiada go na CD-ROM. Nie jest to jednak rozwiązanie popularne wówczas, gdy dyski CD-ROM nie są dostępne w sieci, a więc może z nich korzystać tylko jeden użytkownik.

Jakie problemy pojawiają się w bibliotekach eksploatujących dyski CD-ROM? Przede wszystkim problemy związane z brakiem całkowitej normalizacji w zakresie sprzętu, oprogramowania i produktów CD-ROM, np. często spotykany problem braku kompatybilności przy dodawaniu nowych czytników do już istniejących stacji CD-ROM: wysokie koszty związane z zapewnieniem dostępu wielu użytkownikom (sieć); techniczne problemy związane z budową sieci; kłopoty z dyskami posiadającymi defekty; źle przygotowane instrukcje obsługi; nieotrzymywanie w terminie kolejnych aktualizacji baz danych trudności z nakłonieniem czytelników do lepszego opanowania efektywnej strategii wyszukiwania.

Jakie są przyszłe plany? Bibliotekarze podchodzą bardzo entuzjastycznie do technologii dysków optycznych. Większość bibliotek nie korzystających obecnie z dysków CD-ROM planuje w przyszłości włączyć je do swoich usług. Te, które z nich korzystają chcą zwiększyć swój zbiór baz danych na CD-ROM, umożliwić dostęp w sieci, wymienić mikrokomputery na szybsze. Bibliotekarze w Polsce również docenili walory CD-ROM, a niedoskonałości sieci telekomunikacyjnej naszego kraju tym bardziej narzucają konieczność wykorzystywania CD-ROM. Główną barierą utrudniającą rozpowszechnianie tego nośnika są, jak zwykle, problemy finansowe biblioteki. W przypadku możliwości ich pokonania nie powinny nas zrażać napotymane problemy wynikające z braku doświadczenia. Bez względu na poziom rozwoju technologicznego kraju CD-ROM wszędzie stanowi jeszcze techniczną nowość.

Na koniec kilka cyfr. Liczba dostępnych na rynku tytułów CD-ROM rośnie podobno o 100 proc. rocznie, a ogólnościatowa oferta obejmuje już ponad 2.500 tysięcy tytułów, z czego 1/3 pochodzi z Europy. Według oceny Frosta & Sullivana w 1991 r. sprzedano ponad 1,4 mln egzemplarzy baz danych na CD-ROM. Na rok 1996 prognozowana jest natomiast sprzedaż ok. 22,2 mln baz danych. Tak więc, w ciągu zaledwie pięciu lat liczba sprzedawanych rocznie baz danych na CD-ROM powinna wzrosnąć prawie szesnastokrotnie.

Podobnie przedstawia się sytuacja w dziedzinie odtwarzaczy (czytników, napędów, stacji dysków) CD-ROM. Ocenia się, że przez pięć lat (1991–1996) liczba sprzedawanych rocznie odtwarzaczy CD-ROM wzrosła ponad piętnastokrotnie (z 350 tys. do 5,4 mln sztuk).



## II. DOŚWIADCZENIA BIBLIOTEK PUBLICZNYCH ZAAWANSOWANYCH W KOMPUTERYZACJI PRAC BIBLIOTECZNYCH

**Bożena Bartoszewicz-Fabiańska**

*Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Ł. Górnickiego  
Białystok*

### KOMPUTERYZACJA PROCESÓW BIBLIOTECZNYCH I INFORMACYJNYCH

#### Udostępnianie

Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Białymstoku rozpoczęła automatyzację prac bibliotecznych od zainstalowania w 1989 r. oprogramowania (wypracowanego wspólnie przez informatyków i bibliotekarzy) do obsługi Wypożyczalni księgozbioru. Umożliwia ono założenie dwóch baz: bazy danych o czytelnikach — do których można dotrzeć wg nazwiska lub wg numeru karty — oraz bazy danych o księgozbiorze Wypożyczalni. Pozycje książkowe mogą być wyszukiwane wg numeru inwentarzowego, nazwiska autora i tytułu. Możliwe jest również wzbogacenie informacji o dostępność książki (wypożyczona, kiedy, przez jakiego czytelnika lub obecna na półce). Oprogramowanie pozwala na nanoszenie poprawek w bazie o czytelnikach i książkach, uaktualnianie tych baz oraz sporządzanie zestawień statystycznych w zakresie ilości odwiedzin, czytelników, wypożyczeń literatury pięknej i naukowej, przyrostu księgozbioru. Prowadzi się statystykę

miesięczną i roczną. Program umożliwia uzyskanie informacji o stanie zadłużenia poszczególnych osób (po uprzednim zadeklarowaniu, jak należy rozumieć zaległość w stosunku do biblioteki) oraz automatyczne przygotowanie monitów. Wpisywanie opisów książek do bazy odbywa się obecnie za pomocą dyskietek drogą importu z programu „Katalog” (wdrożonego w Dziale Gromadzenia i Opracowania w 1990 r.) oraz drogą wpisu w trakcie obsługi czytelnika (dotyczy to książek nabytych przed 1990 r.). Obsługa programu jest bardzo prosta. Pole ekranu podzielone jest na trzy główne obszary:

- obszar wyświetlanych informacji o czytelniku;
- obszar pracy edycyjnej (do wprowadzania danych o czytelnikach, książkach, realizacji wypożyczeń, zwrotów, przedłużeń);
- pole komunikacyjne (tu pojawiają się komunikaty, będące reakcją na działanie użytkownika). Program został napisany w języku Pascal. Działa na komputerze IBM AT połączonym z terminalem. Obecnie finalizowane są prace nad zmodyfikowanym oprogramowaniem do obsługi wypożyczeń, które ma pracować w wersji sieciowej Novell Netware 3.11.

## **Katalogowanie książek**

W 1990 r. w Dziale Gromadzenia i Opracowania wdrożono program „Katalog”, przeznaczony do komputerowej obsługi katalogów wydawnictw zwartych całej biblioteki, z uwzględnieniem istnienia kilku księgozbiorów. Umożliwia on założenia i budowę bazy odpowiadającej katalogowi głównemu i katalogom pomocniczym, jej aktualizację a także wszechstronny dostęp do informacji w niej zgromadzonych oraz wprowadzenie tych informacji w postaci aktualnie potrzebnej na ekran lub drukarkę. Program zainstalowany jest na komputerze IBM AT w środowisku wielostanowiskowym pod nadzorem systemu VLINK. Z komputerem, znajdującym się w Dziale Gromadzenia i Opracowania połączone są dwa terminale, zainstalowane na potrzeby informacji katalogowej w Czytelni Księgozbioru i Dziale Informacyjno-Bibliograficznym. Wprowadzanie danych do bazy „Katalog” odbywa się na komputerze i na terminalu.

Za jednostkę katalogową przyjmuje się określone wydanie tytułu, czemu odpowiada jedna pozycja czyli rekord w bazie danych. W rekordzie gromadzone są również informacje o wszystkich egzemplarzach danej książki, których liczba może być dowolna. Każdy rekord składa się z trzech bloków informacyjnych. W pierwszym zgromadzone są wszystkie informacje tekstowe wspólne dla danej pozycji katalogowej, podzielone na 25 pól edycyjnych. W polach tych podaje się autorów, tytuł, oznaczenie dodatkowej odpowiedzialności, informacje o wydaniu, serię wydawniczą, uwagi,

numer ISBN, UKD, sygnatury. Blok drugi przeznaczony jest na szczegółowe informacje o poszczególnych egzemplarzach książek. W trzecim bloku zgromadzono informacje o stanie posiadania i stanie ubytków danej pozycji w 26 księgozbiorach. Blok ten zastępuje tradycyjny katalog centralny. W dodatkowym czwartym bloku, niedostępnym dla użytkownika, przechowywane są informacje potrzebne programowi do sprawnego działania. Rozbudowana struktura indeksów zapewnia szybki dostęp do informacji zgromadzonych w bazie przez różne klucze wyszukiwawcze, wprowadzane pojedynczo lub w dowolnych kombinacjach. Oprócz indeksów autorów, tytułów, UKD, numerów inwentarzowych program „prowadzi” indeks przedmiotowy.

Sterowanie pracą programu przez użytkownika odbywa się poprzez wybór właściwych zadań uwidoczniionych na dole ekranu. Program pozwala też na:

- eksport danych na potrzeby informacji katalogowej i na potrzeby programu obsługującego udostępnianie zbiorów;
- sporządzanie statystyki o stanie księgozbioru z podziałem na poszczególne księgozbiory i rodzaje literatury;
- sporządzanie wydruków nowości.

## Katalogowanie muzykaliów

Możliwość przyspieszenia bardzo czasochłonnych prac związanych z opracowaniem formalnym zbiorów muzycznych i wprowadzenia charakterystyki rzeczowej bez konieczności powielania opisów bibliograficznych skłoniła w II połowie 1990 r. pracowników Działu Zbiorów Specjalnych do opracowania założeń do programu obsługującego katalogi dokumentów dźwiękowych i druków muzycznych. W wyniku tych prac — po przetestowaniu programu „Katalog dokumentów dźwiękowych” i „Katalog książek” (powstałego na marginesie naszych zainteresowań — rozpoczęto w styczniu 1991 r. budowę bazy danych o dokumentach dźwiękowych i bazy danych o książkach. Jako języka informacyjno-wyszukiwawczego użyto języka słów kluczowych. Program do tworzenia bazy o drukach muzycznych został przetestowany, ale nie wdrożony, gdyż istnieje konieczność określenia struktury dodatkowych rekordów. Materiał, czyli druki muzyczne, okazał się na tyle zróżnicowany, że ściśle zdefiniowany jeden format jest niewystarczający (choćby z tego względu, że nie każdy druk muzyczny jest utworem muzycznym lub zbiorem utworów muzycznych). Zastosowana metoda działania programu „Katalog druków muzycznych” nawiązuje do programu „Katalog dokumentów dźwiękowych”. Różnice wynikają z konieczności uwzględnienia w formacie nanoszenia danych elementów charakterystycznych dla tego rodzaju wydawnictw, np. strefy postaci zapisu

muzycznego. Budowa bazy „Katalog dokumentów dźwiękowych” odbywa się zgodnie z Polską Normą „Opis bibliograficzny. Dokumenty dźwiękowe. PN-85/N-01152.07”. Stanowią ją opisy nagrań muzycznych na płytach gramofonowych i kompaktowych. Za jednostkę katalogową przyjmuje się uważać „dokument dźwiękowy jako część jednostki fizycznej (odrębny utwór lub fragment utworu)”. Z punktu widzenia jakości informowania wydaje się nam to podejście najlepszym wyjściem.

Przy wprowadzaniu danych uwzględnia się strefę tytułu (czyli tytuł ujednolicony, tytuł właściwy, tytuł równoległy z dodatkami do tytułów) i odpowiedzialności (czyli kompozytor, kompozytorzy, twórcy transkrypcji, aranżacji, autorzy tekstów, libretta, wykonawcy, tzn. soliści, chóry, zespoły muzyczne, orkiestry, dyrygenci), strefę opisu fizycznego, uwag i znormalizowanego numeru oraz numer inwentarzowy i klasyfikację. Rekord składa się z 3 bloków: pierwszy — niewidoczny dla użytkownika — zawiera informację o rekordzie. Jest to metryczka, która określa długości poszczególnych pól tekstowych bloku drugiego. Blok drugi jest blokiem o zmiennej długości i wpisuje się tu elementy właściwe dla utworu muzycznego. Blok trzeci jest adresem dodatkowego rekordu, zawierającego niezmiennie informacje o dokumencie dźwiękowym, na którym występuje opisywany utwór. Rekord ten został stworzony w celu bardziej oszczędnej gospodarki pamięcią dyskową, tzn. elementy opisu wspólne dla wszystkich utworów umieszczonych na dokumencie dźwiękowym nie są powtarzane każdorazowo przy opisach poszczególnych utworów, ponieważ zapisane są raz na rekordzie dodatkowym. Sterowanie pracą programu przez użytkownika odbywa się przez wybór odpowiedniej opcji. W opcji „Edycja” następuje naniesienie i zapis do bazy nowego opisu. W opcji „Poszukiwania” istnieją następujące kryteria wyszukiwawcze: tytuł (ujednolicony, właściwy, równoległy), twórca (kompozytor, autor tekstu), wykonawca (soliści z pełnioną funkcją np. sopran, chóry, zespoły muzyczne, orkiestry, dyrygenci), oznaczenia katalogowe, sygnatura (=nr inwentarzowy). Przy wyszukiwaniu można łączyć elementy opisu formalnego ze sobą oraz elementy opisu formalnego z opisem rzeczowym, a nawet różne elementy samego opisu rzeczowego.

We wszystkich trzech programach Działu Zbiorów Specjalnych znalezione pozycje mogą podlegać uzupełnianiu i dopisywaniu, poprawianiu, kasowaniu, zaznaczaniu do wydruku i drukowaniu. Programy mają wbudowane polskie litery, umożliwiają zastosowanie liter ze znakami diakrytycznymi, występującymi w obcych alfabetach i językach. Mogą działać na komputerach IBM PC XI/AT zarówno w środowisku jednostanowiskowym, jak i w sieciach. W celu maksymalnego przyspieszenia wyszukiwania informacji w bazie danych zastosowany został rozbudowany system indeksowania, a same poszukiwania zostały zaprogramowane w języku niskiego



poziomu (Assembler). Całość została zlinkowana i skompilowana kompilatorem języka Turbo Pascal, w którym też napisano interfejs z użytkownikiem. Wielkość rekordu zapisanego w bazie danych jest zmienna, co oznacza, że do bazy zapisywane są tylko pola niosące informacje.

## **Informatorium**

Informacji katalogowej w oparciu o komputerową bazę wydawnictw zwartych udziela się w Wypożyczalni, Czytelni Książek oraz Dziale Informacyjno-Bibliograficznym. Dział Informacyjno-Bibliograficzny posiada terminal połączony z Działem Gromadzenia i Opracowania. Wykorzystuje bazę katalogu książek WBP oraz „Przewodnik Bibliograficzny”. Nerozwiązanym problemem pozostaje wykorzystanie w Informatorium baz danych zbiorów specjalnych, znajdujących się poza budynkiem głównym Biblioteki.

Dział Informacyjno-Bibliograficzny zamierza również tworzyć własne bazy. Koncepcja dotyczy dwóch spraw: bibliografii regionalnej oraz kartotek zagadnieniowych. M.in. zapowiedzi przeniesienia na nośniki maszynowe „Bibliografii Zawartości Czasopism” każą wstrzymać się nam z decyzją o tworzeniu ogólnej bazy informacyjnej. Skoncentrowano się więc na problemach bibliografii regionalnej. Trwają prace nad formatami, pozwalającymi na rejestrowanie i wydruk opisu książki jednotomowej, opisu książki wielotomowej, opisu odrębnej pracy, opisu rozdziału, ustępu (fragmentu) wg PN-82/N-01152.01. Ustalić również należy, które spośród równorzędnych rozwiązań dopuszczonych przez przepisy będą konsekwentnie stosowane w systemie komputerowym. Zainteresowanie informacją regionalną bieżącą i retrospektywną stale rośnie i budowa bazy na potrzeby wydania kolejnych tomów bibliografii regionalnej pozwoli m.in. na wyszukiwanie informacji w bazie zanim bibliografia zostanie wydrukowana a nawet w trakcie jej budowy.

## **Uwagi i zapytania**

Z perspektywy paru lat doświadczeń naszej Biblioteki chciałabym podzielić się paroma uwagami i postawić parę pytań.

Już dzisiaj wiemy, że nikt nie może rozwiązywać spraw komputeryzacji w izolacji. Tylko współpraca i wyraźny podział zadań, kompetencji i odpowiedzialności związanych z projektowaniem, wdrażaniem i eksploataowaniem systemów i urządzeń automatycznych oraz z prowadzeniem odpowiednich badań może dać oczekiwane rezultaty.



Pytanie. Czy naprawdę mamy warunki do wdrażania automatyzacji? (I wcale tu nie chodzi wyłącznie o możliwości finansowe, chociaż komputeryzacja musi kosztować.)

Od paru lat obserwuje się w bibliotekach publicznych zmniejszanie się obsady kadrowej, wzrost liczby czytelników i wypożyczeń, co powoduje, że o automatyzacji myślimy „w biegu” i często nie stać nas na głębszą refleksję. Komputer daje nowe możliwości i pamiętajmy, aby nie kopiować starych wzorów przy użyciu nowego narzędzia i dążyć do podniesienia komfortu pracy czytelnika w bibliotece a nie ułatwiania wyłącznie wewnętrznych zadań biblioteki.

Do komputeryzacji nie jesteśmy często dostatecznie przygotowani, spóźniając się przy tym szybkich jej efektów.

Nie mamy ściśle określonych możliwości planowego finansowania automatyzacji prac bibliotecznych (brak § „postęp techniczny”) i wybór opłata czynszów czy komputer nie jest żadnym wyborem. W momencie przejścia bibliotek publicznych przez gminy problem stanie się wyraźniejszy.

Wiele bibliotek tworzy własne formaty dla opisu bibliograficznego dokumentów, a może należałoby rozważyć przyjęcie na razie przez większe biblioteki publiczne formatu MARC-BN jako formatu narodowego? Szkoda tylko, że format ten dotyczy tylko wydawnictw zwartych.

Może warto byłoby powołać ośrodek ds. komputeryzacji bibliotek publicznych przy Bibliotece Narodowej, sfinansowany bezpośrednio przez Ministerstwo Kultury i Sztuki, który oprócz szkoleń, kursów i praktyk itp. pracowałby nad zintegrowanym systemem komputerowym na potrzeby bibliotek publicznych? Ze względu na specyfikę Biblioteki Narodowej może wytypowane biblioteki (a jeszcze lepiej — chętne biblioteki) pomogłyby Bibliotece Narodowej w zdefiniowaniu potrzeb bibliotekarstwa publicznego, testowałyby np. formaty nanoszenia danych, pamiętając o tym, aby nie były one zbyt skomplikowane i nie obniżały wydajności systemu, miały jednak pełne podstawy w normach i przepisach.

Chciałabym na koniec mojej wypowiedzi zacytować dwa stwierdzenia, które wydają się już dzisiaj bardzo oczywiste, tym niemniej warto je przypomnieć.

Jerzy Maj:

*„Błędny jest, głęboko w naszym środowisku zawodowym zakorzeniony pogląd, że komputeryzację bibliotek powinni nam załatwić informatycy”.*

Esko Häkli:

*„Automatyzacja biblioteki to praca, której nigdy się nie ukończy... Gdy już wsiądziemy do samolotu zwanego automatyzacją, będziemy musieli pogodzić się z faktem, że stare czasy stagnacji już nigdy nie powrócą”.*

**Stanisław Jach**

*Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna  
Gorzów Wielkopolski*

## **KOMPUTERYZACJA WOJEWÓDZKIEJ I MIEJSKIEJ BIBLIOTEKI PUBLICZNEJ W GORZOWIE WIELKOPOLSKIM**

**Problemy, stan obecny, perspektywy**

Proces komputeryzacji WiMBP w Gorzowie zaczął się w 1991 r. Na proces ów istotny wpływ miała zorganizowana właśnie tutaj, w Białymstoku, na początku 1991 r. konferencja dotycząca komputeryzacji bibliotek publicznych. Aby jednak samo myślenie o komputeryzacji mogło przybrać nieco realniejsze kształty, trzeba było uporać się z dwiema sprawami: pierwsza to oczywiście pieniądze, druga — to zmiany organizacyjne w działalności biblioteki, niezbędne z punktu widzenia komputeryzacji. Drugi z wymienionych problemów ściśle wiąże się ze specyficzną sytuacją lokalową, w jakiej znajduje się WiMBP w Gorzowie (cztery z pięciu podstawowych działów biblioteki usytuowane były w czterech różnych punktach miasta).

Rozwiązanie obu tych problemów zajęło nam prawie cały 1991 r. Pieniądze na komputeryzację znalazły się dzięki temu, że zdołaliśmy doprowadzić, pod koniec 1991 r., do podpisania między Wojewodą Gorzowskim a Prezydentem Gorzowa porozumienia dotyczącego współfinansowania działalności Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej. Od 1.I.1992 r. sytuacja finansowa biblioteki uległa polepszeniu na tyle, że już na początku tego roku mogliśmy podjąć konkretne prace nad komputeryzacją.

### **Komputeryzacja Działu Zbiorów Specjalnych**

Biorąc pod uwagę specyficzne warunki lokalowe WiMBP, a także szereg innych uwarunkowań — od finansowych po osobowe — zdecydowaliśmy się w pierwszej kolejności na komputeryzację Działu Zbiorów Specjalnych. W strukturze WiMBP Dział Zbiorów Specjalnych posiada dużą

samodzielność, odrębny lokal, pełną drogę książki — od zakupu, poprzez opracowanie, do udostępnienia — przez Filię Zbiorów Audiowizualnych oraz Filię Książki Mówionej. Jest to więc niejako oddzielna biblioteka, w której zachodzą wszystkie prace biblioteczne, które chcieliśmy w pierwszej kolejności skomputeryzować.

Drugim etapem był wybór firmy, która podjęłaby się komputeryzacji. Ostatecznie wybraliśmy gorzowską firmę „Mistar”, która w branży komputerowej działa już od kilkunastu lat. Oprócz doświadczenia, proponowania dogodnych warunków, firmę cechuje duża komunikatywność, co nie jest bez wpływu na sprawną bezkonfliktową współpracę.

W pracach komputeryzacyjnych postanowiliśmy zacząć od rzeczy najważniejszej, a więc od tworzenia bazy danych, katalogu. Do połowy 1992 r. trwały prace nad skonstruowaniem podstawowych zrzębów programu komputerowego dotyczącego katalogowania Zbiorów Specjalnych (płyt analogowych, kompaktowych, kaset wideo, kaset magnetofonowych). Drugą połowę roku poświęciliśmy na tworzenie bazy danych — katalogu. Ten etap był niewidoczny dla czytelnika. Pod koniec 1992 r., po zgromadzeniu odpowiedniej liczby opracowanych pozycji w bazie danych uruchomiliśmy trzy stanowiska — terminale dla czytelników, a z dniem 1 I 1993 r. wprowadziliśmy komputer do Wypożyczalni — komputeryzując w ten sposób całą „drogę książki”.

W chwili obecnej w Dziale Zbiorów Specjalnych pracuje komputer główny o pojemności 120 MB i procesorze 386, trzy komputery pracujące jako stanowiska do opracowywania materiałów bibliotecznych (w tym stanowisko opracowywania książki mówionej). Trzy komputery zostały oddane do dyspozycji czytelników (terminale), oraz jeden komputer obsługujący program „Wypożyczalnia”. Wszystkie komputery pracują rzecz jasna w sieci. Komputery są firmy Hyundai a sieć jest firmy Novell. Do drukowania kart katalogowych używamy drukarek atramentowych firmy STAR-JET 48, natomiast do drukowania bibliografii, księgi inwentarzowej, statystyk, upomnień itd. używamy drukarek igłowych. Od 1 stycznia 1993 r. wprowadzamy w Dziale Zbiorów Specjalnych kod paskowy, stosowny program i sprzęt kupiliśmy, a obecnie właśnie przeprowadzamy testowanie. Na dzień dzisiejszy katalog Działu Zbiorów Specjalnych obejmuje prawie 6 tysięcy pozycji. Katalog jest zabezpieczony poprzez kopię wykonywaną na jednej ze stacji roboczych, w której umieściliśmy dysk o pojemności 40 MB. Dodatkowo mamy również zbiory skopiowane na dyskietce.

## **Komputeryzacja Działu Gromadzenia i Opracowania Zbiorów**

Od 1.IV.1993 r. skomputeryzowaliśmy prace w Dziale Gromadzenia i Opracowania Zbiorów. W tym celu zakupiliśmy komputer centralny Hyundai 486/740 MB (z Miroringiem), 32 bitową szyną oraz pamięcią RAM 16 MG. Komputer ten będzie w przyszłości centralnym komputerem dla całej biblioteki. Do centralnego komputera podłączonych jest 6 komputerów Hyundai AT/386 bez dysku twardego wykorzystywanych jako stanowiska robocze, oraz cztery drukarki atramentowe STAR-JET 48 wykorzystywane do drukowania kart katalogowych.

W chwili obecnej w centralnym katalogu komputerowym WiMBP mamy około 11 tysięcy pozycji.

## **Komputeryzacja Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej — plany**

1) Do końca 1993 r. planujemy skomputeryzować Dział Informacyjno-Bibliograficzny. Komputery są zakupione. Na początek przewidujemy, że wystarczą dwa dla czytelników (jako terminale), oraz trzy jako stanowiska robocze dla pracowników. W miarę narastania informacji w centralnym katalogu komputerowym, pozostawiamy sobie możliwość instalacji większej liczby komputerów w tym dziale.

2) Na początku 1994 r. planujemy skomputeryzować Wypożyczalnię Główną WiMBP — część komputerów jest też zakupiona. Komputeryzacja Wypożyczalni Główniej będzie się odbywała z wykorzystaniem kodu paskowego.

3) W przeciągu całego 1994 r. planujemy skomputeryzować czytelnię prasy, dział regionalny, czytelnię książek.

4) WiMBP prowadzi praktyczne prezentacje własnego systemu komputerowego dla bibliotek publicznych z terenu naszego województwa. Ich efektem jest rozpoczęcie komputeryzacji MBP w Słubicach (na bazie naszego programu). Dwie następne biblioteki wyraziły chęć zakupu naszego programu komputerowego jeszcze w tym roku. Zaplanowaliśmy szereg prezentacji programu również dla bibliotek pedagogicznych i większych szkolnych.

## **Komputeryzacja — problemy**

Mimo wszystko największym problemem pozostają pieniądze. Ten problem jest bardzo ważny, szczególnie w kontekście tzw. programu pilotażowego. Jak w tej sytuacji będą funkcjonowały biblioteki wojewódzkie? Nikt chyba nie jest w stanie dziś udzielić odpowiedzi. W tak poważnych

pracach jak komputeryzacja oprócz pieniędzy potrzebny jest spokój i systematyczność. Niepewność związana z sytuacją bibliotek na pewno temu nie sprzyja.

Problem stanowi również sama technika — postęp w rozwoju myśli komputerowej. Proces komputeryzacji biblioteki, z konieczności rozłożony na szereg etapów nie sprzyja zapewne nadążaniu za nowinkami technicznymi, ale czy w naszej sytuacji ekonomicznej jest możliwe inne podejście? Stać w miejscu i czekać na lepsze czasy, to przecież znaczy tyle samo, co cofać się, a tego nie chcemy.



**Sylvia Błaszczyk**

*Wojewódzka Biblioteka Publiczna*

*Katowice*

## **ZASTOSOWANIE TECHNIKI KOMPUTEROWEJ W WOJEWÓDZKIEJ BIBLIOTECE PUBLICZNEJ W KATOWICACH**

Do zastosowania techniki komputerowej w naszej pracy przystąpiliśmy w 1990 r. Obecnie ma ona zastosowanie do:

1. Automatyzacji procesów bibliotecznych (program SIB — System Informacyjny Biblioteki).

2. Małej poligrafii. Skład wydawnictw własnych i zleczanych (zestawy bibliograficzne, zaproszenia na imprezy, foldery, zawiadomienia i in.), wykonywany jest przy użyciu programów CorelDraw i Ventura Xerox Publisher, a następnie powielany w pracowni poligraficznej.

3. Automatyzacji prac w dziale księgowości (system KADRY-PŁACE).

4. Celów telekomunikacyjnych. Do komputera podłączony jest modem z faxem. Urządzenie to umożliwia połączenie się z innymi komputerami dla wymiany danych (w przyszłości mogłyby być tą drogą przesyłane opisy bibliograficzne dokumentów). Ponadto fax umożliwia przysyłanie całostronnicowych dokumentów w postaci graficznej.

### **SIB (System Informacyjny Biblioteki)**

Prace nad programem SIB (System Informacyjny Biblioteki) firma NEXTER International Ltd. rozpoczęła w 1991 r. pod merytorycznym kierunkiem bibliotekarzy z WBP. Program SIB napisany jest w języku C przy użyciu novelloowskiej biblioteki Btrieve. Pracuje zarówno w wersji jedno- jak i wielostanowiskowej. Na obecnym etapie program umożliwia:

— rejestrację książek jedno- i wielotomowych w drugim stopniu szczegółowości opisu + opis rzeczowy,

— rejestrację czytelników,

— wypożyczenia (wraz ze statystyką wypożyczalni),

— wyszukiwanie książek wg: poszczególnych elementów opisu bibliograficznego, haseł opisu rzeczowego (jedno- i wieloaspektowego), numeru inwentarzowego, numeru rachunku.

Wyszukane pozycje, wg zadanego aspektu są zestawiane w listy, które mogą być drukowane.

## Opracowanie rzeczowe księgozbioru

Na początku naszej drogi do automatyzacji postawiliśmy sobie za cel informację o posiadanym księgozbiorze, tzn. zarówno informację biblioteczną i bibliograficzną, jak i treściową. W związku z tym od początku przewidywaliśmy w naszym programie opcję opracowania rzeczowego.

Przy opracowywaniu naszego księgozbioru korzystamy ze *Słownika języka haseł przedmiotowych BN* (Warszawa 1989). Na jego podstawie zbudowaliśmy własny słownik haseł, który obecnie udostępniamy razem z programem innym bibliotekom.

W naszym systemie wszystkie hasła znajdują się na jednym poziomie (nie ma określników), natomiast odpowiednio ułożone hasła w opcji wyszukiwania spełniają rolę określników. Obecnie po zarejestrowaniu 15 tys. książek jedno- i wielotomowych baza obejmuje ok. 6,5 tys. haseł.

W celu wyeliminowania, a przynajmniej zmniejszenia do minimum pojawiających się błędów (przede wszystkim synonimów) przygotowujemy drukowaną wersję słownika.

Z myślą o utworzeniu w przyszłości lokalnej bazy danych o książkach staramy się upowszechniać program SIB wśród bibliotek publicznych województwa katowickiego. Do października 1993 r. program został zainstalowany w następujących bibliotekach:

- MBP w Rybniku,
- MBP w Zabrze,
- MBP w Dąbrowie Górniczej,
- MBP w Wodzisławiu Śląskim,
- MBP w Pszczynie,
- MBP w Bukownie,
- MBP w Trzebini,
- MBP w Chrzanowie
- MBP w Żorach,
- MBP w Jaworznie,
- MBP w Świętochłowicach.

Połączenia umożliwiające wymianę informacji w pierwszej kolejności mogłyby być stworzone w obrębie danego miasta — między filiami biblioteki (np. Rybnik czy Wodzisław Śl.), a w drugiej kolejności między miastami. Myślimy również o możliwości wymiany całych opisów książek. Ważne jest to szczególnie przy konwersji danych istniejących opisów katalogowych do systemu komputerowego. Rejestracja tych samych książek w poszczególnych bibliotekach, polegałaby wtedy na skopiowaniu opisu z dyskietki dostarczonej z innej biblioteki i uzupełnieniu go o rekord lokalny (tj. numery inwentarza, sposób nabycia, data i numer rachunku, sygnatura).

Od 1992 r. działa w WBP Sekcja Komputeryzacji Procesów Bibliotecznych, której zadaniem jest koordynacja prac nad powstającym programem. Pracownicy WBP udzielają konsultacji w sprawach związanych z wyborem sprzętu komputerowego dla bibliotek, przeprowadzają szkolenia i instruktaże w zakresie obsługi programu SIB.

W WBP odbywają się spotkania robocze użytkowników programu SIB, służące przedstawieniu postępów w realizacji programu oraz wymianie doświadczeń użytkowników.

Poza województwem katowickim program zakupiły biblioteki:

- MGBP w Pińczowie,
- MBP w Zgorzelcu,
- MBP w Wiśle,
- MBP w Kędzierzynie Koźlu,
- WBP w Bielsku-Białej,
- WBP w Opolu.

W dalszej kolejności prac nad programem przewidujemy opcję konwersji danych z „Przewodnika Bibliograficznego”, rozprowadzonego na nośniku maszynowym przez BN, na format akceptowany przez system SIB.

**Barbara Rzeczkowska**

*Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna*

*im. Marszałka J. Piłsudskiego*

*Łódź*

## **KIERUNKI DZIAŁAŃ W ZAKRESIE AUTOMATYZACJI BIBLIOTEK PUBLICZNYCH W ŁODZI**

Automatyzacja bibliotek jest już faktem dokonanym. Mamy za sobą dyskusję nad celowością działań w tym kierunku. Wiemy co można automatyzować i jak to robić. Brakuje wciąż jednak przykładów praktycznych rozwiązań i tym większe oczekiwania pod adresem organizatorów obecnej konferencji.

Mój głos chcę ograniczyć do wypowiedzi nt. automatyzacji bibliotek publicznych na przykładzie Łodzi. Wypowiedź zawiera opisanie stanu na dziś i propozycję rozwiązań na najbliższą przyszłość.

Biblioteki publiczne w Łodzi w dotychczasowej strukturze były powiązane merytorycznie ale organizacyjnie i finansowo podlegały różnym instytucjom. Wojewódzka i Miejska Biblioteka im. J. Piłsudskiego utrzymywana była przez Urząd Wojewódzki, natomiast Biblioteki Dzielnicowe finansowane były przez Urząd Miasta. Podobny system organizacji był w wielu ośrodkach. Taka organizacja wykształciła daleko idącą samodzielność bibliotek dzielnicowych i pełniony przez WiMBP nadzór merytoryczny stwarzał wiele niezręczności i zdrażnień. Podobne zjawisko nastąpiło w zakresie automatyzacji. Biblioteka Wojewódzka po dość długim okresie analiz i testowania różnych programów zakupiła i wdrożyła MAK. Biblioteki dzielnicowe poza jedną śródmiejską (ta zakupiła MAK-a) zakupiły różne programy. Można odnieść wrażenie, że zakup odrębnych programów był chęcią potwierdzenia własnej odrębności. W automatyzacji chodzi akurat o ujednolicenie działań, aby bez dodatkowych nakładów, bez skomplikowanych konwersji a jednocześnie szybko poinformować czytelnika o zbiorach różnych bibliotek. Ta jednolitość daje szansę zbudowania katalogu centralnego.

Wojewódzka Biblioteka automatyzację rozpoczęła w styczniu 1992 r. W chwili obecnej można uznać za zakończone prace związane z określeniem formatów, wyborów poziomów opisu, wydruku kart katalogowych itd., co nie oznacza całkowitego usztywnienia. Już wiemy, że opracowanie tych wszystkich struktur wymaga prób na „żywym materiale”. Tego nie da się wymyśleć siedząc przy biurku i tego nie zapewni żaden program. Potrzeby artykułują się w trakcie pracy i jest to rozwiązanie optymalne. Komputer rozszerza oczekiwania, otwiera wciąż nowe możliwości, których na początku drogi nie uświadamialiśmy sobie.

Początek automatyzacji w naszej Bibliotece to ISIS, który zwabił nas bezpłatnością rozpowszechniania. Był to dobry początek a doświadczenia przydały się w dalszej pracy. Implementacja ISIS własnymi siłami, teraz z perspektywy czasu wydaje się dużym wysiłkiem zespołu. Zamknięte już bazy będą służyć do celów szkoleniowych i porównawczych.

W chwili obecnej pracujemy w sieci Novell 3.11 dwudziestostanowiskowej. Niedawno zakupiony *upgrade* jest przedostatnią wersją znanej amerykańskiej firmy. Ponieważ jest to konferencja dla praktyków, powiem że dopiero teraz cieszymy się z posiadania sieci. Poprzednia wersja programu i niesolidność firmy, która instalowała, zabrały nam wiele czasu aby udroźnić działanie sieci. Wreszcie możemy powiedzieć, że sieć działa bezawaryjnie. Posiada doskonałe zabezpieczenia i sposoby odzyskiwania utraconych danych. Wielokrotna weryfikacja eliminuje przekłamanie. Jest to oczywiście początek budowy sieci. Rozbudowa zależy w tej chwili od stanu finansów i czasu zespołu odpowiedzialnego za automatyzację (2 osoby).

Hierarchia tworzonych baz przedstawia się następująco. Najważniejszą bazą jest Katalog Książek wprowadzonych od stycznia 1992 r. Baza ta w chwili obecnej posiada około 10 tys. rekordów. Katalog jest budowany z wykorzystaniem „Przewodnika Bibliograficznego”. Na wstępie powstaje Kartoteka Nowości, która z wielu powodów nie jest wykorzystywana przy budowie katalogu. Jest bazą niezależną służącą do informacji o nabytkach. Zmiany organizacyjne, które powoli ale skutecznie wymuszają automatyzację powinny doprowadzić do jednoznacznego określenia zadań i wyeliminowania dublowania czynności. Jest to możliwe nie tylko w dużych wielodostępnych systemach, ale również w pakiecie MAK. Ta sama czynność powinna być wykonywana tylko jeden raz. Posiadamy również niewielki ale systematycznie rosnący Katalog Płyt Kompaktowych i Nut. Dość duże są nasze Kartoteki, w tym:

— tytułowa (tytuły książek z literatury pięknej do 1939 r.) — 5.800 rekordów,



- zagadnieniowa (polskie czasopisma) tworzona na bieżąco — 8.300 rekordów,
- biograficzna (przepisywane kartkowe opisy) — 5.000 rekordów,
- regionalna, która będzie podstawą do wydruku Bibliografii — 1000 rekordów,
- wydawców, która mam nadzieję, że będzie wkładem w tworzoną przez Bibliotekę Narodową Kartotekę Wydawców Polskich — 2.130 rekordów.

Już w tym momencie stają się nieodzowne komputerowe Kartoteki Hasel do katalogu przedmiotowego. Kartoteka ta tworzona przez wiele lat i przez różne osoby wymaga poprawek i ujednoliceń przed wprowadzeniem do komputera. Po zachwycie sprzętem, tworzonym katalogiem pojawiają się problemy, np. co zrobić (przy braku kartoteki hasel wzorcowych genowanych automatycznie), by nie szukać w kilku miejscach tych samych książek. Pierwsza zasada to oczywiście ścisła kontrola budowanego hasła w posiadanych kartotekach i „Przewodniku Bibliograficznym”. Najnowsza wersja MAK-a pozwala na podglądanie w trakcie pracy dwóch baz bez wychodzenia z programu i tu należy upatrywać pewnej szansy. W naszej bibliotece kontrola opisu odbywa się dwukrotnie — kontrola przed wprowadzeniem do komputera i podczas wydruku karty katalogowej z drukarki. Kontrolerami poprawności hasel są i będą w dużej mierze użytkownicy baz. Wydruk kart katalogowych w MAK-u w pełni satysfakcjonuje bibliotekarza i jest zgodny z normą opisu bibliograficznego. Ilość i typ kart katalogowych zależy od potrzeb. Drukujemy kartki do alfabetu przedmiotu i różnego rodzaju odsyłacze.

W planach pozostała nam automatyzacja Wypożyczalni, którą będziemy komputeryzować również w pakiecie MAK. Wydzielony księgozbiór Wypożyczalni wprowadzany jest już do pamięci komputera. Od nowego roku rozpoczniemy tworzenie bazy czytelników. Pełną komputeryzację Wypożyczalni z zastosowaniem kodu paskowego na książce i karcie czytelnika planujemy na koniec 1995 r. Poza automatyzacją pozostają na razie Zbiory Specjalne. Tempo dalszych prac zależy od uzupełnień sprzętu i czasu. Napełnianie baz odbywa się w poszczególnych działach odpowiedzialnych za powstanie opisu. Tworzenie i każda zmiana w strukturze bazy danych, nadzór nad funkcjonowaniem całego systemu należy do Sekcji Komputeryzacji Biblioteki. Tu również centralnie stremerowane są codziennie wszystkie bazy, kompletowany jest „Przewodnik Bibliograficzny” dostępny na wszystkich stanowiskach. Do zadań Sekcji należy instalowanie, testowanie i wdrażanie kupowanych programów, dystrybucja materiałów

i zakup sprzętu. Wreszcie każdego dnia odpowiadamy na bieżące zapytania. Dość często dzwoni wewnętrzny telefon z zapytaniem co mam zrobić, bo nie mogę wyjść z bazy, bo nie mogę skopiować opisu, pola, podpola itd.

## **Dlaczego wybraliśmy program MAK:**

- jest dynamicznie rozwijającym się programem (co miesiąc nowa udoskonalona wersja),

- jest tani. Ostatnia oferta BN jest niezwykle konkurencyjna (7 mln zł),

- spełnia wszystkie oczekiwania bibliotekarza w zakresie trudnych przypadków książek wielotomowych, współwydanych i innych, a tym samym pozwala budować niezwykle wszechstronne narzędzie informacyjno-wyszukiawcze. Opisy w rekordach i na wydruku karty katalogowej są zgodne z obowiązującą normą,

- jest światowym standardem w zakresie formatu,

- jest produktem polskim. Uważam, że w Polsce należy promować polską myśl techniczną jeżeli nie ustępuje innym swoimi walorami. To słowo „polski” ma również uzasadnienie w charakterze tworzonych baz danych i organizacji systemu. Specyfika języka i potrzeb narodowych nie będą wymagały kosztownych adaptacji i nakładek,

- MAK nie wymaga dużych maszyn, specjalnej wiedzy i doświadczenia.

Myślę, że kiedy w przyszłości zaistnieje korzystna sytuacja finansowa będziemy mogli bardzo szybko przejść pod duży wielodostępny system i dobrze byłoby, aby to był również polski produkt konsultowany z Biblioteką Narodową.

## **Plany na przyszłość w zakresie automatyzacji sieci bibliotek**

Nadal brak jest decyzji co do połączenia sieci bibliotek publicznych w Łodzi, stąd wszelkie plany mogą być tylko propozycją. Niezależnie od decyzji, które zapadają wysoko, biblioteki publiczne w zakresie automatyzacji powinny stanowić jednolitą sieć z wielu powodów. Pierwszy, najważniejszy to pieniądze. Jeden raz opracowane struktury przy zerowych nakładach są do zastosowania w pozostałych bibliotekach. Każda następna placówka wchodząca do systemu przejmuje cały warsztat pomocniczy, korzysta z kartotek informacyjnych. Ten jednolity system da konkretne korzyści czytelnikowi. A mogą nimi być:

- centralny katalog bibliotek publicznych w Łodzi. Praca przy takim katalogu powinna przebiegać dwutorowo: 1) katalog nabytków tworzony na

bieżąco, 2) katalog opracowywany dla sygnatur wstecznych na podstawie „Przewodnika Bibliograficznego”,

— możliwość korzystania z kartotek tworzonych w jednym wyspecjalizowanym ośrodku (Bibliotece Wojewódzkiej),

— łatwa możliwość korzystania z różnych baz danych opracowanych i udostępnianych przez Bibliotekę Narodową (jest ich już dość dużo) oraz inne biblioteki.

Dla bibliotekarzy: możliwość korzystania z centralnego wydruku kart katalogowych (do chwili zawieszenia kartkowego katalogu).

Automatyzacja musi znaczyć otwarcie własnych bibliotek i swobodny przepływ informacji dla dobra czytelnika. Nie warto marnować czasu i pieniędzy na adaptacje, przenoszenie z różnych systemów w jednej sieci bibliotek publicznych. Nie możemy dzielić czytelników na korzystających z Biblioteki Wojewódzkiej oraz tych dzielnicowych i rejonowych. W każdej bibliotece publicznej, w której stoi komputer czytelnik powinien mieć możliwość zapoznania się z katalogiem, kartotekami bibliotek podobnego typu. To jest bardzo ważna funkcja biblioteki — natychmiastowa informacja. Dotychczas czytelnik nigdy nie pytał w bibliotece dzielnicowej o katalog innych bibliotek ponieważ takiej odpowiedzi nie mógł otrzymać. Wiedzę, zaangażowanie ludzi naszego zawodu należy wykorzystywać do doskonalenia, poprawiania istniejących struktur zamiast w każdej lub w kilku z osobna przechodzić tą samą drogę.

**Krystyna Brodowska**

*Wojewódzka Biblioteka Publiczna*

*Sieradz*

## **UWAGI NA TEMAT KOMPUTERYZACJI WOJEWÓDZKIEJ BIBLIOTEKI PUBLICZNEJ W SIERADZU**

Konferencja na temat komputeryzacji bibliotek publicznych, która odbyła się w Białymstoku wiosną 1991 r., zaowocowała w naszym województwie rozpoczęciem prac związanych z komputeryzacją placówek bibliotecznych. Udział w tej konferencji brała m.in. dyrektor WBP w Sieradzu. Podkreślam ten udział szczególnie, gdyż uważam, że powodzenia lub niepowodzenia z automatyzacją, w dużej mierze zależą od poważnego zainteresowania dyrekcji biblioteki. Zainteresowania zarówno od strony finansowej jak i organizacyjnej planowanego przedsięwzięcia. Od ponad roku dzielimy się spostrzeżeniami na temat wprowadzania komputeryzacji z różnego typu bibliotekami. Dla wszystkich problemy są podobne.

### **I. Określenie celu jakiemu ma służyć automatyzacja, sprecyzowanie realnych etapów na miarę możliwości konkretnej biblioteki i wybór programu**

Rozpoznawanie programów bibliotecznych rozpoczęliśmy od Biblioteki Narodowej. MAK był wtedy (wrzesień 1991 r.) ofertą prowadzenia katalogów i kartotek bibliograficznych. Nie uzyskaliśmy bliżej sprecyzowanego terminu, kiedy będzie gotowe oprogramowanie wypożyczalni, generowanie zestawień statystycznych i innych czynności. Usiłowaliśmy wobec tego poznać wady i zalety kilku jeszcze programów (Łódź, Białystok, Gdańsk, Katowice, Poznań, ISIS). Okazało się to czasochłonne, ale pozwoliło na wybór programu najbardziej zbliżonego do celu, jaki chcieliśmy osiągnąć komputeryzując naszą bibliotekę.

Celem jest zautomatyzowanie czynności bibliotecznych oraz zaprezentowanie — i nie ma co ukrywać — zaimponowanie czytelnikom, że i u nas uzyskają szybką i kompleksową informację na temat posiadanych zbiorów.

Stanowisko komputerowe zainstalowane zostało w wypożyczalni (obsługiwane przez bibliotekarzy wypożyczających) na początku października, a wielu, zwłaszcza młodych czytelników już wie, jak wykorzystać zawarte w komputerze informacje o istniejących egzemplarzach, wydaniach danego tytułu, o ich dostępności, możliwościach zarezerwowania, prolongaty, o planowym terminie zwrotu itp. Informacje te cieszą młodych czytelników podobnie jak możliwość powielania ściąg na Rank Xerox. Koleżanki coraz częściej słyszą opinie w stylu „komputer w bibliotece, to jest to!”.

Jeżeli ten fakt przysporzy nam czytelników, to pierwszy nasz cel zostanie osiągnięty. Drugim długoterminowym celem jest oferowanie czytelnikom najpełniejszych i najszybszych informacji na temat ich kwerend, w oparciu o kompletną własną bazę danych, a w przyszłości o bazy danych innych bibliotek. Temu celowi służy żmudne tworzenie katalogowej bazy danych Wypożyczalni i Czytelni dla Dorosłych w Systemie Informatycznej Obsługi Biblioteki SOWA.

Szczegółowa charakterystyka tego systemu, w tym miejscu jest zbędna gdyż istnieje możliwość zapoznania się z nim na końcu tej książki.

Muszę tylko zaznaczyć niezwykle istotną sprawę, że program ten w momencie zakupu wyglądał zupełnie inaczej. W czasie półtorarocznej współpracy z autorami programu — system jest doskonalony i przystosowywany do naszych potrzeb. Autorzy programu: Leszek Masadyński i Ryszard Robaczewski znakomicie reagują na proponowane przez nas propozycje zmian. Program jest bardzo przyjazny bibliotekarzom, nie stwarza sytuacji wyróżniających niektórych, zdolniejszych pracowników. Wpisują wszyscy pracownicy merytoryczni.

Oprogramowanie SOWA wykorzystujemy na mikrokomputerach typu IBM PC, pracujących pod kontrolą systemu operacyjnego DOS (wersja 5.0). Nasza SOWA jest wersją wielostanowiskową w lokalnej sieci komputerowej Net Ware V.3.11 firmy Novell. Sieć tworzą:

- File server AT 386 z dwoma dyskami (mirroring 2 x 210 MB),
- 5 stacji roboczych — w tym jedna stacja AT 386 i cztery stacje AT 286.

W komputerach wykorzystujemy protokół ETHERNET, karty sieciowe ETHERLINK III firmy 3 COM. Karty te są uznawane za najszybsze w świecie. Wykorzystujemy 3 drukarki, 2 czytniki kodów kreskowych i modem.



## II. Wybór (w pierwszej kolejności księgozbioru lub księgozbiorów do wdrażania systemu)

Błędem było rozpoczynanie komputeryzacji od księgozbioru Wypożyczalni i Czytelni dla Dorosłych. Liczy on około 100.000 woluminów. Gdybyśmy rozpoczęli od Filii dla Dzieci, liczącej około 30.000 woluminów — to w chwili obecnej moglibyśmy spokojnie testować wszystkie możliwości programu na bazie katalogowej jednej placówki. Stało się jednak inaczej i teraz musimy konsekwentnie koncentrować prace na powiększaniu komputerowej bazy tego księgozbioru.

Pracownicy wszystkich działów (15–18 osób) wpisują księgozbiór przez minimum 2 godz. dziennie. Średnio 1 osoba w ciągu 2 godz. wpisuje 15 książek z wydrukiem nalepek. Wpisywani są również czytelnicy i drukowane są dla nich legitymacje z kodem zawierającym nr konta.

Katalogowa baza danych wynosi (stan z dnia 20 X 1993 r.):

- 24.000 rekordów tytułów (dokumenty),
- 33.000 rekordów egzemplarzy.

Ta baza jest podstawą do realizowania różnych możliwości.

### 1. Wyszukiwanie dokumentów wg:

- nazwiska autora lub współtwórcy,
- tytułu, w tym tytułu serii,
- numeru ISBN,
- numeru ISSN,
- klasyfikacji UKD,
- haseł przedmiotowych.

2. Tworzenie różnego typu zestawień bibliograficznych oraz dowolnych kolekcji Ta możliwość będzie w pełni wykorzystywana po wprowadzeniu całości księgozbioru i czasopism.

3. Drukowanie kart katalogowych — nie tylko dla potrzeb istniejącego katalogu kartkowego wypożyczalni WBP, ale dla zainteresowanych filii. Katalog kartkowy będziemy uzupełniać tak długo, dopóki nie zostanie udostępniony czytelnikom katalog komputerowy. Na razie jest przygotowane stanowisko dla czytelników, udostępnienie im stacji katalogowej będzie miało sens gdy większość poczytnych książek będzie w komputerowej bazie. Tworzenie bazy katalogowej rozpoczęliśmy w marcu 1992 r. od wpisywania nowości wydawniczych oraz książek najpoczytniejszych, wracających od czytelników. Duży procent bazy stanowią lektury.

Katalogowa baza danych w systemie SOWA współpracuje z bazą zawierającą kartotekę czytelników i umożliwia pracę następnego modułu, jakim jest wypożyczalnia. Moduł ten zawiera możliwości:

- rejestracji czytelników i wydruku legitymacji z kodem nr konta,
- rejestracji wypożyczeń i zwrotów,
- zamawiania,
- prolongaty,
- rezerwacji,
- rejestracji odwiedzin,
- informowania o dostępności danego egzemplarza.

W tym module istnieje również możliwość wprowadzania skróconego opisu książki, automatycznego wydruku dla niej nalepki w trakcie wypożyczania. Opis ten jest wyróżniony w indeksach i można go uzupełnić już po wypożyczeniu książki czytelnikowi, na podstawie karty katalogowej. Dzięki tej możliwości rozpoczęliśmy udostępnianie komputerowe w 1993 r. Efekty tej decyzji będzie można ocenić po upływie jakiegoś czasu, po przetestowaniu. Na razie jednak oprócz komputerowego rejestrowania wypożyczeń, musimy je również rejestrować metodą tradycyjną. Sprawia to określone trudności przy dziennej frekwencji — około 122 czytelników, przeciętnej dziennej wypożyczeń 542 wol.

Kolejnym modulem współpracującym z katalogiem i wypożyczalnią jest **automatyczne generowanie**:

- statystyk (wg Dziennika Pracy),
- wydruku księgi inwentarzowej,
- wydruku księgi ubytku,
- wydruku lub monitowania stanu konta,
- wydruku monitów,
- wydruku grzecznościowego tekstu z prośbą o zwrot danej książki, jeżeli jest ona potrzebna innemu czytelnikowi.

### **III. Problem finansowy**

Niezwykle istotny, gdyż bardzo kosztowny. Ani środowisko bibliotekarzy ani czytelnicy nie pochwalać zakupu komputerów, jeżeli nie będzie pieniędzy na zakup nowych książek.

## IV.

Na pewno nie ostatnim ale bardzo ważnym problemem jest sprawa organizowania i koordynacji prac na etapie wdrażania programu. Tworzenie bazy to przecież nie tylko „wklepywanie”, ale przygotowanie danego tytułu, zgromadzenie wszystkich jego dostępnych egzemplarzy, wybór hasła, zafoliowanie i powrót tytułu oraz karty katalogowej na swoje miejsce. Aby wdrażanie szło w miarę systematycznie, oznacza to dużo więcej pracy dla każdego pracownika, na każdym stanowisku. Żaden bowiem czytelnik nie uszanuje naszych innowacji jeżeli będzie gorzej obsłużony.

Należy podkreślić konieczność współpracy bibliotek — użytkowników tego samego programu. Wspólne uzgodnienia mogą przynieść wiele korzyści. Bez względu na system czy program ogólnokrajowy, w którym będziemy pracować w przyszłości, dzięki konwersji odpowiedniego oprogramowania — już dzisiaj wydają się konieczne wspólne uzgodnienia i planowanie etapów, np. „wklepywanie” bazy — by można się nią wymieniać. Chciałam również zauważyć, że rozpoczęliśmy w naszym województwie komputeryzację bibliotek miejskich i gminnych. Komputery są już w 7 naszych bibliotekach terenowych. Wymiana bazy jest już możliwa między bibliotekami tego samego typu. Przenoszenie naszej bazy, w postaci zaznaczonych kolekcji, chcielibyśmy rozpocząć jak najszybciej.

Kończąc, warto wspomnieć o łączeniu się środowiska bibliotekarskiego w zupełnie nowy sposób — wg użytkowników tego samego programu. Mamy już pierwsze doświadczenia. Wśród użytkowników SOWY są bibliotekarze bibliotek publicznych, pedagogicznych i naukowych.

**Jolanta Beska**

*Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna*

*Słupsk*

## **PROBLEMY KOMPUTERYZACJI W WOJEWÓDZKIEJ I MIEJSKIEJ BIBLIOTECE PUBLICZNEJ W SŁUPSKU**

Komputeryzacja naszej biblioteki rozpoczęła się dwa lata temu wg konkretnego planu. Najpierw — zakup sprzętu, przeszkolenie grupy pracowników, potem — zakup programu. Wybraliśmy program MAK przygotowany w Bibliotece Narodowej. Mieliśmy nadzieję za jego pośrednictwem być w kontakcie z naszą placówką nadrzędną, korzystać z przygotowanych kartotek i opracowań.

Problemów z programem było wiele, w końcu w bibliotece nie pracują sami informatycy. Bardzo nam pomogli twórcy programu, rozwiązując wszelkie kwestie telefonicznie, listownie lub osobiście w Bibliotece Narodowej, gdy przyjeżdżaliśmy do Warszawy po pomoc. Efektem miłej współpracy są formaty do drukowania przygotowane tak, aby karta odpowiadała zasadom obowiązującym w naszej bibliotece. Okazało się też, że wystarczy wnikliwie zapoznać się z instrukcją i dołączonymi tekstami „helpów”, poświęcić dużo czasu i dużo dobrych chęci, odrobina wyobraźni i... metodą prób i błędów powstał KATALOG — baza, w której gromadzimy opisy poszczególnych pozycji naszego księgozbioru. Jest to jak gdyby „katalog rozdzielnik”, zawiera pełen opis bibliograficzny książki wzbogacony o numery inwentarzowe dla poszczególnych placówek. Jesteśmy biblioteką publiczną, dokonujemy centralnego zakupu i opracowania książek dla wszystkich działów biblioteki centralnej oraz dla sieci filii w mieście. Wprowadzony do komputerowej bazy dokument ma formę „katalogu rozdzielnika”, ale w zależności od tego, jaki użytkownik będzie korzystał z danych — jego wygląd można przystosować do konkretnych potrzeb. Odpowiednio maskując dokument — tj. pokazując tylko wybrane pola — możemy przedstawić go jako księgę inwentarzową wspólną dla wszystkich placówek lub jako konkretną wskazaną księgę. Wtedy opis zawiera dane odpowiadające zawartości księgi inwentarzowej, z nazwami pól identycznymi z nazwami rubryk księgi. Kiedy chcemy udostępnić katalog osobom korzystającym

z czytelnik — przedstawimy dokument zawierający pełny lub skrócony opis katalogowy z numerami inwentarzowymi i sygnaturami dotyczącymi tylko czytelnik. Czytelnik szukający książki w katalogu centralnym otrzyma opis oraz nazwy placówek, w których książka znajduje się. Każdy dokument można przedstawić w dowolnym układzie na ekranie — w zależności od zapotrzebowania tworząc w ten sposób kartoteki, np. tytułowa, kartoteka serii, wydawców itp. Aby ułatwić i przyspieszyć wyszukiwanie należy utworzyć w bazie takie indeksy (odpowiedniki kartotek), które będą odpowiadać na proste zapytania czytelników. W miarę potrzeb można tworzyć nowe indeksy i nowe maski również w bazie, która zawiera dokumenty. Wyszukiwanie „wg indeksów” odbywa się błyskawicznie, sama czynność jest bardzo prosta. Czytelnik (po zapoznaniu się z krótką instrukcją) poradzi sobie sam szukając odpowiedniego autora lub tytułu. Bardziej skomplikowane, ale równie szybkie jest wyszukiwanie łączone z kilku indeksów równocześnie, co zawęży zakres szukanych dokumentów. Jeśli poszukiwane wyrażenia nie znajdują się w polach indeksowych można je również odnaleźć „wg kryterium” zapytania ustawionego na stałe przez administratora bazy, np. szukanie łączone „autor-tytuł”, „dowolne słowo w opisie”, lub ustawione na konkretne zapotrzebowanie. Ten sposób wyszukiwania jest bardziej czasochłonny niż szukanie „wg indeksów”.

Rozważania na temat obsługi czytelnika są w tej chwili teoretyczne, ponieważ nie posiadamy ani połączenia sieciowego ani dostatecznej liczby komputerów, żeby je udostępnić do przeglądania katalogów. Niestety, wciąż mamy ten sam problem: brak pieniędzy. Jeśli nie zatrudnimy dodatkowych pracowników do obsługi komputerów pełen obraz księgozbioru otrzymamy po ok. 13 latach wprowadzania danych do bazy. Nie możemy też połączyć pracujących już komputerów w sieć, każdy dział gromadzi swoje dokumenty i sam z nich korzysta, a przecież zależy nam na tym, aby informacje docierały do czytelnika. Baza danych, w której zgromadzono ok. 17.500 pełnych opisów jest dostępna tylko w jednym komputerze, pracują na nim pracownicy Działu Opracowania. Korzystać ze zgromadzonych dokumentów można tylko za pośrednictwem działu i w godzinach jego pracy (7<sup>00</sup>–15<sup>00</sup>).

Jak automatyzacja odmienila pracę w Opracowaniu? Przede wszystkim korzystamy teraz z „Przewodnika Bibliograficznego” otrzymywanego z Biblioteki Narodowej na dyskietkach. Wyszukiwanie potrzebnych informacji odbywa się błyskawicznie. Również, jeśli książka została opisana w „Przewodniku...” — jej opracowanie i wpisanie do naszej komputerowej bazy odbywa się bardzo szybko. Wykorzystując możliwości, jakie daje nam program „import-eksport dokumentów” przenosimy potrzebny opis



do swojej bazy, modyfikujemy do własnych potrzeb: wykreślamy zbędne informacje, których nasz katalog nigdy nie zawierał i nie ma potrzeby, by zawierał je teraz. Są to: tytuł oryginalny oraz odsyłacze od tłumaczy i ilustratorów. Dodajemy nasze numery inwentarzowe oraz informacje dotyczące osoby odpowiedzialnej za ten właśnie opis (data i identyfikator osoby) i tak przygotowany dokument wprowadzamy do bazy KATALOG. Posiadamy komputerowy „Przewodnik Bibliograficzny” z lat 1992 i 1993, te niepełne dwa roczniki dają nam ok. 19.000 opisów, z czego wykorzystaliśmy ok. 1.200 na 3.600 zgromadzonych dokumentów wydanych w latach 1991, 1992 i 1993. Opisy książek, których PB nie zawiera wprowadzamy „z klawiatury”.

Jesteśmy przygotowani do drukowania kart katalogowych. Są to trzy rodzaje kart: karty z opisem bibliograficznym, odsyłacze oraz karty do kartoteki tytułowej. Mielśmy pewien problem z papierem do drukarki. Papier ciągły, składanka z perforacją przygotowana specjalnie do wydruku kart katalogowych dawała nierówne odstępy między poszczególnymi opisami, ponieważ drukarka źle reagowała na jego zgięcia. Lepszym i dużo tańszym sposobem jest drukowanie na odpowiednio przyciętych przez intrologatornię paskach brystolu, które potem przycięte obcinarką fotograficzną dają nam kartę, której wygląd nie odbiega od pisanej innymi sposobami. Z arkusza brystolu otrzymujemy 7 pasków po 8 opisów na każdym, tj. 56 kart, o wymiarach 12x7 cm. Posiadamy drukarki igłowe typu OKI i EPSON, które pracują na tym papierze. Trudno jednak powiedzieć, czy taka praca nie jest szkodliwa dla drukarki, ponieważ karty drukujemy sporadycznie i w małych ilościach. W dalszym ciągu prowadzimy tradycyjne kartkowe katalogi, tradycyjnie też drukujemy do nich karty na elektrycznych maszynach powielających.

Postawiliśmy sobie takie zadanie, aby wprowadzić jak najwięcej pełnych opisów i jak najszybciej stworzyć pełną bazę danych. Obecnie jest ich ok. 17.500 — to opisy „stare” od A do D oraz „nowe”. Równolegle wpisujemy książki opracowane w 1992 i 1993 r., to egzemplarze kupowane na bieżąco lub otrzymane w inny sposób: dary, bądź przekazane przez czytelników w zamian za zagubione. Mogą mieć różny rok wydania. Stare opisy — opracowane przed 1992 r. wprowadzamy alfabetycznie wg katalogu rozdzielnika.

Gromadzenie dokumentów w bazie komputerowej zaczęliśmy w sierpniu 1992 r. i do grudnia zajmowały się tym dwie osoby w pełnym wymiarze godzin. Od stycznia do czerwca 1993 r. pomagały nam osoby zatrudnione w ramach prac interwencyjnych. Te osoby, z wykształceniem minimum średnim bez przygotowania bibliotecznego, po krótkim przeszkoleniu

i pod stałym nadzorem zajmowały się wprowadzaniem dokumentów starych, czyli przepisywały katalog rozdzielnik.

Wpisanie dokumentu jest proste, ponieważ dobrze przygotowana baza zawiera nazwy pól i podpól, które trzeba wypełnić. Osoba wpisująca musi „rozebrać” opis bibliograficzny na poszczególne elementy i wpisać je do odpowiednich miejsc. Na ekranie zawsze jest „ściągawka” — wyjaśnienie znaczenia klawiszy funkcyjnych oraz dostępny podczas wykonywania każdej operacji pomocnik, to tzw. help przygotowany przez twórców programu, oraz help użytkownika przygotowany przez administratora systemu.

Jak technicznie wygląda tworzenie bazy danych? Kiedy zatrudnialiśmy dodatkowych pracowników wprowadzanie dokumentów odbywało się do czterech komputerów równocześnie. Ponieważ osoby nie pracowały w pełnym wymiarze godzin — praca przebiegała dwuzmianowo. Każda z nich pracowała na swojej dyskiecie, z której dokumenty przenoszono do tzw. bazy kontrolnej, skąd po sprawdzeniu prawidłowości opisu przenoszone były do właściwej bazy katalogowej. Równocześnie inna osoba wprowadzała „nowe” dokumenty, też najpierw do bazy roboczej, a po sprawdzeniu — do KATALOGU. Jedna osoba uprawniona do dokonywania modyfikacji w bazie KATALOG, gdzie zgromadzone są wszystkie opisy zajmowała się nanoszeniem wszelkich zmian — dopisywaniem dodatkowych egzemplarzy książek i wykreślaniem ubytków. Obecnie nad tworzeniem bazy danych pracują 2 osoby w pełnym wymiarze godzin i jedna na pół etatu.

Mamy własny system znakowania kart, których opisy już są „w komputerze”, co zabezpiecza przed wpisaniem ich po raz drugi. Wszystkie wprowadzone dokumenty są bezpieczne, gdy otwieramy bazę tylko do wyszukiwania lub ograniczonej modyfikacji (dopisywania nowych dokumentów). Gdy potrzebujemy dokonywać zmian w znajdujących się już w bazie opisach otwieramy ją do pełnej modyfikacji, wówczas jeśli komputer zostanie wyłączony przed zakończeniem pracy, lub gdy zaistnieje awaria zasilania po ponownym jego uruchomieniu okaże się, że baza została uszkodzona. Jest oczywiście metoda na odzyskanie informacji — to program odtwarzający bazę po awarii. Jednak przy 17 tysiącach dokumentów odtwarzanie trwa 7 dni, ponieważ zostały usunięte indeksy, a ich ponowne wypełnienie jest bardzo czasochłonne. Dlatego codziennie wykonujemy archiwizację tej bazy, zajmuje nam to tylko 2 godziny i 5 dyskietek.

Dla potrzeb Działu Informacyjno-Bibliograficznego powstały bazy, których struktura odpowiada zapotrzebowaniu pracowników działu. Tu automatyzacja wyparła bieżące katalogi. Opisy artykułów prasowych systematycznie wprowadzane są bezpośrednio do komputera, zgromadzono ich ok. 1.800. Również ok. 1.000 dokumentów zawiera baza z regionaliami.

Wyszukiwanie danych uprzednio ograniczone do systemu katalogu alfabetycznego zostało poszerzone o wyszukiwanie wg indeksów (alfabetyczny, tytułowy, nazwy czasopisma, rocznika, hasła przedmiotowego). Powstał typowy dla naszej placówki język haseł przedmiotowych i słów kluczowych, które ogromnie usprawniają i przyspieszają udzielanie informacji. Odnalezione opisy dokumentów czytelnik otrzymuje w formie wydruku, wykorzystujemy tu operację obsługi listy zaznaczonych dokumentów. Taki system pracy satysfakcjonuje pracowników oraz czytelnika, który obecnie obsługiwany jest błyskawicznie (oczywiście w ramach dokumentów zgromadzonych w bazie OPIS i REGION, pozostałe są wyszukiwane metodami tradycyjnymi). Planujemy też zautomatyzować pozostałe kartoteki działu.

Chcieliśmy również zautomatyzować pracę Działu Gromadzenia. Niestety, MAK nie potrafił dokonywać obliczeń rachunkowych oraz nadawać kolejnych numerów inwentarzowych dla poszczególnych wpisanych pozycji. Zwróciliśmy się więc do firmy, która oferowała nam po bardzo przystępnej cenie opracowanie odpowiedniego programu. Miała to być kombinacja systemów ISIS i MAK, miała spełnić wszystkie nasze oczekiwania. I tak, po blisko dwuletniej współpracy z firmą, jesteśmy właścicielami programu, który w zasadzie jest już opracowany, ale nie do końca. Biblioteka zapłaciła za program i nie może z niego korzystać.

Jaki posiadamy sprzęt? Komputery IBM PC o pojemnościach dysków: 40 MB — 2 szt., 52 MB — 4 szt., 200 MB — 2 szt. Przypuszczalnie, aby zgromadzić w jednej bazie opisy wszystkich posiadanych dokumentów (tylko w obrębie bazy KATALOG) potrzebujemy dysku o pojemności 300–400 MB, to miejsce potrzebne do zgromadzenia i archiwizacji tych danych. Osobną sprawą jest przechowywanie w pamięci „Przewodnika Bibliograficznego” bądź innych zestawień.

**Lilia Marcinkiewicz**

*Wojewódzka i Miejska Biblioteka*

*Szczecin*

## **STAN OBECNY I PERSPEKTYWY ROZWOJU KOMPUTERYZACJI W WiMBP W SZCZECINIE**

Ostatnie dwa lata przyniosły wiele zmian w zakresie dostępności sprzętu oprogramowania wielu renomowanych firm światowych, w tym oprogramowania bibliotecznego. Wiele korzyści — również dla nas — przyniósł rozwój technologii sprzętu komputerowego. Pojawiły się komputery jeszcze klasy mikro, ale z jednostkami pamięci masowej znacznie większymi niż dotychczas oraz możliwościami zapisu i odczytu pamięci optycznej typu CD-ROM. Nie jest to oczywiście jeszcze sprzęt, który mógłby zabezpieczyć potrzeby biblioteki o takiej wielkości jak nasza, ale ze względów cenowych i jego dużych możliwości daje nam szansę osiągnięcia etapu tzw. średniej komputeryzacji.

Realizacja tego celu odbywa się w ramach instalacji sieci komputerowej Novell — na 20 stanowisk roboczych, obsługiwanej przez serwer typu IBM 486 DX, 50 MHz, 8 MB RAM, 400 MB HDD. I etapem prac jest połączenie już istniejących komputerów, obsługujących konkretne odcinki prac, takie jak:

- 1) zbiory Działu Nowoczesnych Technik,
- 2) Ośrodek dla Ludzi Przedsiębiorczych,
- 3) Dział Gromadzenia i Opracowania Druków Zwartych,
- 4) Dział Opracowania Druków Ciągłych,
- 5) Informacja.

W chwili obecnej całość oprogramowania dla poszczególnych działów opiera się na systemie MAK z BN. Jest oczywiste, że system ten nie spełnia warunku kompleksowej obsługi biblioteki, może być jedynie trzonem procesu opracowania i katalogowania zbiorów bibliotecznych. Dodatkowo bardzo nieprecyzyjny opis procesu przygotowania własnych wydruków z bazy stawia zwykłego użytkownika w bardzo trudnej sytuacji. W związku z tym całość prac związanych z procesem wypożyczania obsługuje u nas system firmy „Schola” z Białegostoku. Niestety, częste awarie bazy uniemożliwiają



nam pełne uruchomienie tego systemu i wyeliminowanie podwójnego nakładu pracy, związanego z przetrzymywaniem tradycyjnych kartotek.

Dział Opracowania korzysta z systemu MAK, „Przewodnika Bibliograficznego” — prenumerowanego na dyskietkach oraz z formatu Marc BN przygotowanego przez BN, z którego wykorzystywane są pola opisu niezbędne do zapewnienia II stopnia szczegółowości. Format został poszerzony o informacje niezbędne dla naszej biblioteki — tj. dane o zakupie, sposobie nabycia, akcesji, nr inwentarzowy, w którym dana pozycja znajduje się. Ponieważ posiadamy egzemplarz obowiązkowy planowaliśmy wykorzystać do prac opracowania zbiorów „Przewodnik Bibliograficzny”, wydawany na dyskietkach. Wydawałoby się, że jest to sytuacja wymarzona dla użytkownika — wystarczy dopisać własne informacje — nawet jeżeli tylko 50 proc. opisów daje się odnaleźć na dyskietce. Sytuacja jest jednak inna — np. na 300 pozycji poszukiwanych odnajdujemy 2 opisy. W tym miejscu należałoby wyrazić żal, że w tak małym stopniu możemy wykorzystać raz już wykonaną pracę. W takiej sytuacji praktycznie wszystkie opisy będziemy musieli przygotowywać samodzielnie. Będą one podstawą do tworzenia katalogów dla poszczególnych działów biblioteki.

System MAK był również podstawą do opracowania już działających katalogów i kartotek, z których korzystają czytelnicy. Są to m.in.:

- Centralny Katalog Czasopism Zagranicznych w Bibliotekach Naukowych Szczecina

- Kartoteka Artykułów z Czasopism z Zakresu Small Businessu,

- Kartoteka Adresowa Firm — Small Business,

- Katalog Książek — Small Business, który tworzony jest na samodzielnym stanowisku komputerowym.

Poza sferą zastosowań własnych wykorzystujemy również zbiory na dyskietkach zakupione w BN. Będą one wykorzystywane przede wszystkim w Dziale Informacji. Są to:

- książki obiegu,

- Słownik Haseł Przedmiotowych,

- Baza Czasopism — ISDS.

Nie będzie to eksploatacja w czystej formie pierwotnej ale poszerzonej o informacje własne odnośnie numeru inwentarzowego, miejsca przechowywania aby jednocześnie posiadać informacje o tej części bazy, która jest w naszym posiadaniu. Większość z tych prac będzie wykonywana w chwili uruchomienia sieci komputerowej Novell. Najprawdopodobniej nastąpi to w listopadzie 1993 r.



Systemami pracującymi na odrębnych formatach opisu i oprogramowania są:

- system kadrowo-płacowy,
- wspomniany już system Wypożyczalnia Główna,
- system Wideoteka.

Są to dwa różne systemy w pełnym tego słowa znaczeniu. Wideoteka zapewnia nam pełną komputeryzację wszystkich prac na tym odcinku, mianowicie:

- zapis zbiorów zakupionych,
- inwentarzowanie,
- katalogowanie (w różnych aspektach),
- zapis różnej kategorii czytelników,
- przeglądanie i wyszukiwanie w bazach,
- rezerwowanie filmów,
- tworzenie rejestru filmów obejrzanych,
- druk rachunku dla klienta z naliczaniem kar za przetrzymanie,
- różnego typu wydruki bazy,
- statystyka

oraz prowadzenie pełnej księgowości — dziennej, miesięcznej i rocznej.

Ostatni rok był również okresem wzmożonych kontaktów i współpracy z ośrodkami zagranicznymi. Między innymi nawiązaliśmy kontakty z bibliotekami i Radą Hrabstwa Dorset w Wielkiej Brytanii. Działa tam od lat utworzona wspólnie z bibliotekami, Izba Handlowo-Przemysłową oraz Radą Hrabstwa Dorset oraz Radą Hrabstwa Hampshire sieć służb informacyjnych dla biznesu pod nazwą IATRICS. Od października 1993 r. WiMBP została członkiem tej sieci.

Podjęcie działań w tej dziedzinie wiązało się bezpośrednio z utworzeniem u nas nowej agendy pod nazwą Ośrodek Informacji dla ludzi biznesu (Small Business). Celem tego przedsięwzięcia było stworzenie służb informacyjnych, dostępnych dla ludzi biznesu i przemysłu w regionie szczecińskim, szczególnie dla wielu małych firm zakładanych obecnie na zasadach wolnorynkowych w sytuacji ciągle zmieniających się przepisów prawnych. Ośrodek zapewnia dostęp do materiałów drukowanych w postaci książek oraz czasopism polskich i zagranicznych, na temat zarządzania, marketingu, planowania biznesu, ksiąg adresowych firm o różnym profilu działalności — polskich i zagranicznych oraz hurtowni. Dysponujemy również wielotysięcznym zbiorem norm polskich. Dzięki współpracy z Dorset, otrzymaliśmy znaczący zbiór katalogów KOMPASS z wielu krajów nie tylko Europy.

Inną formę stanowią zbiory gromadzone w postaci baz danych, zapisanych na tradycyjnych dyskietkach — m. in. Business Foundation Book. Katalog Hurtowni Książek oraz bazy danych zapisanych na CD-ROM — „Kto produkuje co?” (spis i profil produkcji firm niemieckich, austriackich i szwajcarskich), „Spis kodów adresowych Niemiec”. Planujemy ciągły rozwój baz danych komputerowych, przeprowadzanie spotkań z osobami oraz instytucjami zainteresowanymi współpracą z nami i korzystającymi z naszych zasobów informacyjnych w celu ukierunkowania zakupu najbardziej potrzebnych baz danych.

Od strony sprzętowej obsługę ułatwia nam zainstalowany w tym dziale PC 386 SX z dyskiem 120 MB, czytnik CD-ROM, modem łączący nas z siecią EARN, oraz fax, który w początkowej fazie współpracy z siecią HATRICES zapewni nam połączenie z nią. Sieć HATRICES umożliwia nam dostęp do pełnej bazy informacji, jaką dysponuje. Są to komputerowe bazy danych i na CD-ROM o szerokim zakresie tematycznym oraz całe bogactwo materiałów zapewniających informacje na temat zarządzania, marketingu, kontrolowania wyrobów, sprzedaży, norm międzynarodowych. Bardzo istotną sprawą jest również posiadanie informacji skierowującej, co ułatwi czytelnikowi dotarcie do niej.

Na koniec, może raczej w formie ciekawostki chciałabym powiedzieć o najnowszej inicjatywie, którą planujemy w najbliższym czasie. Pragniemy stawić czoła najnowszym osiągnięciom na rynku informatycznym, czyli multimediom. Jest to ostatnio bardzo modny temat i sądzę bardzo ciekawy, ponieważ uświadomił nam, jak może zmienić się w najbliższym czasie wykorzystanie komputera w biurze, bibliotece, a także w naszym domu. Ponieważ wiele z zastosowań daje się wykorzystać jako jedną z form poszerzenia zbiorów bibliotecznych, chcielibyśmy umożliwić czytelnikom zapoznanie się z tymi zbiorami poprzez zakup jednej z encyklopedii Microsoftu, która jest połączeniem animacji, dźwięku, grafiki, tekstu. Wymaga to oczywiście instalacji specjalnej karty dźwiękowej — Sound Blaster 16 ASP i kolumn. Będzie to, mamy nadzieję, początek nowych zbiorów bibliotecznych.

**Maria Górzyńska**

*Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy*

## **STAN KOMPUTERYZACJI BIBLIOTEKI PUBLICZNEJ m.st. WARSZAWY**

Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy — Biblioteka Główna rozpoczęła prace nad komputeryzacją dość późno, bo dopiero w 1992 r.

Wypada w skrócie przedstawić najważniejsze zadania naszej biblioteki — jest ona nie tylko główną biblioteką publiczną stolicy, pełni także funkcje wojewódzkie, wspomagając 346 placówek sieci, oraz funkcje centralnej biblioteki regionu. Głównym źródłem naszych wpływów jest egzemplarz obowiązkowy, mamy także prawo do egzemplarza regionalnego. Zbiory Biblioteki obejmują około 1.300.000 jednostek, a udostępniane są w dziesięciu czytelnich i jednej wypożyczalni. Roczny wpływ wynosi około 25 tys. jednostek, odwiedziło nas w 1992 r. 144 tys. czytelników.

Przy tak rozległych funkcjach i uniwersalnym profilu wykonujemy prace o charakterze bibliograficznym, informacyjnym i usługowym. Niemal każdą z nich można skomputeryzować, a wybór pierwszeństwa uzależniony jest od rozmaitych czynników merytorycznych, wiedzy ludzkiej i możliwości finansowo-sprzętowych. W naszym przypadku należało wybrać pomiędzy zamiarami tworzenia baz bibliograficzno-informacyjnych, budową zautomatyzowanych katalogów lub wspomaganiem bibliotek publicznych sieci Warszawy i województwa posiadających sprzęt komputerowy. Ze względu na funkcje pełnione przez Bibliotekę najwcześniej przystąpiono do realizacji ostatniego punktu.

Te prace omówię więc w pierwszej kolejności, w dalszej przedstawię nasze przedsięwzięcia katalogowe i bibliograficzne, a na zakończenie postaram się powiedzieć kilka słów o specyficznym projekcie biblioteczno-archiwalnym, który realizujemy dzięki pomocy Fundacji Na Rzecz Nauki Polskiej w Dziale Starych Druków i Rękopisów.

Jeśli chodzi o programy, to korzystamy obecnie z systemu MAK, udostępnionego nam przez Bibliotekę Narodową, od ponad roku pracujemy z pakietem ISIS, dysponujemy także najniezbędniejszymi programami użytkowymi i narzędziowymi. Na nasze wyposażenie składa się sześć kom-

puterów typu IBM PC o różnych parametrach i równie niewielka liczba urządzeń peryferyjnych. Nie posiadamy jeszcze sieci komputerowej łączącej sprzęt w różnych działach.

## **1. Obsługa bibliotek sieci Warszawy i województwa**

Przyjętą u nas od lat zasadą jest centralne opracowanie księgozbiorów, przy całkowicie zdecentralizowanym zakupie. Zasadę tę udało się utrzymać nawet w okresie największego załamania rynku księgarskiego, wydaje się też, że zasługuje ona na kontynuowanie, choć formy i metody pracy będą się zmieniały. Jak dotąd praca ta zorganizowana jest następująco: nowe książki prezentowane są w cyklu dwutygodniowym przedstawicielom bibliotek, wraz z wzorcowymi opisami. Gromadzeniem tzw. egzemplarza sygnałnego, klasyfikowaniem, katalogowaniem, przygotowywaniem list zamówień i drukowaniem kart katalogowych dla bibliotek zajmuje się Dział Obsługi Sieci. Recenzje przygotowuje oraz książki omawia zespół należący do Działu Instrukcyjno-Metodycznego.

Po zakupie książek biblioteki zwracają nam listy zamówień z zaznaczonymi pozycjami, według których Dział Obsługi Sieci przygotowuje komplety kart. Ta tradycyjna metoda pracy przyczynia się do unifikacji katalogów i utrzymania standardów.

Dział Obsługi Sieci drukował karty na czterech maszynach do pisania z pamięcią marki Xerox. Skomplikowany „cykl produkcyjny” powodował, że niemożliwe było wydrukowanie karty, jeśli opis został już z maszyny wykasowany. Zatem, jeśli biblioteka kupiła książkę z opóźnieniem, bo na przykład dotacje z gminy spływały nierównomiernie, nie miała szans na otrzymanie karty. Rejestracja opisu w pamięci komputera miała umożliwić wydruk dowolnej karty w dowolnym czasie, w dowolnej ilości kopii.

Biblioteka Główna drukuje rocznie około 300 tysięcy kart katalogowych zaspokajając potrzeby bibliotek publicznych gmin pozawarszawskich. Nie byliśmy w stanie drukować kart również dla bibliotek dzielnicowych, każda miała więc u siebie taką „fabryczkę”, składającą się zwykle z jednego lub kilku Robotronów. Istnieją już wprawdzie wysoko wydajne urządzenia kopiujące, ale są zwykle sprzężone z komputerem, no i ogromnie kosztowne.

Nie można liczyć na komputeryzację wszystkich bibliotek równocześnie — część z nich pozostanie przy rozwiązaniach tradycyjnych, inne włączą się do automatyzacji za jakiś czas, a decydować o tym będą rozmaite względy. Zatem należało poszukiwać rozwiązań na okres przejściowy, takich, które byłyby zarazem krokiem w kierunku tworzenia komputerowego systemu bibliotek publicznych (być może kiedyś system taki powstanie).



Wydawało się również, że Biblioteka Główna, pełniąca funkcje wojewódzkie, pomimo braku doświadczeń oraz niewielkich kadrowych i sprzętowych możliwości powinna dostarczyć bibliotekom sieci proste narzędzie umożliwiające tworzenie skomputeryzowanych katalogów z opisów przygotowywanych na Koszykowej i własnych.

Pomysł stworzenia bazy pochodził od pracowników Działu Obsługi Sieci, przekonanych o potrzebie przechowywania wzorcowych opisów w formie umożliwiającej wyszukiwanie i wydruk. Około połowy roku 1992 powstał projekt wykorzystania do tych celów pakietu CDS MICRO-ISIS, wersja 3.0. Baza została zaprojektowana tak, aby łatwo można było do niej wprowadzać dane, wyszukiwać opisy według wielu elementów, a wyświetlanie i wydruk miały być zgodne z przyjętymi w sieci zasadami opisu bibliograficznego. Jej cechą charakterystyczną są automatycznie lub pół-automatycznie generowane odsyłacze, istotne przede wszystkim dla funkcji edycyjnych. Nacisk na te funkcje został położony świadomie, z powodów, które wyjaśniono już wcześniej. Okazało się zresztą, że możliwość drukowania kart z komputera bywała w gminach szczególnym argumentem, wpływającym na przyznawanie poszczególnym bibliotekom środków finansowych na zakup sprzętu.

Kończymy w tej chwili opracowanie takiej metody eksportu danych z bazy MAJA do bazy w MAK-u, żeby nie stracić ważnych elementów naszych opisów. Wówczas będzie można wprowadzić wybrane dane z bazy MAJA do przyszłej bazy katalogowej Biblioteki Głównej i innych, korzystających z MAK-a bibliotek. Na razie dotyczy to Legionowa, ale zapewne w najbliższej przyszłości przyłączy się do tej grupy Otwock ze swoimi kilkunastoma filiami.

## **2. Katalogi i bibliografie w Bibliotece Głównej**

W systemie manualnym, w jakim pracujemy dotychczas, charakterystyczne jest powstawanie licznych katalogów i kartotek, które wspomagają prace poszczególnych zespołów i pełnią funkcje informacyjne w poszczególnych działach. W konsekwencji nierzadko ten sam materiał opisywany jest wielokrotnie — do każdej kartoteki osobno. Wyeliminowanie takiego dublowania jest podstawowym zadaniem baz bibliograficzno-informacyjnych.

Podobnie rzecz się ma z katalogami, których na Koszykowej jest wiele. Poza katalogiem głównym, alfabetycznym i rzeczowym, istnieją katalogi we wszystkich działach, rejestrujące różne typy wydawnictw. Udostępnienie ich wszystkich w jednym systemie online, jest podstawowym naszym



celem. Optymalnym wyjściem byłoby także wykorzystywanie wprowadzonych opisów do tworzenia bibliografii drukowanych, których kilka powstaje w naszej bibliotece. Najważniejsze z nich to: bibliografia z zakresu historii i krytyki literatury dla dzieci, bibliotekarstwa i czytelnictwa dziecięcego, bibliografia czasopism warszawskich i bibliografia bieżąca varsavianów.

Podjęcie tych prac wiąże się rzecz jasna ze szkoleniem zespołu, zakupem sprzętu, zmianami w organizacji pracy. Decyzję o budowie pierwszej bazy bibliograficznej w dziale varsavianów podjęto m.in. ze względu na przygotowanie pracujących tam osób, które miały za sobą pewne doświadczenia w placówkach informacji. Powstać miała baza danych o charakterze bibliograficznym, umożliwiająca druk bibliografii bieżącej varsavianów i jednocześnie zaspokajająca potrzeby informacyjne czytelników varsavianistów.

Istotną barierą okazał się brak formatu opisu wydawnictw ciągłych, oraz artykułu z czasopisma i fragmentu wydawnictwa zwięzłego. W rezultacie — bibliografia bieżąca varsavianów powstaje wprawdzie przy wykorzystaniu komputera, ale na razie pod edytorem. W przyszłości bibliografie nasze najprawdopodobniej będą tworzone przy pomocy programu MAK, ale format opisów i struktury przyszłych baz bibliograficzno-informacyjnych pozostają jeszcze w sferze prób i dyskusji.

W najbliższym czasie planujemy rozpoczęcie prac przy tworzeniu zautomatyzowanego katalogu czasopism. Zamierzamy do rejestracji czasopism wykorzystywać format SAFO-BS Wydawnictwa ciągłe: rekord bibliograficzny, rekord rocznika, rekord zeszytu otrzymamy bezpłatnie z Biblioteki Sejmowej. Prace te będziemy wykonywać przy użyciu systemu MAK.

Ponieważ 85 proc. wpływu do Biblioteki Głównej stanowi egzemplarz obowiązkowy, słuszne wydaje się maksymalne wykorzystanie „Przewodnika Bibliograficznego”, rejestrującego ten sam zakres druków. Bazę „Przewodnika Bibliograficznego”, obejmującą lata 1988–1993 posiadamy od lipca 1993 r., co pozwala nam na prowadzenie poszukiwań bibliograficznych, uczy bibliotekarzy pracy z komputerem, a przede wszystkim jest dla nas źródłem opisów, które kopiujemy, modyfikujemy, opatrujemy własnymi znakami i wprowadzamy do bazy KATALOG. Czynimy to od miesiąca za ledwie, więc rezultaty na razie mamy więcej niż skromne. Bieżące numery „Przewodnika...” wykorzystujemy natomiast do drukowania kart, z których tworzone są robocze kartoteki. Dążymy do ograniczenia ich liczby.

Baza „Przewodnika...” pełni więc funkcję podwójną: bibliograficzno-informacyjną i źródłową. Jest to typowy sposób jej wykorzystania, mamy też nadzieję, że przy powiększającym się zespole przeszkolonych pracowników i po zakupieniu sprzętu pozwalającego na założenie sieci, prace

przy tworzeniu skomputeryzowanego katalogu biblioteki, dopiero rozpoczęte, ruszą pełną parą. Na razie planuje się udostępnienie czytelnikom bazy bibliograficznej „Przewodnika. .”, być może także zainstalowanie innych baz, np. bazy informacji prawniczej INFO-LEX. Będzie to możliwe po zakończeniu prowadzonych obecnie prac remontowo-budowlanych, co powinno nastąpić w końcu 1993 r.

### **3. Baza katalogowo-graficzna starych druków i rękopisów**

Na początku bieżącego roku opracowany został projekt stworzenia bazy katalogowej zbioru starych druków i rękopisów, wzbogaconej o elementy graficzne, niezbędne do identyfikacji dokumentów (znaki proveniencyjne, ekslibrisy, podobizny stron tytułowych). Projekt ten, przesłany do Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej, jako element Programu Ochrony Dóbr Archiwalnych, uzyskał jej aprobatę, co ważniejsze, dotację. Ze środków Fundacji zakupiono sprzęt komputerowy wysokiej jakości, skaner do wprowadzania elementów graficznych i streamer do ich archiwizacji.

Realizujemy obecnie pierwszy etap: bazę katalogową pod MAK-iem, opartą na strukturze bazy zgodnej z MARC BN, rozszerzonej o pola i podpola niezbędne dla wprowadzenia elementów wymaganych w normie opisu bibliograficznego starych druków. Następnym etapem będzie dołączenie do bazy bibliograficznej elementów graficznych. Do ich przechowywania wykorzystamy standardową bazę Microsoft Access, o charakterze relacyjnym.

Wszystkie nasze prace prowadzimy zdając sobie sprawę z faktu, że dla tak dużej i skomplikowanej instytucji jaką jest Biblioteka na Koszykowej rozwiązaniem docelowym będzie zintegrowany system biblioteczny. Prowadzimy więc systematyczne rozpoznawanie rynku programów i sprzętu oraz prace analityczne.

Obserwujemy bardzo różne reakcje na komputeryzacyjne plany i propozycje, a także zróżnicowany stosunek do sprzętu. Typowy opór przeciw zmianom pojawia się nie zawsze tam, gdzie można się go było spodziewać, i przeciwnie, część osób i zespołów wręcz naciska na jak najszybsze udostępnienie im komputerów, niezależnie od tego czy w danym miejscu i czasie miałyby to sens. Poszukujemy optymalnych rozwiązań. Przede wszystkim jednak kładziemy nacisk na szkolenie pracowników, zarówno w MAK-u, jak i w podstawach obsługi komputera. Znacznie bardziej rozwijająca i mniej stresująca jest bowiem praca dla osoby, która poza przyswojeniem do obsługi określonego programu, potrafi się poruszać w miarę swobodnie choćby tylko w obrębie podstawowych komend DOS-u.

Czynnikiem, który wpływa na ostrożność przy podejmowaniu decyzji jest także brak obowiązujących standardów w dziedzinie formatów maszynowych opisu bibliograficznego. Mamy nadzieję, że przedstawiciele Biblioteki Narodowej swoimi wypowiedziami na niniejszej konferencji przyczynią się do wyjaśnienia naszych najpoważniejszych wątpliwości.

Barbara Sosińska-Kalata:

**UNIWERSALNA KLASYFIKACJA DZIESIĘTNA —  
Podręcznik**

*Cena zł 70.000.-*

Książka zawiera systematyczny wykład wiedzy o UKD poczynając od języków informacyjno-wyszukiwawczych poprzez historię UKD, strukturę, słownik, symbole główne, słownictwo pomocnicze, składnię aż do metodyki klasyfikowania za pomocą UKD. Dodatkowo w aneksie najnowsze tablice, znowelizowane przez Konsorcjum ds. UKD z września 1992 r., dotąd w Polsce nie publikowane.

**Sprzedaż (płatność gotówką, przelewem lub za zaliczeniem pocztowym) odręcznie i wysyłkową prowadzi Biuro ZG SBP, 00-953 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.**

**Bożena Wasilewska**

*Wojewódzka Biblioteka Publiczna*

*Olsztyn*

## **ZASTOSOWANIE TECHNIKI KOMPUTEROWEJ W WOJEWÓDZKIEJ BIBLIOTECE PUBLICZNEJ W OLSZTYNIE**

Komputeryzację prac bibliotecznych w WBP w Olsztynie rozpoczęto w 1989 r. Obecnie posiadamy cztery komputery IBM: dwa PC/XT o pojemności dysków 20 MB i 40 MB oraz dwa PC/386 DX o pojemności dysków 200 MB. Mamy również dwie drukarki typu: STAR NX-15 (format A3) oraz OKI (format A4). Biblioteka zatrudnia na 1/2 etatu informatyka, specjalistę do spraw programowania.

### **Stan oprogramowania komputerów**

1. System operacyjny DOS 5.0.
2. System MICRO ISIS 3.
3. Program KADRY wspomagający prace kadrowe opracowany na zlecenie Biblioteki.
4. Program MARC 2 ISI — program konwersji formatu bibliotecznego MARC do formatu CDS ISIS.
5. KAKAT — program edycyjny dla wydruku kart katalogowych z bazy zapisanej w formacie MARC BN.
6. AGA — program do zmiany stopnia szczegółowości opisu danych bibliograficznych z III stopnia szczegółowości na II.
7. Uniwersalny pakiet do opracowania danych statystycznych MICRO IDAMS Version 3.0.
8. Edytor tekstów TAG.
9. Licencjonowany program antywirusowy MKS-VIR 3.0.

## **Zastosowania komputerów w naszej bibliotece**

— Tworzenie bazy danych dotyczących regionu Warmii i Mazur zawierającej opisy wydawnictw zwartych, ciągłych (artykuły z czasopism oraz całe czasopisma regionalne).

— Drukowanie kart katalogowych z „Przewodnika Bibliograficznego” (wersja dyskietkowa) i z naszych baz danych.

— Wyszukiwanie informacji na potrzeby czytelników.

— Przygotowywanie zestawień bibliograficznych na podstawie posiadanych baz danych.

— Opracowanie bibliografii regionalnej Warmii i Mazur:

a. tworzenie zrzębu głównego,

b. tworzenie indeksów (autorski i przedmiotowy),

c. tworzenie prac kadrowych.

— Rejestracja książek w składnicy.

Przy opracowywaniu struktury bazy danych przeznaczonej dla bibliografii przyjęto następujące założenia:

— projektowanie pól tylko dla informacji niezbędnych do uzyskania właściwego (poprawnego merytorycznie) opisu bibliograficznego,

— każdy opis stanowi osobny rekord w bazie danych,

— ograniczenie do niezbędnego minimum powtarzania wprowadzanych danych,

— maksymalne uproszczenie sposobu wprowadzania informacji — w tym celu przygotowano trzy różne formularze wprowadzania danych dla opisów artykułów z czasopism, całych czasopism oraz wydawnictw zwartych,

— przewidziano wykorzystywanie powtarzalności niektórych pól (np. pola „autor” oraz stosowanie podpól zarówno w polach powtarzalnych jak i jednokrotnych).

Założono ponadto, że opisy złożone „zbitki” uzyskiwane będą na etapie generowania opisów na podstawie różnych fizycznie rekordów.

W trakcie wprowadzania opisów zaszła jednak konieczność zmodyfikowania struktury niektórych pól tak, że ich ostateczna postać okazała się dość skomplikowana. Przykładowo pola 95–98 służą do wprowadzania dodatkowych oznaczeń odpowiedzialności: recenzji, omówień, polemik, rozmówców, nawiązań, ilustratorów, przedmówców itp. Wiąże się to z koniecznością wprowadzania w polu 95 danych o autorach (nazwiska, imiona, kryptonimy, rozwiązania kryptonimów, odsyłacze od podwójnych nazwisk), tytułów artykułów polemicznych i ich zawartości treściowej. Pole to w formacie wydruku zrzębu głównego bibliografii łączone jest podpolami



wskaźnikowymi z polami 96–98, w których gromadzone są dane dotyczące źródeł artykułów wymienionych w polu 95, z uwzględnieniem dwóch poziomów dodatków do tytułu właściwego czasopisma.

Opracowany format wydruku — wspólny dla wszystkich rodzajów dokumentów — jest zgodny z PN-82/N-01152.01 (opis bibliograficzny książki), PN-73/N-01152 (dla artykułów z czasopism), PN-85/N-01158 (skrótów wyrazów i wyrażeń w opisie bibliograficznym) oraz przyjętymi zasadami w tym zakresie stosowanymi w „Przewodniku Bibliograficznym” i „Bibliografii Zawartości Czasopism”.

Utrzymanie się w przyjętych założeniach było możliwe zasadniczo dzięki opracowaniu szeregu programów formatujących wykorzystywanych w generowaniu opisów bibliograficznych, kluczy sortowania, generowaniu kluczy — haseł indeksu autorskiego, indeksu przedmiotowego oraz spisu treści.

Niektóre operacje, np. nadawanie kolejnych numerów pozycji w bibliografii (różniących się zasadniczo od numerów rekordów w bazie danych), przyporządkowanie elementów zbitek czy modyfikacja zawartości niektórych pól realizowane są również przy pomocy specjalnie przygotowanych w CDS/ISIS PASCAL-u i wykonywanych w środowisku ISIS programów.

W trakcie generowania wydruku zrzębu głównego tworzone są w miarę potrzeby odsyłacze do określonych pozycji w bibliografii. Wykorzystano tu możliwość odwoływania się do rekordów poprzez zawartość wybranego pola. W zrzębie głównym opisy spóźnione są wyodrębnione graficznie.

CDS/ISIS oferuje hierarchicznie sortowanie na poziomie czterech kluczy, co w przypadku sortowania bibliografii okazało się niewystarczające. Problem ten rozwiązano poprzez osobne sortowanie niektórych działów i dołączanie ich po sortowaniu całej bazy. W oparciu o posortowaną bazę, w której rekordom nadano już numery pozycji w bibliografii tworzone są indeksy autorski i przedmiotowy odsyłające nie do numeru rekordu w bazie a do numeru pozycji w bibliografii.

Opracowana baza służy nie tylko do przygotowania bibliografii regionu, ale jest również wykorzystywana na bieżąco do wyszukiwania pozycji na podstawie spisu haseł tworzonych w oparciu o wybrane pola i przechowywanych w tzw. pliku odwróconym umożliwiającym natychmiastowy dostęp do rekordów zawierających dane hasło. Wyszukane rekordy mogą być wyświetlane na ekranie lub drukowane w wybranym formacie.

Na podstawie tych samych danych drukujemy karty katalogowe do tradycyjnych kartotek regionalnych wykorzystując program edycyjny KAKAT.

Efektem prac w zakresie automatyzacji działalności informacyjnej jest baza danych zawierająca opisy dokumentów o Warmii i Mazurach wydanych w latach 1982–1984. Od 1992 r. opisy wprowadzane są na bieżąco do bazy danych a wydruki kart umieszcza się w kartotekach regionalnych. Rocznik *Bibliografii Warmii i Mazur za lata 1983–1984*, który został przygotowany do druku jest właśnie wydrukiem części bazy danych z pamięci komputera. Od tego momentu możemy z całą pewnością stwierdzić, że komputeryzacja prac informacyjnych pozwoli nam skrócić pracochłonne opracowanie następnych roczników bibliografii regionalnej.

# JUŻ DO NABYCIA!

## Rewelacyjna książka prof. Jacka Wojciechowskiego MARKETING W BIBLIOTECIE

Jest to długo oczekiwana, pierwsza w polskim piśmiennictwie praca na ten temat. Każdy bibliotekarz, który nie chce się zagubić w naszej trudnej rzeczywistości musi tę książkę przestudiować. Jest to także nieoceniona pomoc dla kształcących i doszkalających się adeptów zawodu.

Cena zł 60.000.-

Książka wydana w serii

NAUKA — DYDAKTYKA — PRAKTYKA

Ta seria nie zawiedzie!

Sprzedaż (płatność gotówką, przelewem lub za zaliczeniem pocztowym) odręcznie i wysyłkową prowadzi Biuro ZG SBP, 00-953 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

### III. OFERTA BIBLIOTEKI NARODOWEJ

**Maria Janowska**

*Biblioteka Narodowa*

#### INFORMACJA O STANIE PRAC METODYCZNO- -NORMALIZACYJNYCH W BIBLIOTECE NARODOWEJ

##### **Prace normalizacyjne**

Biblioteka Narodowa jeszcze do końca bieżącego roku pełni funkcję branżowego ośrodka normalizacyjnego. Zgodnie z ustalonym przed laty podziałem pracy z innym ośrodkiem normalizacyjnym zobowiązanym do prowadzenia działalności w zakresie informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej — Instytutem Informacji Naukowej Technicznej i Ekonomicznej — Biblioteka Narodowa prowadzi prace normalizacyjne z zakresu: kompozycji wydawniczej dokumentów; konwersji pism; systemów numeracji dokumentów; opisu bibliograficznego i innych czynności bibliograficznych; terminologii w zakresie bibliotekarstwa i bibliografii (wykaz norm opracowanych przez Bibliotekę Narodową wg powyższych grup tematycznych — Załącznik 1).

Zakończone zostały prace nad normami dotyczącymi opisu bibliograficznego starych druków<sup>1</sup> i filmów<sup>2</sup> oraz formy nazw geograficznych.

Ponadto opracowywane są projekty norm dotyczące: opisu bibliograficznego wydawnictw ciągłych (w tym także artykułów w nich zamieszczonych)<sup>3</sup>; tytułu ujednoliconego dzieł muzycznych; zasad skracania tytułów

---

<sup>1</sup> Numer planowanej normy — PN- /N-1152.08.

<sup>2</sup> Numer planowanej normy — PN- /N-01152.12.

<sup>3</sup> Numer planowanej normy — PN- /N-01152.02.

wydawnictw ciągłych<sup>4</sup> szeregowania bibliograficznego. W najbliższym czasie przewiduje się podjęcie prac nad opisem bibliograficznym dokumentów elektronicznych i kartograficznych<sup>5</sup>.

W znacznej części prace te prowadzone są w oparciu o dokumenty organizacji międzynarodowych (por. Załączniki 1 i 2).

Jak już sygnalizowano na wstępie, przewiduje się zmiany w organizacji działalności normalizacyjnej. Nowa ustawa o normalizacji, która wchodzi w życie w styczniu 1994 roku, zmienia status norm (przestają być obowiązkowe) i odchodzi od zdecentralizowanego opracowywania norm przez branżowe ośrodki normalizacyjne. Normy będą opracowywane wyłącznie w Polskim Komitecie Normalizacyjnym, w ramach tzw. komisji problemowych odpowiadających na ogół swoim zakresem tematycznym komitetom technicznym Międzynarodowej Organizacji Normalizacyjnej (ISO). Ta ostatnia zmiana będzie miała wpływ na działalność normalizacyjną Biblioteki Narodowej.

## Prace metodyczne

Większość prac metodycznych prowadzonych przez Bibliotekę Narodową koncentruje się wokół adaptacji formatu USMARC. Pierwszym etapem — warunkującym właściwe rozeznanie się w możliwościach formatu przez potencjalnych użytkowników — jest przetłumaczenie tekstu dokumentacji na język polski. W dalszych etapach przewidziane są prace nad instrukcjami metodycznymi dotyczącymi zasad opisu różnych kategorii dokumentów.

Adaptacja formatu USMARC oznacza dla Biblioteki konieczność ujednolicenia sposobu nazewnictwa i definiowania elementów opisu bibliograficznego. W przypadku tych dokumentów, dla których opracowane zostały normy opisu bibliograficznego, problem takiego ujednolicenia nie istnieje, ogólna struktura opisu bibliograficznego jest określona postanowieniami ogólnymi (norma PN-82/N-01152/00), zasady opisu poszczególnych typów dokumentów objęte są arkuszami szczegółowymi. Inaczej jest w przypadku dokumentów, dla których nie zostały sformułowane *explicite* zasady opisu, np. rękopisów.

Konieczne będzie też opracowanie instrukcji interpretującej przepisy opisu bibliograficznego w odniesieniu do mikroform. Zadaniem jej będzie

---

<sup>4</sup> Numer planowanej normy — PN- /N-01178.

<sup>5</sup> Numer planowanej normy — PN- /N-01152.05.

wyjaśnienie odmiennego traktowania dokumentów oryginalnie wydanych jako mikroformy i mikroform będących kopiami dokumentów.

Prace metodyczne Biblioteki Narodowej uwzględniać muszą specyficzne zadania tej biblioteki jako narodowej centrali bibliograficznej. Jednym z tych zadań jest prowadzenie kartotek autorytatywnych, tj. list haseł odnoszących się do krajowych nazw osobowych, nazw ciał zbiorowych i tytułów ujednoliconych anonimų klasycznych ustalonych w skali krajowej. Rekordy z tych kartotek będą mogły być wykorzystywane przez biblioteki w kraju przy tworzeniu kartotek haseł wzorcowych. Prace nad kartotekami autorytatywnymi prowadzone są w ramach adaptacji formatu USMARC (część USMARC Authorities).

Planowane jest podjęcie prac nad zagadnieniem wyboru hasła opisu bibliograficznego, tj. określenia haseł pozycji głównej i dodatkowej<sup>6</sup>.

Prawdopodobnie odpowiedni dokument zostanie zgłoszony do komisji problemowej Polskiego Komitetu Normalizacyjnego jako projekt Polskiej Normy.

## Zakończenie

Zmiany w działalności normalizacyjnej, przewidziane nową ustawą o normalizacji, mają w założeniu przyspieszyć wykorzystanie wyników międzynarodowej działalności normalizacyjnej w normalizacji krajowej. Dlatego też kierunki prac normalizacyjnych uwarunkowane będą tendencjami działalności Międzynarodowej Organizacji Normalizacyjnej (ISO), przede wszystkim zaś komitetu technicznego 46 „Informacja”. Większość prac podejmowanych przez ten komitet wiąże się w większym lub mniejszym zakresie z zastosowaniami automatyzacji. Do prac istotnych z punktu widzenia polskiej normalizacji zaliczyć można prace: nad normalizacją ISO 2709 (dot. struktury rekordu — odpowiednik PN-84/-09015); dotyczące wydawania publikacji technikami komputerowymi; nad zastosowaniami norm OSI w transakcjach związanych z wypożyczeniami międzybibliotecznymi i wyszukiwaniem informacji; nad „Wykazem danych bibliograficznych”<sup>7</sup>; nad opisem bibliograficznym dokumentów elektronicznych dla potrzeb bibliografii załącznikowych i przypisów bibliograficznych; nad

---

<sup>6</sup> Problem wyboru hasła omówiony został szczegółowo w artykule M. L e n a r t o - w i c z: *Hasło opisu bibliograficznego*. „Przegląd Bibliograficzny” 1990 R. 58, z. 3/4, s. 33–45.

<sup>7</sup> Odpowiednik ang. „Bibliographic data elements directory”. Prace wykonywane są w ramach specjalnego programu ISO przewidującego ujednolicenie nazewnictwa i sposobu definiowania danych stosowanych w różnych obszarach gospodarki i kultury.



zestawami znaków dla potrzeb wymiany informacji bibliograficznej; dotyczące kodów nazw języków i kodu krajów; dotyczące międzynarodowych systemów numeracji dokumentów (obecnie aktualizowane są dwie normy z tego zakresu: ISO 3297 ISSN, ISO 3901 ISRC, opracowana została norma dotycząca numeracji utworów muzycznych — International Standard Music Number).

Pamiętać jednak należy, że w związku ze zmianą rozwiązań prawnych w zakresie normalizacji, zmienia się również funkcja Biblioteki Narodowej. Dotychczas pełniąc funkcję branżowego ośrodka normalizacyjnego, Biblioteka ponosiła całkowitą odpowiedzialność za kierunek prac normalizacyjnych. Obecnie ciężar organizowania tej działalności spoczywać będzie na komisjach problemowych. Komisja działająca w interesującej nas dziedzinie zrzeszać będzie przedstawicieli wszystkich środowisk zainteresowanych przekazywaniem informacji (w tym także przedstawicieli wszystkich typów bibliotek).

Przyszłość prac normalizacyjnych zależeć będzie więc nie tylko od Biblioteki Narodowej, lecz także od aktywności wszystkich zainteresowanych wykorzystaniem normalizacji.

Kierunki prac metodycznych określone będą przez tendencje rozwoju automatyzacji. Prowadzone będą z uwzględnieniem prac podejmowanych na forum międzynarodowym, przede wszystkim prac realizowanych w ramach programów IFLA: UBCIM i UDT (Universal Data Flow). W ramach programu UBCIM realizowane są prace nad dokumentami ISBD<sup>8</sup> i nad formatem UNIMARC. Przedmiotem programu UDT jest promocja wszystkich przedsięwzięć związanych z elektronicznym przekazywaniem danych między bibliotekami a ich użytkownikami.

---

<sup>8</sup> Wykaz dokumentów ISBD z odpowiednikami w normach polskich — zob. Załącznik 2.

## Wykaz norm opracowanych przez Bibliotekę Narodową

### a. Kompozycja wydawnicza dokumentów

PN-76/N-01153 Kompozycja wydawnicza i typograficzna bibliografii specjalnych w układzie działowym lub systematycznym

PN-72/N-01157 Oznaczenie wydawnicze

PN-73/N-01159 Indeksy do bibliografii

PN-71/N-01160 Kompozycja wydawnicza czasopisma

PN-71/N-01163 Kompozycja wydawnicza artykułów

PN-76/N-01220 Informatory o bibliotekach i ośrodkach informacji

PN-78/N-01222.00 Kompozycja wydawnicza książki. Postanowienia ogólne

PN-78/N-01222.01 Kompozycja wydawnicza książki. Karty tytułowe

PN-78/N-01222.02 Kompozycja wydawnicza książki. Materiały wprowadzające

PN-78/N-01222.03 Kompozycja wydawnicza książki. Tekst główny

PN-78/N-01222.04 Kompozycja wydawnicza książki. Materiały uzupełniające tekst główny

PN-78/N-01222.05 Kompozycja wydawnicza książki. Materiały informacyjno-pomocnicze

PN-78/N-01222.06 Kompozycja wydawnicza książki. Indeksy

PN-78/N-01222.07 Kompozycja wydawnicza książki. Bibliografia załącznikowa

PN-78/N-01222.08 Kompozycja wydawnicza książki. Obwoluta

PN-73/N-09004 Wkładka dokumentacyjna

### b. Konwersja pisma

PN-83/N-01201 Transliteracja alfabetów cyrylickich na alfabet łaciński

PN-72/N-01203 Transliteracja alfabetu greckiego

PN-74/N-01211 Transliteracja alfabetu hebrajskiego

PN-74/N-01212 Transliteracja pisma jidisz

### **c. Systemy numeracji dokumentów**

PN-74/N-01206 Międzynarodowy znormalizowany numer książki (ISBN)

PN-74/N-01207 Międzynarodowy znormalizowany numer wydawnictw ciągłych

### **d. Opis bibliograficzny i inne czynności bibliograficzne**

PN-82/N-01152.00 Opis bibliograficzny. Postanowienia ogólne (ISBD(G))

PN-82/N-01152.01 Opis bibliograficzny. Książki (ISBD(M))

PN-87/N-01152.03 Opis bibliograficzny. Dokumenty normalizacyjne

PN-83/N-01152.06 Opis bibliograficzny. Druki muzyczne (ISBD(PM))

PN-85/N-01152.07 Opis bibliograficzny. Dokumenty dźwiękowe (ISBD (NBM))

PN-91/N-01152.10 Opis bibliograficzny. Dokumenty techniczno-handlowe

PN-76/N-01150 Zasady skracania tytułów czasopism i wydawnictw zbiorowych (norma nowelizowana — numer normy PN- /N-01178)

PN-85/N-01158 Skróty wyrazów i wyrażeń w opisie bibliograficznym

PN-68/N-01178 Przepisy bibliograficzne. Skróty wyrazów typowych w tytułach czasopism i wydawnictw zbiorowych (norma nowelizowana łącznie z PN-76/N-01150)

PN-77/N-01221 Adnotacje i analizy dokumentacyjne

PN-80/N-01223 Szeregowanie alfabetyczne (planowana nowelizacja w oparciu o ISO 7154 i ISO/TR 8393)

### **e. Terminologia w zakresie bibliotekarstwa i bibliografii**

PN-89/N-01224 Bibliotekarstwo i bibliografia. Opracowywanie zbiorów informacji o dokumentach. Terminologia

PN-89/N-01225 Bibliotekarstwo i bibliografia. Rodzaje i części składowe bibliografii. Terminologia

PN-91/N-01226 Bibliotekarstwo i bibliografia. Rodzaje i działalność bibliotek. Terminologia

PN-92/N-01227 Bibliotekarstwo i bibliografia. Typologia dokumentów. Terminologia

**Powyższe normy można nabyć w Centralnej Księgarni Wydawnictw Normalizacyjnych ALFA ul. Sienna 63 00-820 Warszawa.**

## Wykaz dokumentów ISBD i ich polskich odpowiedników

- ISBD(A) (stare druki) — przygotowany projekt PN- /N-01152.08
- ISBD(CF) (pliki komputerowe) — planowany projekt Polskiej Normy<sup>1</sup>
- ISBD(CM) (dokumenty kartograficzne) — planowany projekt Polskiej Normy PN- /N-01152.02
- ISBD(G) (postanowienia ogólne) — PN-82/N-01152.00
- ISBD(M) (wydawnictwa zwarte) — PN-82/N-01152.01
- ISBD(NBM) (dokumenty nieksiążkowe) — PN-85/N-01152.07, opracowany PN- /N-01152.12
- ISBD(PM) (druki muzyczne) — PN-83/N-01152.06
- ISBD(S) (wydawnictwa ciągłe) — opracowywany projekt PN- /N-01152.02
- Guidelines for the application of the ISBDs to the description of component parts (dokumenty niesamoistne wydawniczo) — opracowywany PN- /N-01152.02.

Jak widać z powyższego zestawienia, większość dokumentów ISBD ma swoje odpowiedniki w obowiązujących lub planowanych Polskich Normach. Jedynie w niektórych przypadkach pożądane są aktualizacje Polskich Norm w oparciu o znowelizowane dokumenty IFLA (dotyczy to PN-82/N-01152.00 i 01).

---

<sup>1</sup> W oryginale występuje „computer file” (czyli „plik komputerowy”). Tytuł planowanej polskiej normy będzie zawierał inny termin — dokument elektroniczny, tak aby ujednolicić terminologię z dokumentem ISO dotyczącym podobnego zagadnienia, w którym stosuje się termin „electronic document” (dokument elektroniczny).

## **SERWISY BN NA NOŚNIKACH KOMPUTEROWYCH W OCENIE UŻYTKOWNIKÓW**

Od początku 1993 r. Biblioteka Narodowa rozpoczęła oficjalne rozpowszechnianie danych na nośnikach komputerowych. Zajmuje się tym w Instytucie Bibliograficznym specjalnie powołana komórka, mianowicie Ośrodek Rozpowszechniania Danych BN na Nośnikach Komputerowych, której zadaniem jest pośredniczenie między Biblioteką Narodową a bibliotekami chcącymi zakupić nasze dane. Od sierpnia br. komórka ta zajmuje się również dystrybucją i promocją pakietu programowego MAK.

W maju 1993 r. rozesłaliśmy ofertę sprzedaży naszych danych do ponad 300 bibliotek, głównie publicznych, ale i innych. Zdajemy sobie jednak sprawę z tego, że aby biblioteki skorzystały z naszej oferty muszą mieć odpowiedni sprzęt, system obsługujący bazę oraz środki na zakup samych danych, które wprawdzie nie są drogie, ale całość stanowi pewne obciążenie finansów bibliotek. Biblioteki muszą też widzieć korzyści wynikające dla nich samych i ich czytelników z przejmowania danych i instalowania baz.

W ciągu ostatniego roku nawiązaliśmy współpracę z ponad 90 bibliotekami (jest w tym kilkanaście bibliotek szkolnych oraz ośrodki dydaktyczne). Jest to doświadczenie nowe nie tylko dla BN, ale także w ogóle w Polsce, dlatego istotny jest dla nas kontakt z bibliotekami, ich uwagi i ocena przydatności tego, co dostarczamy, nie tylko z punktu widzenia merytorycznego, ale także ekonomicznego i organizacyjnego.

Ankietę rozesłaliśmy do 60 bibliotek, wypełniło ją 41. Były to: 13 bibliotek publicznych, 8 bibliotek kościelnych (akademickie i 1 prywatna), 5 bibliotek uniwersyteckich, 4 pedagogiczne, 1 politechniczna, 3 ekonomiczne, 1 rolnicza, 5 bibliotek specjalnych (instytutów i szkół bibliotekarskich, ośrodków informacji, Biblioteka Sejmowa).

Interesowały nas następujące sprawy:

- wykorzystanie naszych danych,
- zainteresowanie naszymi danymi na przyszłość,
- zmiany wprowadzane przez biblioteki.



Przy okazji chcieliśmy też poznać opinię bibliotek co do jakości danych, ich kompletności, cen, implementacji w systemach innych niż MAK, a także przynajmniej w przybliżeniu zorientować się, czego biblioteki oczekiwałyby od BN — nowych serwisów bibliograficznych (jakich?) i informacyjnych, szkoleń. Ankiety tej nie traktujemy jako wyczerpującej zagadnienie, ani też nie chcemy na jej podstawie wysnuwać daleko idących wniosków. Traktujemy ją jako wstępne rozpoznanie zagadnienia.

I tak nasze dane wykorzystywane są do:

- informowania o polskiej produkcji wydawniczej w 34 bibliotekach,
- tworzenia własnych katalogów w 27 bibliotekach,
- wydruku kart katalogowych w 19 bibliotekach,
- korekty słownictwa haseł przedmiotowych w opisie rzeczowym dokumentów w 18 bibliotekach,
- korekty symboli UKD w 4 bibliotekach,

oraz do korekty i uzupełniania opisów bibliograficznych, do tworzenia zestawień tematycznych i bibliografii dziedzinowych, do celów szkoleniowych.

W odpowiedzi o korzyści wynikające dla bibliotek nabywających bazy danych BN wskazywano najczęściej na przyspieszenie obiegu informacji i opracowanie własnych zbiorów — 33 biblioteki, wzbogacenie i usprawnienie usług informacyjnych — 31 bibliotek, organizację warsztatu pracy — 25 bibliotek. Tylko kilka bibliotek wskazało na korzyści etatowe (6) i ekonomiczno-finansowe (5).

Główne zainteresowanie skupia na sobie „Przewodnik Bibliograficzny”, zarówno bieżący jak i retrospektywny. Wszystkie pytane biblioteki (z wyjątkiem 1 prywatnej) są zainteresowane otrzymywaniem na bieżąco i bez opóźnień opisów książek polskich, 36 bibliotek było zainteresowanych opisaniami retrospektywnymi książek. (Obecnie dostarczamy dane z lat 1988–92, gotowy do przekazania jest rocznik 1987, w marcu 1994. dostarczymy dane za rok 1986.) Okazało się również, że biblioteki, mimo korzystania z danych na nośnikach, nie rezygnują z „Przewodnika...” drukowanego. Być może jest to efekt przyzwyczajenia, ale być może ostrożności.

Stosunkowo duże jest zainteresowanie wydawnictwami niezależnymi z lat 1976–89 — dane te chciałoby mieć 25 bibliotek (w Instytucie Bibliograficznym przygotowywana jest bibliografia tych wydawnictw), Słownikiem języka haseł przedmiotowych — 24 biblioteki. Biblioteki chciałyby mieć także informację o czasopiśmie. My w pewnym stopniu odpowiadamy na to zapotrzebowanie oferując bazę czasopism ISDS (jest nią zainteresowane 28 bibliotek), ale nie mamy pełnej i aktualnej informacji o czasopiśmie, a taką informacją są zainteresowane 32 biblioteki. (W tej chwili

przygotowujemy informację o czasopismach nowych, zmienionych i zawieszonych.)

Niespodziewane dla nas okazało się duże zainteresowanie bazą adresową o bibliotekach (27). Niestety takiej bazy nie mamy i na razie nie przygotowujemy. Można się spodziewać, że dużym zainteresowaniem cieszyłaby się baza dotycząca artykułów. Nie pytaliśmy o nią, ale 3 biblioteki zauważyły jej potrzebę.

Interesowało nas, czy nasze dane mogą funkcjonować w innych systemach niż MAK. W 27 bibliotekach dane są obsługiwane przez MAK, ale w 10 bibliotekach jest to Micro-ISIS, w 4 przypadkach były to systemy własne bibliotek, w 1 bibliotece jest to ALEPH, wiemy też, że są obsługiwane przez MOL.

Interesowało nas, co utrudnia bibliotekom korzystanie z naszych danych oraz postulaty zgłaszane pod adresem BN. Okazało się jednak, że usunięcie przeszkód tylko w części zależy od nas, ponieważ jest to brak odpowiedniego sprzętu i w odpowiednich ilościach — 11 odpowiedzi, brak odpowiednio przeszkolonej kadry — 14 odpowiedzi, a więc są to przyczyny raczej związane pośrednio lub bezpośrednio z finansami bibliotek. Wskazano jednak również na zbyt wysokie ceny baz, co jak sądzę wiąże się z punktem poprzednim, bo obiektywnie rzecz biorąc ceny te są bardzo umiarkowane — 12 odpowiedzi. 7 bibliotek zwróciło uwagę na opóźnienia w ogłaszaniu opisów książek w „Przewodniku Bibliograficznym”. Jest to istotny mankament, który będziemy starali się wyeliminować, choć jesteśmy też uzależnieni od napływu egzemplarza obowiązkowego. W pojedynczych przypadkach wskazywano jako przeszkody niedostateczne przygotowanie biblioteki do automatyzacji, brak ujednoliconego formatu opisu danych (jak wiadomo, my stosujemy MARC-BN, niektóre biblioteki już zaczęły wdrażać USMARC, stąd pewne zaniepokojenie).

Ze sprawami wskazanymi wyżej wiążą się szkolenia. Pomocą i szkoleniem w sporządzaniu opisów w formacie wyraziło zainteresowanie 18 bibliotek, w tym 2 w USMARC (do tego jeszcze nie jesteśmy przygotowani), 13 bibliotek chciałoby otrzymać pomoc w zakładaniu baz danych w MAK-u.

Staraliśmy się też dowiedzieć, w jakim stopniu BN ułatwia bibliotekom opracowanie rzeczowe dokumentów. Jest to istotne zagadnienie, ponieważ charakterystyki rzeczowe, czy to w postaci haseł przedmiotowych, czy symboli UKD, czy słów kluczowych są ważnymi elementami wyszukiwawczymi. BN proponuje symbole UKD i hasła przedmiotowe. Okazało się jednak, że prawie połowa badanych bibliotek (18) dodaje słowa kluczowe, przy czym 11 bibliotek wprowadza zmiany w hasłach przedmiotowych BN,

natomiast połowa (20) przejmuje je bez zmian. Oczywiście ważne byłoby dowiedzieć się, w jakim kierunku idą zmiany, choć można przyjąć z dużym prawdopodobieństwem, że biblioteki uszczegółowiają hasła BN lub dodają takie, które odpowiadają specyfice bibliotek. Wydaje się, że słusznym postępowaniem byłoby pozostawienie bez zmian haseł przedmiotowych BN i symboli UKD, natomiast tam, gdzie to jest niewystarczające lub nieadekwatne uzupełnienie o własne hasła przedmiotowe lub własną charakterystykę rzeczową. Tak np. postępuje Narodowa Biblioteka Rolnicza w Stanach Zjednoczonych, która przejmuje opis rzeczowy z Biblioteki Kongresu w takiej postaci, jak wszystkie inne biblioteki, natomiast dodaje własne hasła na podstawie odpowiedniego słownika, stosowanego w bibliotekach rolniczych amerykańskich i angielskich.

Jak powiedziałam, nie możemy z tej ankiety wysnuwać daleko idących wniosków, niemniej jednak w odpowiedziach znajdujemy pewne wyraźne sygnały, które powinniśmy wziąć pod uwagę w naszej pracy. Mamy świadomość tego, że ocena naszych danych mogłaby być pełniejsza, gdyby nasi użytkownicy mieli możliwość porównania ich z jakimikolwiek innymi lub gdyby mieli większe doświadczenie w korzystaniu z innych baz danych.

Wiemy z doświadczeń innych krajów, że najbardziej pracochłonne i kosztowne jest wprowadzanie danych, dlatego chcielibyśmy poszerzyć naszą ofertę, zwłaszcza jeśli chodzi o przygotowanie tych opisów dokumentów, które wchodzi do bibliografii narodowej i oszczędzić tej pracy setkom bibliotek polskich.

## **SERWISY BIBLIOGRAFICZNE BIBLIOTEKI NARODOWEJ NA NOŚNIKACH KOMPUTEROWYCH. STAN OBECNY I PLANY**

Wiemy, że Biblioteka Narodowa od kilkunastu lat prowadzi prace związane z automatyzacją. Ich efekty możemy oceniać różnie. Faktem jest jednak, że jest pierwszą biblioteką, która zaczęła udostępniać swoje dane innym bibliotekom, realizując w ten sposób zasadę jednokrotności opisu dokumentu, która legła u podstaw bibliotecznych systemów zautomatyzowanych. Prawdą jest też to, że musiały zaistnieć pewne warunki, które umożliwiły wykorzystanie naszych danych. Mam tu na myśli pojawienie się systemów mikrokomputerowych, takich jak MICRO-ISIS, a zwłaszcza MAK, ale także innych oraz stosunkowo niskie ceny i powszechna ich dostępność na rynku.

W BN wszystkie te okoliczności zaistniały w połowie lat osiemdziesiątych. I od tego czasu efekty naszej działalności stały się bardziej widoczne zarówno w BN jak i na zewnątrz. Mianowicie w 1986 r. zaczęliśmy wydawać „Przewodnik Bibliograficzny” w sposób zautomatyzowany, tzn. przygotowywać opisy bibliograficzne tak, aby można było je wykorzystać zarówno do celów edycyjnych jak i w bazie danych. Na początku lat dziewięćdziesiątych mogliśmy zaproponować bibliotekom nie tylko nasze dane ale i system, który umożliwiał łatwe i szybkie zobaczenie efektów, tzn. tworzenie własnych katalogów komputerowych. W tej chwili przygotowujemy następne serwisy, którymi zapewne będzie zainteresowany nieco mniejszy krąg bibliotek, ale na pewno przydadzą się do codziennej obsługi informacyjnej prowadzonej przez biblioteki.

Tak więc odpowiadzmy na pytanie, co mamy już, co jest realne w perspektywie najbliższego roku, czego możemy oczekiwać nie wcześniej niż za 2–3 lata.

Praktycznie jesteśmy gotowi udostępniać opisy książek polskich ogłaszanych w „Przewodniku Bibliograficznym” — dotyczy to danych bieżących dostarczanych co tydzień, jak i danych retrospektywnych od 1987 r.

W przygotowaniu są dane z lat 1980–1986, które są poprawiane (ujednolicane). Obecnie jest to ok. 90.000 opisów. W marcu 1994 r. przekazemy do rozpowszechniania opisy z roku 1986 i tak kolejno, co kilka miesięcy będziemy przekazywać kolejne roczniki.

Utrzymujemy bazę wydawnictw niezależnych. W tej chwili liczy ona ponad 3.000 opisów. Jest dostępna w podobny sposób jak baza PB. Na razie są to tylko opisy książek. Chcemy, aby znalazły się tu zarówno książki jak i wydawnictwa ciągłe. Intensywne uzupełnianie tej bazy rozpoczęliśmy od maja 1993 r. Uzupełniamy ją opisami przysyłanymi przez kilkadziesiąt bibliotek, do których zwróciliśmy się w lipcu 1993 r. z prośbą o przekazywanie nam kopii kart katalogowych. Ponadto uzupełniamy ją opisami przejmowanymi z dostępnej bibliografii. Planujemy na podstawie tej bazy opublikowanie retrospektywnej bibliografii wydawnictw niezależnych z lat 1976–1989. Chcielibyśmy też zorganizować rodzaj katalogu centralnego tych wydawnictw, tzn. podawać lokalizację. Wydaje się to celowe, bowiem wydawnictwa te były zbierane w sposób nieregularny i niekompletny. Wiemy, że są biblioteki, które mają dość duże zbiory, ale są też takie, zwłaszcza publiczne, które informują nas, że mają kilkanaście, czy kilkadziesiąt opisów. Zamierzamy zarejestrować zarówno książki jak i czasopisma oraz druki ulotne. Na razie jednak skupiliśmy się na książkach i być może pod koniec 1994 r. uda nam się zebrać możliwie wszystkie informacje o książkach i przynajmniej połowę o czasopismach.

W tej chwili oferujemy bibliotekom tę część bazy, która zawiera opisy książek znajdujących się w zbiorach BN. Jest to ponad 2.500 opisów.

Mamy dostępną bazę polskich wydawnictw ciągłych. Liczy ona ponad 6.000 opisów (z lat 1701–1993). Są to opisy przygotowywane dla Centrum ISDS w Paryżu. Bazę tę oferujemy bibliotekom, ponieważ uważamy, że może ona być w jakimś stopniu przydatna do obsługi kwerend i prowadzenia ogólnej obsługi bibliograficznej.

Przygotowujemy się do wprowadzania na nośnik informacji o czasopiśmie nowych, zmieniających tytuł, przestających się ukazywać. Do tej pory publikowaliśmy to jako wkładkę do „Przewodnika Bibliograficznego” pt. Bibliografia Wydawnictw Ciągłych Nowych, Zawieszonych i Zmieniających Tytuł. Rocznie jest takich tytułów ok. 600. Od I kwartału 1994 r. będziemy te informacje utrzymywać na nośniku. Chcemy je uzupełnić retrospektywnie o rok 1993 i prawdopodobnie w połowie 1994 roku zaproponować to bibliotekom.

Od początku 1994 r. będzie też dostępna na nośniku Bibliografia Analityczna Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Są to streszczenia artykułów z czasopism zagranicznych, ale tylko z dziedziny bibliotekoznawstwa



i informacji. Tym serwisem mogą być zainteresowane szkoły bibliotekarskie i, jak sądzimy, komórki informacyjne bibliotek. Chyba w mniejszym stopniu biblioteki publiczne.

Prawdopodobnie od 1994 r. będziemy wprowadzać polonika zagraniczne. Obecnie publikujemy je w postaci rocznika, zawierającego ok. 2.500 opisów. Uważamy, że serwis ten dostępny w postaci bazy z możliwością wieloaspektowego przeszukiwania będzie cennym uzupełnieniem informacji o piśmiennictwie polskim.

Problemem jest dla nas Bibliografia Zawartości Czasopism. Widzimy konieczność jej szybkiej automatyzacji i udostępnienia informacji o artykułach, ale wymaga to zapewnienia tej pracowni przynajmniej 13 PC (bo tylu pracowników obecnie przygotowuje opisy posługując się maszyną do pisanja), sieci Novell na kilkanaście stanowisk oraz w miarę silnego serwera. Tak więc z jednej strony jest to sprawa finansów, z drugiej jednak strony są sprawy organizacyjne. Bibliografia ta jest miesięcznikiem, zawiera rocznie ponad 40 tysięcy opisów artykułów i musi ukazywać się terminowo. Pogodzenie terminowości i zmiany postaci wymagałoby przeprowadzenia choćby krótkiego eksperymentu, a na razie nie jesteśmy do tego przygotowani. Mamy jednak nadzieję, że za 2 lata informacja o artykułach będzie dostępna na nośniku.

Drugim wielkim serwisem, który wymaga podjęcia przygotowań, jest Bibliografia Polska 1901–1939. Kartoteki tej bibliografii zawierają ponad 300 tysięcy opisów, z czego ok. połowa to opisy dokumentów znajdujących się w BN. Stąd potrzeba skorelowania tego serwisu z katalogiem głównym BN. Realnie rzecz biorąc automatyzacja tego serwisu nie nastąpi wcześniej niż po roku 1995. Nie jesteśmy tu przygotowani ani technicznie ani merytorycznie, ani organizacyjnie.

Można zadać sobie pytanie, czy to co zrobiliśmy, to dużo, czy mało? Czy to, co oferujemy ma jakąś wartość? Odpowiedź zapewne nie będzie jednoznaczna. Myślę, że istotne będzie raczej to, co zrobimy, a tu widziałabym dosyć jasne perspektywy, zarówno techniczne jak i organizacyjne.

Na zakończenie chciałabym przypomnieć i podkreślić, że Instytut Bibliograficzny jako narodowa centrala bibliograficzna ma obowiązek rejestrować piśmiennictwo polskie, tworząc opisy autorytatywne. I tak jak do tej pory biblioteki wykorzystywały serwisy bibliograficzne do budowania swoich katalogów kartkowych, tak w tej chwili chcemy umożliwić bibliotekom tworzenie katalogów komputerowych. Chcielibyśmy więc, aby to, co robimy nie miało tylko wymiaru historycznego, ale aby opisy dokumentów zasilały katalogi, zwłaszcza tych bibliotek, którym trudniej o odpowiednią kadrę i środki finansowe.

## **Wykaz baz danych funkcjonujących w BN**

(dane pochodzą z marca 1993 r.)

**Bazy obejmujące zbiory ogólne:**

1. ISDS polskich wydawnictw ciągłych. Wielkość: ok. 6.000 opisów utrzymywanych pod MAK-iem. Średni roczny przyrost: ok. 1.000 opisów.

2. „Przewodnik Bibliograficzny”. Książki polskie z lat 1980–1993. Wielkość: ok. 150.000 opisów. Opisy od 1986 r. utrzymywane pod MAK-iem (ok. 90.000). Za lata 1980–1985 utrzymywane na dużym komputerze, średni roczny przyrost: ok. 12.000 opisów.

3. Wydawnictwa niezależne. Książki wydane w II obiegu za lata 1976–1989. Wielkość: ok. 2.500 opisów dokumentów znajdujących się w zbiorach BN.

4. Centralny Katalog Książek Zagranicznych. Wielkość: ok. 300.000 opisów z lat 1978–1985. Utrzymywany na dużym komputerze. Wprowadzanie we własnym systemie (SKRYBA), wyszukiwanie we własnym systemie (LIS). Średni roczny przyrost: do 30.000 opisów.

5. Centralny Katalog Zagranicznych Wydawnictw Ciągłych. Wielkość: ok. 60.000 opisów z lat 1981–1992, utrzymywanych w osobnych rocznikach, częściowo skumulowanych (1986–1987, 1988–1989). Wprowadzanie i wyszukiwanie jak w CKKZ. Średni roczny przyrost: ok. 2.000 opisów.

6. POLARKA 2 — centralny katalog polskich wydawnictw ciągłych. Wielkość: ok. 43.000 opisów z lat 1661–50 obecnie przenoszonych z bazy POLARKA 1 (przeniesiono i poprawiono ok. 21.000 opisów). Średni roczny przyrost: ok. 4.000 opisów.

7. Wydawnictwa ciągłe w zbiorach BN. Wielkość: ok. 7.000 tytułów wydawnictw ciągłych polskich i obcych uwzględnionych w katalogu alfabetycznym. Zbiór zapisany na nośnikach nie zorganizowany w postaci bazy.

## **Bazy danych obejmujące zbiory specjalne.**

(wszystkie bazy utrzymywane pod MAK-iem)

1. Katalog Księgozbioru Baworowskich (stare druki). Wielkość: ok. 450 opisów, docelowo: ok. 700 opisów.

2. Parlamentaria (stare druki). Wielkość: ok. 400 opisów, docelowo: ok. 10.000 opisów.

3. Polonika w bibliotekach rzymskich (stare druki). Wielkość: 220 opisów, docelowo: ok. 5.000 opisów.

4. Rękopisy muzyczne centralny rejestr rękopisów muzycznych (do I poł. XIX w.) przechowywanych w bibliotekach, archiwach i muzeach polskich. Wielkość: ok. 1.800 opisów, docelowo: trudno ustalić.

5. Zespoły rękopisów muzycznych w bibliotekach polskich. Wielkość: ok. 650 opisów, docelowo: kilka tysięcy opisów.
6. Kolekcje muzyczne (stare druki i rękopisy muzyczne). Wielkość: ok. 100 opisów, docelowo: 5.000–7.000 opisów.
7. Stare druki muzyczne. Wielkość: ok. 350 opisów, docelowo: kilkanaście tysięcy opisów.
8. Dodatki muzyczne w czasopismach. Wielkość: ok. 4.300 opisów, aktualizacja na bieżąco.
9. Rękopisy średniowieczne w zbiorach BN. Wielkość: ok. 20, docelowo: ok. 450.
10. Źródła rękopiśmienne do dziejów sejmu i sejmików. Wielkość: ok. 800 opisów, docelowo: ok. 20.000 opisów.
11. Wspomnienia i pamiętniki rękopiśmienne w zbiorach BN. Wielkość: ok. 650, docelowo: trudno ocenić.
12. Rękopisy Biblioteki Polskiej w Paryżu. Wielkość: ok. 2.200 opisów, docelowo: ok. 5.000 opisów.

## **Bazy danych bibliograficzno-faktograficzne**

(wszystkie utrzymywane pod MAK-iem)

1. Publikacje pracowników Instytutu Książki i Czytelnictwa. Wielkość: ok. 2.200 opisów, aktualizacja na bieżąco.
2. Sigla bibliotek polskich współpracujących z katalogiem centralnym BN. Wielkość: ok. 800 rekordów, aktualizacja na bieżąco.
3. Adresy bibliotek, archiwów i muzeów w Polsce przechowujących dawne rękopisy muzyczne (z podaniem wielkości zbiorów). Wielkość: ok. 100 rekordów, docelowo: kilka tysięcy.
4. Słownik Języka Haseł Przedmiotowych BN. Wielkość: ok. 11.000 rekordów, aktualizowany na bieżąco.

## **BAZY DANYCH NA CD-ROM W ZBIORACH BIBLIOTEKI NARODOWEJ**

### **Bibliografie i katalogi uniwersalne**

#### **CD MARC Bibliographic**

Baza bibliograficzna składająca się z 7 dysków. Zawiera ponad 4.000.000 opisów (w formacie Biblioteki Kongresu Stanów Zjednoczonych) różnych typów dokumentów: wydawnictw zwartych, ciągłych, map, materiałów audiowizualnych, a od 1990 r. baz danych na nośnikach elektronicznych oraz programów komputerowych. Materiały w bazie obejmują okres od 1968 do 1993 r. Różnorodne możliwości wyszukiwania informacji, m. in. poprzez autora, tytuł, hasła przedmiotowe, słowa kluczowe, ISBN, ISSN, wydawcę, rok wydania oraz kombinację tych i innych elementów.

Baza nie zastępuje jednak innej publikacji Biblioteki Kongresu, a mianowicie znanego na całym świecie centralnego katalogu bibliotek amerykańskich (National Union Catalog).

#### **Bibliographic Nationale Francaise depuis 1970**

Ponad 700.000 opisów wydawnictw zwartych, które ukazały się we Francji i zostały zarejestrowane w bibliografii narodowej od 1970 r. Szerokie możliwości wyszukiwania, m. in. poprzez autora, tytuł, temat, słowa kluczowe, nazwę serii, wydawcę, rok publikacji, ISBN oraz kombinację tych i innych elementów.

Baza aktualizowana co kwartał.

#### **BNB — British National Bibliography**

Opisy wydawnictw zwartych i ciągłych, które ukazały się na terenie Wielkiej Brytanii oraz Irlandii i zostały zarejestrowane w brytyjskiej bibliografii narodowej od 1986 r. Szerokie możliwości wyszukiwania informacji, m. in. poprzez autora, tytuł, temat, słowa kluczowe, nazwę serii, wydawcę, rok publikacji, ISBN oraz kombinację tych i innych elementów.

Baza aktualizowana co miesiąc.

## **DNB — Deutsche Nationalbibliographie**

Zawiera opisy wydawnictw zwartych i ciągłych, a także map i dysertacji zarejestrowanych od 1991 r. w niemieckiej bibliografii narodowej. Różnorodne możliwości wyszukiwania informacji, m.in. poprzez autora, tytuł, temat, słowa kluczowe, wydawcę, rok publikacji, ISBN oraz kombinację tych i innych elementów.

Baza aktualizowana co kwartał.

## **ISSN Compact**

Opisy ponad 600.000 wydawnictw ciągłych zawartych w Rejestrze Międzynarodowego Systemu Informacji o Wydawnictwach Ciągłych (ISDS) z ponad 190 krajów w 144 językach. Wyszukiwanie poprzez 24 indeksy, m.in.: ISSN, tytuł, język, klasyfikację UKD i Deweya, kraj i miejsce publikacji, wydawcę, nazwę serii itp.

Baza aktualizowana co kwartał.

## **Bibliograficzne bazy dziedzinowe**

### **Biography Index**

Obejmuje różnego rodzaju materiały biograficzne publikowane w ponad 2.600 czasopismach a także wydawnictwach zwartych (uwzględnia m.in. pamiętniki, dzienniki, korespondencję, nekrologi, literaturę piękną oraz materiały ikonograficzne). Różnorodne sposoby wyszukiwania poprzez: nazwisko, przedmiot (zawód, zajęcie, dziedzina), słowo w tytule publikacji, tytuł czasopisma, klasyfikację Deweya, rok publikacji i kombinację tych elementów.

Baza aktualizowana co kwartał.

### **ERIC (Educational Resources Information Center)**

Bibliografia adnotowana zawierająca opisy literatury fachowej z dziedziny edukacji zebrane na podstawie Resource in Education (RIE) — literatura fachowa oraz Current Index to Journal in Education (CIJE) — opisy artykułów z ponad 770 czasopism.

Baza składa się z dwóch dysków, pierwszy obejmuje lata 1966–81, drugi — lata 1982–91.



## **LISA (Library and Information Science Abstracts)**

Baza bibliograficzna piśmiennictwa z zakresu bibliotekoznawstwa, informacji naukowej i nauk pokrewnych. Zawiera ok. 90.000 opisów wraz ze streszczeniami z 550 czasopism i wybranych wydawnictw zwartych oraz materiałów konferencyjnych. Obejmuje okres od 1969 do 1991 r.

## **LITA (Library Literature)**

Baza bibliograficzna piśmiennictwa z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, uwzględnia artykuły z ponad 200 czasopism, 600 książek i prac doktorskich. Obejmuje okres od 1984 do 1991 r.

## **Bazy pełnotekstowe**

### **Computer Select**

Pełne teksty lub streszczenia artykułów ze 150 czasopism dotyczących problematyki komputerowej, 70.000 informacji o sprzęcie komputerowym i oprogramowaniu produkowanym w świecie, spis 12.000 firm produkujących sprzęt i oprogramowanie, 9.000 terminów.

### **NIT (New Information Technology Proceedings)**

Materiały z czterech konferencji: 1st Pacific, Bangkok 1987; 2nd Pacific, Singapore 1989; 3rd International, Guadalajara 1990; 4th International, Budapest 1991 poświęconych problemom nowych technologii w informacji i komunikacji.

### **Reference Library**

Baza słownikowa, zawiera: Websters New World Dictionary vol. III (College Edition), Websters New World Thesaurus, Websters New World Dictionary of Quotable Definitions, The New York Public Library Desk Reference, Dictionary of 20th Century History, J. K. Lasser's Legal and Corporation Forms for the Small Business, Guide to Concise Writing, Spelling, Checker, The National Directory of Address and Telephone Numbers.

# ZALETY, WADY I MOŻLIWOŚCI PAKIETU PROGRAMOWEGO MAK — DYSKUSJA TWORCÓW I UŻYTKOWNIKÓW

na konferencji w Białymstoku 26–28 X 1993

Dyskusję z ramienia Biblioteki Narodowej prowadziła dr Jadwiga Sadowska. Podkreśliła potrzebę kontaktu twórców i użytkowników MAK-a. Sformułowała istotne pytania, na które potencjalni użytkownicy szukają odpowiedzi, a mianowicie:

1. Jaki jest stan prac nad MAK-iem?
2. Jakie są dalsze i bliższe perspektywy rozwoju MAK-a?
3. Jakie są zastosowania praktyczne programu?

Głos w dyskusji zabrał na wstępie dr Jerzy Maj z Biblioteki Narodowej. Podkreślił fakt, że MAK jest programem o dużych możliwościach, w pełni profesjonalnych, dla którego względy komercyjne nie są sprawą najważniejszą. Jest ponadto programem opracowanym nie dla konkretnej biblioteki („nie szytym na miarę”), wobec czego może być użytkowany przez wszystkich. Wymaga jednak dokładniejszych instrukcji. Dlatego też istnieje realna potrzeba opracowania nowej instrukcji obsługi oraz helpów MAK-a specjalnie dla bibliotekarzy, a także potrzeba dołączenia kartoteki haseł wzorcowych. Poza tym, dr Jerzy Maj postulował utworzenie w Bibliotece Narodowej specjalnej komórki, która sprzedawałaby i promowała MAK-a oraz szkoliła jego użytkowników.

Następnie głos przekazano księdzu Krzysztofowi Gonetowi z Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Warszawie, pierwszemu (poza BN) użytkownikowi MAK-a i niejako jego „społecznemu współtwórcy”. Nawiązał on w swojej wypowiedzi do poprzedniej konferencji, która odbyła się także w Białymstoku w 1991 r. i z przyjemnością skonstatował fakt znacznego postępu komputeryzacji w bibliotekach publicznych.

Główne zalety programu MAK wg ks. K.Goneta, to:

- duże możliwości wyszukiwawcze, a co za tym idzie pełna i wszechstronna informacja o zbiorach,
- posiadanie mechanizmu obsługi list wzorcowych (nie jest to jeszcze kartoteka haseł wzorcowych).

Poważny problem widzi zaś ks. K.Gonet w formie rozpowszechniania MAK-a, braku szkoleń jego użytkowników oraz pomocy w instalowaniu programu, dlatego też z dużych możliwości, jakie stwarza program korzystają tylko wnikliwi użytkownicy. Po uporaniu się jednak z tymi kłopotami początkowymi, obsługa MAK-a nie nastręcza trudności. Dla przykładu: szkolenie czytelnika trwa 2-3 godz., pracowników obsługujących program — 1 dzień, zaś szkolenie administratorów systemu — 3 dni.

Program MAK nie posiadał dotychczas możliwości obsługi wypożyczeń, ale w tej chwili jest to już możliwe i wdrażane właśnie w Bibliotece Seminarium Duchownego w Warszawie.

Następnie głos zabarała Barbara Rzeczkowska z WiMBP w Łodzi. Poruszyła problem braku obsługi statystycznej, a także złe zabezpieczenia danych. Odpowiedzi udzielił twórca MAK-a Jan Wierzbowski. Stwierdził on, że będzie niebawem możliwość robienia różnego rodzaju zestawów statystycznych na potrzeby wypożyczalni. Nie dotyczy to na razie jednak gromadzenia. Poza tym nie ma w tej chwili naprawdę dobrego środka czy sposobu zabezpieczającego dane i trzeba niestety stosować aparat Kroniki.

Następne osoby, które zabrały głos, mówiły o ogromnym znaczeniu, jakie odgrywa dobry format opisu danych. Lilia Marcinkiewicz ze Szczecina podniosła problem stworzenia jednego formatu opisu danych dla wszystkich bibliografii regionalnych, zaś Stanisław Badoń mówił o tym, jak mądrą i ważną sprawą okazała się decyzja przyjęcia formatu MARC dla potrzeb programu komputerowego w Bibliotece Politechniki Poznańskiej.

Głos w dyskusji zabrała także Anna Paluszkiewicz, która wielokrotnie podkreślała, że główną zaletą MAK-a jest dobry format opisu danych, dzięki któremu nie ma problemu z przenoszeniem danych z jednego programu na inny. **Takiej możliwości nie stwarza żaden inny program funkcjonujący obecnie w bibliotekach publicznych w Polsce.** Pogląd ten podzieliła także Zofia Moszczyńska z Biblioteki Sejmowej w Warszawie, gdzie MAK był eksploatowany przez półtora roku. Istniejącą w nim bazę danych zaimportowano następnie do niedawno zakupionego zintegrowanego systemu informacyjnego „Aleph”. Postulowała ona aby rozwijać MAK-a tak, aby mógł on stać się systemem zintegrowanym, a poza tym zachęcała biblioteki do przyjęcia jednego wspólnego formatu dla wszystkich bibliotek w kraju.

W imieniu Biblioteki Narodowej na postulaty i propozycje odpowiedziała dr J.Sadowska obiecując użytkownikom MAK-a zacieśnienie kontaktów z BN poprzez zmianę ram organizacyjnych, lepszą prezentację programu, oraz utworzenie „Klubu Użytkowników MAK-a”. Pierwsze spotkanie odbyłoby się wiosną 1994 roku.

# MAK OPIS SYSTEMU

MAK to opracowany w Bibliotece Narodowej w Warszawie pakiet obsługi tekstowych baz danych. Przeznaczony jest do prowadzenia kartotek informacyjnych na komputerach zgodnych z IBM PC pod systemem operacyjnym DOS, a także w sieci NOVELL. Jest szczególnie przydatny do prowadzenia katalogów i kartotek bibliograficznych w różnego typu bibliotekach. Może być także wykorzystywany do obsługi innych baz, np. książki adresowej, ewidencji klientów dowolnej firmy itp.

## MAK oferuje:

- Zakładanie tekstowych baz danych o dowolnej strukturze rekordów
- Modyfikację struktury baz danych
- Zakładanie i wypełnianie indeksów wg życzeń użytkownika
- Wyszukiwanie i tworzenie podzbiorów bazy
- Bieżącą aktualizację bazy danych
- Import danych do bazy i eksport danych z bazy z/do innej bazy lub zbiorów zewnętrznych w różnych formatach; w szczególności możliwy jest import danych z formatu ISIS, dBase itp.
- Opracowanie raportów z bazy danych wg formatów dostosowanych do potrzeb użytkownika
- Ochronę bazy i funkcji systemu

## MAK składa się z:

- Pakietu programów do zakładania i reorganizacji bazy oraz do ustawiania standardowych parametrów systemu

Programy te pracują w trybie konwersacyjnym opierając się na bardzo rozbudowanych, ale prostych w obsłudze *menu*

- Programu do wprowadzania i wyszukiwania danych z bazy

Pracuje on także w oparciu o rozbudowane *menu*, a ponadto jest wyposażony w bardzo rozbudowaną funkcję *help*

- Pakietu programów do edycji i wydruku raportów zgodnie z wymaganiami użytkownika

Dla tego pakietu opracowano specjalny język służący do opisu żądanych wydruków

### Szczególne cechy MAK-a to:

Struktura bazy określana przez użytkownika

- liczba pól w strukturze — do 1000
- liczba pól w rekordzie — do 2000

Zmienna długość informacji

- długość rekordu — do 16.000 znaków
- nieograniczona (w ramach rekordu) długość pola

Opcjonalność i powtarzalność informacji

Dobrze zorganizowany i efektywny system indeksów

- indeks składa się z niezależnych albo połączonych pól
- liczba indeksów — do 63
- wartość w indeksach mogą mieć do 72 znaków

Rozbudowany aparat do wyszukiwania

- wyszukiwanie poprzez indeksy, wartości podpól, zmienne systemowe, hierarchię itp.
- wyszukiwanie za pomocą przygotowanych wcześniej albo budowanych *ad hoc* zestawów pytań
- logiczne łączenie do 15 pytań prostych

Łatwy sposób wprowadzania danych

- wprowadzanie z klawiatury
- rozbudowany import danych

Możliwość różnych sposobów prezentacji danych

- liczba masek do prezentacji danych — do 32

Możliwość stosowania różnych nazw pól

- akceptowanie nazw wg standardu MARC
- akceptowanie nazw określonych przez użytkownika

Rozbudowany aparat do przygotowania wydruków

- drukowanie wg wymagań użytkownika
- współpraca z profesjonalnymi programami składu tekstu (np. T<sub>E</sub>X)
- jednokrotne przygotowanie formatu dla wydruku
- wielokrotne korzystanie z tego formatu dla automatycznego formatowania wydruków

Przyjazny dla użytkownika sposób współpracy

- procedury typu *bat*
- czytelne *menu*
- rozbudowana funkcja *help*, dla której użytkownik może przygotować własne teksty

Łatwe tworzenie baz pochodnych

- kopiowanie struktury bazy lub wybranych elementów



## **Użytkownicy MAK-a to:**

### **Czytelnicy**

korzystają z istniejącej bazy, tj. szukają i oglądają zawarte w bazie informacje, zaznaczają je do późniejszego wykorzystania, drukują np. w postaci zestawień bibliograficznych itp.

### **Bibliotekarze**

korzystają z istniejącej bazy, ale także wprowadzają do niej nowe dane, korygują błędy itp.

### **Administratorzy**

organizują pracę, a więc określają strukturę bazy, rodzaje indeksów, standardowe sposoby prezentacji danych na ekranie, standardowe formaty wydruku i inne standardowe parametry systemu

## **MAK teraz:**

Wśród ponad 80 użytkowników systemu MAK (poza Biblioteką Narodową) należy wymienić liczne biblioteki publiczne oraz sieć bibliotek kościelnych FIDES, które wykorzystują MAK-a nie tylko do prowadzenia katalogów książek i czasopism, ale także do ewidencji prac magisterskich itp.

Kilkanaście zastosowań MAK-a w Bibliotece Narodowej obejmuje m. in. *Przewodnik Bibliograficzny* (około 80 tys. opisów z okresu 7 lat), słownik haseł przedmiotowych, zasoby czytelni, ewidencje zbiorów specjalnych (rękopisy, pamiętniki, zbiory muzyczne, stare druki itp.)

## **... i w przyszłości:**

W najbliższym czasie zostanie wdrożony — wchodzący w skład pakietu MAK — moduł wypożyczeń. Przewiduje się wersję pakietu pracującą w systemie UNIX.

Zgłoszenia telefoniczne przyjmuje i informacji udziela:

INSTYTUT BIBLIOGRAFICZNY BIBLIOTEKI NARODOWEJ,  
tel. 25-92-71 do 79 wewn. 421, 423, 410.

Korespondencję prosimy kierować pod adresem:

Ośrodek Rozpowszechniania Danych BN na Nośnikach Komputerowych,  
INSTYTUT BIBLIOGRAFICZNY BIBLIOTEKI NARODOWEJ,  
Al. Niepodległości 213, 00-973 Warszawa.



**to system, który pozwoli Ci  
usprawnić katalogowanie**



**Biblioteka Narodowa oferuje pakiet programowy MAK**

Pracujący na komputerach IMB PC (i kompatybilnych) w systemie DOS

Pakiet **MAK** jest przeznaczony do prowadzenia wszelkiego rodzaju katalogów i kartotek, w szczególności bibliotecznych

**Na życzenie udostępniamy demonstracyjną wersję pakietu**

**Możemy zorganizować pokazy**

- Warunki sprzedaży są następujące:
  - a) cena pakietu z prawem wykorzystania na jednym komputerze: 7 mln zł,
  - b) prawo wykorzystania pakietu w danej instytucji na kolejnych komputerach, nie pracujących w sieci: 800 tys. zł za każdy komputer, jednak nie więcej niż 8 mln zł,
  - c) prawo wykorzystania pakietu w danej instytucji na komputerach pracujących w sieci: 1 mln zł za każdy komputer, jednak nie więcej niż 13 mln zł (do tej kwoty jest dodawana cena z punkty a).
- W szczególnych przypadkach możliwe jest indywidualne ustalenie ceny.
- Jednocześnie informujemy, że BN zapewnia indywidualne i grupowe szkolenia w zakresie użytkowania pakietu. Proponujemy:
  - a) szkolenie indywidualne w BN — 1 godz. = 250 000 zł,
  - b) szkolenie grupowe w BN (3–4-osobowe) — 1 godz. = 150 000 zł od osoby,
  - c) szkolenie indywidualne u użytkownika — 1 godz. = 350 000 zł + zwrot kosztów podróży szkolącego poza Warszawą,
  - d) szkolenie grupowe u użytkowników — 1 godz. = 250 000 zł od osoby + zwrot kosztów podróży szkolącego poza Warszawą,
  - e) pomoc w ustalaniu formatu dokumentu i struktury baz danych.
- Zgłoszenia telefoniczne przyjmuje i informacji udziela:

**Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej**

tel. 25-92-71 do 79, w. 421 lub 423 lub 110.

- Korespondencję prosimy kierować pod adresem:

**Ośrodek Rozpowszechniania Danych BN  
na Nośnikach Komputerowych**

Instytut Bibliograficzny  
00-973 Warszawa, Al. Niepodległości 213

## **OFERTA BIBLIOTEKI NARODOWEJ W ZAKRESIE ROZPOWSZECZNIANIA DANYCH NA NOŚNIKACH KOMPUTEROWYCH**

Od dnia 1.V.1993 r. rozpoczęliśmy stałe udostępnianie następujących baz danych (zbiorów) danych:

### **I. PRZEWODNIK BIBLIOGRAFICZNY**

- a) opisy z lat 1987–1992 (baza jest sprzedawana rocznikami: 1 rocznik zawiera ok. 12.000 opisów),
- b) opisy bieżące dostarczane co tydzień.

Dane są udostępniane w formacie MARC-BN w wersji źródłowej jak dla bibliografii narodowej.

Dane PB będą dostarczane wraz:

- a) ze strukturą bazy (dla użytkowników mających pakiet MAK),
- b) formatem opisu danych,  
lub dodatkowo odpłatnie (1.500.000 zł),
- c) oprogramowaniem umożliwiającym:
  - wygenerowanie opisów w II stopniu szczegółowości w formacie MARC-BN,
  - wygenerowanie kart katalogowych.

Orientacyjny koszt:

- 1 opisu w abonamencie — 100 zł + cena dyskietki + porto pocztowe,
- 1 opisu w roczniku PB — 200 zł + cena dyskietki + porto pocztowe,
- 1 opisu wybranego wg zadanych kryteriów — 300 zł + cena dyskietki + porto pocztowe.

### **II. SŁOWNIK JĘZYKA HASEŁ PRZEDMIOTOWYCH**

Zawiera ok. 11.000 rekordów w postaci artykułów przedmiotowych. Podstawę stanowi zasób katalogu przedmiotowego BN, wzbogacony o tematy przeznaczone dla katalogu centralnego czasopism polskich.

Słownik Języka Haseł Przedmiotowych może służyć:

- a) bibliotekom wykorzystującym charakterystyki przedmiotowe „Przewodnika Bibliograficznego” w swych katalogach i kartotekach do budowy i weryfikacji odsyłaczy, oraz prowadzenia katalogu przedmiotowego,
- b) w bibliotekach samodzielnie tematujących piśmiennictwo, jako pomoc w doborze słownictwa dla haseł przedmiotowych.

Dane będą udostępniane w formacie z załączonym opisem.

Dane SJIP będą dostarczane:

- a) w postaci bazy dla użytkowników mających pakiet MAK,
- b) w postaci zbioru tekstowego dla pozostałych użytkowników.

Koszt słownika w wersji a) lub b) zakupionego po raz pierwszy 600.000 zł, każdej następnej zaktualizowanej wersji 300.000 zł. Przewidywana aktualizacja — raz w roku. W podanych cenach mieści się koszt dyskietek.

### **III. WYDAWNICTWA II OBIEGU Z LAT 1976–89**

Baza zawiera 2.500 opisów książek w formacie MARC-BN (opis jak w PB).

Kolejna poszerzona edycja bazy przewidywana w 1994 r.

Cena 1 opisu — 300 zł lub na warunkach do uzgodnienia (wymiana opisów z biblioteką). W podanej cenie mieści się koszt dyskietek.

### **IV. BAZA DANYCH NARODOWEGO OŚRODKA MIĘDZYNARODOWEGO SYSTEMU INFORMACJI O WYDAWNICTWA CIĄGŁYCH (ISDS)**

Obejmuje 6.000 opisów polskich wydawnictw ciągłych w formacie MARC ISDS.

Baza jest na bieżąco aktualizowana. Możliwy jest wybór z bazy wg zadanych kryteriów.

Obsługa zbioru możliwa jest za pomocą pakietu programowego MAK.

Dane będą dostarczane wraz:

- a) ze strukturą bazy,
- b) skróconym formatem opisu.

Cena 1 opisu — 200 zł.

**Zainteresowanym naszą ofertą prześlemy dokumentację:**  
formularz umów i zamówień. Realizacja zamówienia złożonego na piśmie nastąpi w ciągu 7 dni roboczych po podpisaniu umowy o zakupie. Zamówienia prześlemy pocztą (przesyłką poleconą) za zaliczeniem pocztowym lub odbiorca będzie mógł odebrać je osobiście.

Szczegółowy koszt usługi zależny będzie od liczby opisów (rekordów), z których składać się będzie zamówiony wybór.

**Zamówienia należy przysyłać na adres:**  
**Biblioteka Narodowa**  
**Ośrodek Rozpowszechniania Danych BN**  
**na Nośnikach Komputerowych**  
**00-973 Warszawa, Aleje Niepodległości 213**

Informacje można uzyskać telefonicznie w godz. od 9<sup>00</sup> do 15<sup>00</sup>  
tel. 25-92-70 do 79 (centrala), wewn. 410 lub osobiście w pok. 220.



**mek to system, który pozwoli Ci  
usprawnić katalogowanie**



## IV. OFERTY FIRM

### OFERTA SYSTEMU BIBLIOTECZNEGO CO-LIBER

#### 1. Krótki opis systemu

Proponowany przez nas system obsługi biblioteki zrealizowany jest w FoxPro jednym z najszybszych i najskuteczniejszych systemów obsługi baz danych. Jest nowoczesny, szybki, łatwy w obsłudze i niezawodny. Powstał w 1988 roku. Od tego czasu nasze przedsiębiorstwo zajmuje się rozbudową systemu od prostego, wspomagającego użytkownika biblioteki do zaawansowanego systemu prowadzącego rozbudowaną ewidencję pozycji zwartych i ciągłych z wieloma funkcjami wspomagającymi pracę bibliotekarzy. System powstał w ścisłej współpracy z bibliotekarzami.

W porównaniu z dotychczasowymi sposobami ewidencji opartymi na katalogach, kartotekach, książkach itp., system ten pozwala znacznie skrócić czas potrzebny na realizację zadań biblioteki. Podstawowe zalety systemu to łatwość obsługi (zgodność ze standardem GUI) i szybkość działania. Jest zgodny z Polską Normą i stwarza możliwość instalacji w komputerowych sieciach lokalnych, może funkcjonować pod nadzorem systemu operacyjnego UNIX (na specjalne zamówienie i tylko ewidencja książek).

#### **Wyznaczone cele system realizuje poprzez:**

- ewidencję zasobów (książki, czasopisma, artykuły, materiały konferencyjne)
- ewidencję wypożyczeń
- ewidencję zamówień
- ewidencję użytkowników
- bogatą listę wyszukiwań w obszarze zasobów i użytkowników
- różnorodne funkcje wspomagające obliczenia statystyczne i finansowe

W systemie przewidziana jest możliwość wykorzystania kodów kreskowych do ewidencji zasobów i użytkowników.

Minimalna konfiguracja sprzętowa to stacja robocza PC XT lub AT i drukarka.

Oferowany Państwu system ułatwia prowadzenie ewidencji zasobów (pozycje zwarte i ciągłe), ubytków, prenumerat, ewidencji wypożyczeń, ewidencje użytkowników, prowadzenie korespondencji, obliczeń finansowych, ewidencji i rozliczeń zamówień czasopism i książek (osobny podsystem EZiR) oraz posiada wiele innych udogodnień. Można importować dane ze standardu opisu MARC oraz zapisanych pod ISIS'em. Jest to w tej klasie cenowej zapewne jedyny PEŁNY system obsługi biblioteki dostępny na polskim rynku. Jedną z jego znaczących cech jest możliwość modyfikacji funkcji systemu w zależności od potrzeb użytkownika. Niebagatelną cechą oferowanego systemu jest jego niska cena (20 mln zł wersja jedno stanowiskowa dla DOS). Możemy Państwu dostarczyć gotowe stanowiska do pracy (oprogramowanie, komputery, urządzenia peryferyjne). Instalacja, szkolenia i inne usługi również są przez nas realizowane.

W cenę programu wliczone jest techniczne wspomaganie użytkownika realizowane m.in. przez telefoniczne udzielanie konsultacji.

## **2. Wersje systemu**

Aktualnie oferujemy trzy wersje systemu bibliotecznego:

- a) wersja jedno stanowiskowa pracująca pod systemem MS DOS v. 3.3, 5.0 lub DR DOS v. 6.0,
- b) wersja sześciostanowiskowa pracująca w sieci LAN firmy Novell,
- c) wersja rozszerzona dla komputerów 386 z pamięcią RAM co najmniej 4 MB tak jak dla punktu a. albo dla punktu b.,
- d) wersja dla WINDOWS.

## **3. Cena systemu**

Cena programu w wersji jedno stanowiskowej dla DOS wynosi 20 mln zł, dla MS WINDOWS 25 mln zł, wersja sześciostanowiskowa 40 mln zł. W cenę systemu wchodzi nośnik z programem, dokumentacja i techniczne wspomaganie użytkowników. Pozostałe koszty ustalane są z użytkownikiem indywidualnie.

## **4. Szkolenie**

Około 4-godzinne szkolenie w zakresie podstawowym jest najczęściej wystarczające do rozpoczęcia samodzielnej pracy. Ewentualne telefoniczne konsultacje są dopełnieniem takiego systemu nauki. Jeśli ze względu na ilość osób lub nietypowe wykorzystanie systemu konieczna jest większa ilość godzin, wówczas przeprowadzamy dodatkowe szkolenia.

## **5. Perspektywy rozwoju**

System jest ciągle rozwijany i oprócz prac nad ulepszeniem istniejących funkcji rozwijamy jego możliwości dobudowujące nowe. W niedługim czasie będzie gotowy moduł TEZAURUSA (aktualnie proponujemy słownik tematów). Przygotowywana jest również (faza projektu) moduł melioracji zbiorów. Ze względu na duże zainteresowanie naszym programem przewidujemy: WZROST DYNAMIKI ROZWOJU SYSTEMU.

## **Referencje**

Wśród użytkowników naszego programu są m.in. biblioteki (w kolejności alfabetycznej): AWF Warszawa, COIB Warszawa, IMUZ Falenty, Instytut Łączności, NBP Warszawa, Trybunał Konstytucyjny, OBRPR Płock, PISM, Polski Bank Rozwoju.

**Exell sp. z o.o.**

Warszawa, ul. Narbutta 47/26

Biura Handlowe: ul. Bema 65

tel./fax 32-53-48

tel. 49-67-70

# **SYSTEM BIBLIOTECZNY LECH B M S – 02**

## **LECH-BMS**

**TO SYSTEM ZINTEGROWANY, WIELODOSTĘPNY, KONWERSACYJNY  
OPRACOWANY SPECJALNIE DLA POTRZEB BIBLIOTEK PUBLICZNYCH,  
NAUKOWYCH, SZKOLNYCH, PEDAGOGICZNYCH,  
WOJSKOWYCH, ZAWODOWYCH**

**PRACUJE W SYSTEMIE DOS NA MIKROKOMPUTERACH KLASY IBM,  
W SIECI EKSPLOATOWANEJ POD KONTROLĄ SYSTEMU NOVELL.**

**MOŻE ZAUTOMATYZOWAĆ KAŻDEJ WIELKOŚCI BIBLIOTEKĘ  
OD 10 TYS. DO 2 MLN TYTUŁÓW**

**APLIKACJA SYSTEMU „LECHA”**

**JEST NAPISANA W JĘZYKU CLIPPER 5.01**

**I PEWNE MODUŁY SYSTEMU W JĘZYKU C I ASSEMBLERZE**

## **GROMADZENIE I AKCESJA**

- \* Prowadzenie dezyderatów druków zwartych i ciągłych
- \* Zarządzanie korespondencją związaną z gromadzeniem zbiorów jak: organizacja, zamawianie, wypisywanie monitów, rozdział dokumentów do poszczególnych filii itp.
- \* Prowadzenie ksiąg inwentarzowych i księgi ubytków materiałów inwentarzowych i nieinwentarzowych.
- \* Prowadzenie wymiany zbiorów.
- \* Planowanie, rozliczanie i kontrola budżetu przeznaczonego na zakup zbiorów.
- \* Tworzenie wykazów czasopism według wpisanych rodzajów kluczy, w dowolnym okresie czasu, według języka, dostawców, haseł przedmiotowych, itp.
- \* Prowadzenie na bieżąco akcesji (dokumentacji) tytułów czasopism do zeszytu włącznie i ich rozdział do poszczególnych komórek organizacyjnych.
- \* Umożliwia przeprowadzenie skontrum zbiorów za pomocą elektronicznego skanera.

## KOMPUTEROWY OPIS DOKUMENTU (KATALOGOWANIE)

- \* Swoboda wyboru formatu wprowadzania danych dla różnych typów dokumentów.
- \* Kontrola haseł przy wprowadzaniu nowych danych katalogowych. Można wpisać w polu trzy pierwsze litery, w celu odnalezienia hasła w odpowiednim wykazie haseł wzorcowych, nie wychodząc z modułu katalogowania.
- \* Przenoszenie danych z kartoteki haseł wzorcowych do odpowiednich pól w rekordzie.
- \* Zakończenie wprowadzanych wersji opisu do katalogu powoduje automatyczną aktualizację zapisów we wszystkich plikach (indeksach).
- \* Możliwość przenoszenia opisów z katalogów centralnych bibliotek pracujących w sieci w celu wykorzystania ich jako podstawy do tworzenia katalogów dla bibliotek filialnych.
- \* Możliwości stosowania różnych systemów klasyfikacji jak UKD, PKT, KS, hasła przedmiotowe, swobodne indeksowanie.
- \* Zmiana w zapisie hasła uznanego za wzorcowe powoduje odpowiednie zmiany automatycznie w polach wszystkich rekordów zawierających dane hasła.
- \* Format zastosowany w „Lech-BMS” zgodny jest ze standardowymi MARK, UNIMARK i LECHMARK.
- \* Możliwość wpisania w opisie dokumentu analizy.

## WYSZUKIWANIE W KATALOGU DOSTĘPNYM BEZPOŚREDNIO (ON-LINE)

- \* Dane o dokumencie mogą być wyszukane w zbiorze w bezpośrednim trybie konwersacyjnym (on-line) poprzez przeglądanie indeksów lub przez wyszukanie logiczne z wykorzystaniem algebry Boole’a.  
Wyszukiwanie według autorów, tytułów, haseł przedmiotowych, roku wydania, symboli klasyfikacji: UKD, PKT, KS, ISBN oraz słów występujących w tytułach, abstraktach, w konferencjach itp.
- \* Wyniki wyszukiwania mogą być wyświetlone, wydrukowane, zapamiętane na dysku w celu tworzenia baz danych dla dalszego przetwarzania.
- \* Możliwość wyświetlania wyszukanych opisów w różnych formatach, w tym także użytych dowolnie przez użytkownika w trakcie sesji wyszukiwawczej.
- \* System tworzy listę zadanych pytań, tym samym ułatwia dalsze poszukiwania wykorzystując dotychczasowe ustalenia.



- \* Bezpośredni dostęp do konkretnego opisu bibliograficznego komputerowego, opisu egzemplarzy danej pozycji będących w zbiorach biblioteki, wykazu posiadanych tytułów czasopism oraz do karty czytelnika.
- \* Zamawianie lub rezerwacja pozycji oraz prolongata terminu wypożyczenia w trybie on-line w okresie sesji wyszukiwawczej.
- \* W okresie sesji wyszukiwawczej użytkownik bezpośrednio tworzy listę zamówień do magazynów książek.
- \* Możliwość przejrzania pełnych danych zapisanych o danym dokumencie.

## **EDYTORSTWO**

- \* Możliwości drukowania z komputera kart katalogowych.
- \* System umożliwia skład bibliografii osobowej bezpośrednio z bazy danych w układzie druki zwarte, artykuły, patenty.
- \* System umożliwia wydruk z komputera wykazu lektur obowiązkowych w układzie roku studiów, wydziału, kierunku studiów i przedmiotu oraz wykazu lektur dla szkół podstawowych i średnich.
- \* Możliwość wydruku wszystkich danych ukazujących się na monitorze w trakcie sesji wyszukiwawczej.

## **KONTROLA ZASOBU BIBLIOTECZNEGO**

- \* Każda jednostka inwentarza otrzymuje własny niepowtarzalny identyfikator przez numer systemowy rekordu, numer tomów i numery egzemplarzy.
- \* Informacja o egzemplarzu zawiera: numer inwentarzowy egzemplarza, dodatkowy status, miejsce przechowania, tomy i części (zapisane w kodzie kreskowym) bezpośrednio z komputera oraz forma udostępniania drukowania na bieżąco z komputera.
- \* Możliwość drukowania książek inwentarzowych i książek ubytków.

## **UDOSTĘPNIANIE**

- \* Prowadzi się w trybie konwersacyjnym, w razie zaniku napięcia posiada niezależne zasilanie do realizacji wypożyczeń.
- \* Zawiera rejestrację i kontrolę wypożyczeń, limit wypożyczonych dokumentów, okres zwrotów, prolongaty, naliczanie kar po decyzji bibliotekarza, drukowanie upomnień, blokada kont, drukowanie listy zamówionych książek przez czytelnika, drukowanie listy książek do introli-gatora, książek zaczytanych, wycofanych, zagubionych, nie zwróconych

oraz szczegółową i wieloaspektową statystykę wypożyczeń dziennie-miesięczną i roczną zgodną z GUS-em i ustaleniami z konkretną biblioteką (podaną i ustaloną przez bibliotekę).

- \* Możliwość przenoszenia bazy danych na dyskietkach.
- \* Możliwości ustalenia statusu poszczególnych egzemplarzy oraz kategorii czytelników i ich przywileje jak: liczba wypożyczonych książek, terminy zwrotów itp.
- \* Używanie przy udostępnianiu kodów kreskowych.
- \* Zwrot dokumentów i ich wypożyczenie odbywa się za pomocą pióra świetlnego skanera lub w czasie awarii światła z klawiatury.
- \* System podpowiada zamawianie — ostatni egzemplarz.
- \* Nadawanie identyfikatora w postaci kodu kreskowego dla zeszytu czasopisma i ich udostępnianie na zewnątrz w obrębie roku kalendarzowego.

## RETROSPEKTYWNA KONWERSJA KATALOGÓW

System „Lech-02” obejmuje całkowitą automatyzację prac bibliotecznych i prowadzi retrospektywną konwersję katalogów z następujących dziedzin:

- literatura piękna około 20 tys. najpoczytniejszych tytułów,
- 50 tys. tytułów z nauk technicznych za ostatnie 20 lat.

Retrospekcja kont czytelników do bazy danych.

## ZARZĄDZANIE SIECIĄ BIBLIOTEK

„Lech-BMS; może automatyzować technologie pracy nie tylko pojedynczych bibliotek, ale również lokalną sieć bibliotek uczelnianych (np. bibliotekę główną i biblioteki wydziałowe, instytutowe i katedralne zlokalizowane w różnych częściach miasta) i filii bibliotek miasta.

W ramach sieci lokalnej biblioteki mogą posiadać wspólne bazy danych (katalog) albo też posiadają swoje katalogi i samodzielnie udostępniają użytkownikom zbiory na zewnątrz. Wówczas samodzielnie decydują o formie opisu książek, czasopism i innych dokumentów, wyborze haseł, według których wyszukiuje się dokumenty w katalogu, zasadach udostępniania zbiorów itp.

Czytelnik korzystający z terminala zainstalowanego w jego macierzystej bibliotece może z łatwością prowadzić wyszukiwanie w katalogach innych bibliotek będących w sieci i w ten sposób wybrane przez siebie dokumenty może zamawiać.

Przeglądać i zamawiać można według autorów, tytułów, haseł przedmiotowych, symboli wybranej klasyfikacji, ISBN, słów wybranych tytułów i abstraktów itp. stosując wyrażenia logiczne algebry Boole'a.

Z „**Lecha BMS**” mogą korzystać zarówno osoby zaawansowane (poprzez wpisywanie komend czy makropoleceń) jak i osoby niedoświadczone (przez system *menu*).

Dotyczy to zarówno użytkowników jak i bibliotekarzy.

## KONWERSJA

„**Lech-BMS**” może być całkowicie napisany w dowolnym języku. Wszystkie informacje ukazujące się na ekranie zostaną przetłumaczone na dany język.

Najnowsza wersja systemu „**Lech BMS-02**” przystosowana jest do pracy w sieci rozproszonej. Język oprogramowania Clipper 5.01 towarzyszący standardowemu pakietowi zarządzania bazą danych, pozwala na znaczące zwiększenie funkcjonalności i zakresu zastosowań systemu. Unikalne w stosunku do innych systemów rozwiązania organizacji zbiorów danych umożliwiają zarówno ekonomiczne wykorzystanie pamięci dyskowej, szybkiej pracy jak i bardzo bogate możliwości precyzyjnego wyszukiwania informacji.

## MOŻLIWOŚCI PRZYSTOSOWANIA DO SIECI LOKALNEJ, KRAJOWEJ I MIĘDZYNARODOWEJ

„**Lech-BMS**” jest elastyczny i może być przystosowany do potrzeb różnych typów instytucji, które posiadają materiały biblioteczne, jak książki, czasopisma, zbiory specjalne, materiały audiowizualne, patenty, normy itp.

Do tej pory system „**Lech-BMS**” został wdrożony w Politechnice Poznańskiej w Sieci Uczelnianej Biblioteka Główna i Biblioteki Instytutowe. Baza danych liczy ponad 600.000 egzemplarzy i ponad 10.000 kont czytelników. Wszystkie prace technologiczne z materiałami bibliotecznymi w Bibliotece Głównej Politechniki Poznańskiej prowadzone są za pomocą komputerów. Poza Biblioteką Politechniki Poznańskiej system „**Lech-BMS**” zakupiły między innymi następujące biblioteki:

Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej w Poznaniu

Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu

Biblioteka Główna Akademii Rolniczej we Wrocławiu

Biblioteka Instytutu Historii UAM Poznań

Biblioteka Główna Szkoły Oficerskiej Służb Kwatermistrzowskich  
w Poznaniu

Biblioteka Główna Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Radomiu

Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej

Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej

Biblioteka Filii Politechniki Łódzkiej w Bielsku-Białej

Biblioteka Główna Politechniki Rzeszowskiej

Biblioteka PAN Instytut Informatyki w Gliwicach

Biblioteka Centrum Mechanizacji Górnictwa „Komag” w Gliwicach

Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej w Gliwicach —

„Lech BMS-01”

Biblioteka Oświatowa Politechniki Poznańskiej — „Lech BMS-02”

Miejska Biblioteka Publiczna wraz z 16 Filiami w Jastrzębiu Zdroju

— „Lech BMS-02”

Biblioteka Instytutu Nawozów Sztucznych w Puławach — „Lech  
BMS-02”

Ponadto system „Lech BG PP” promocyjnie został przekazany Bibliotece Wyższej Szkoły Morskiej w Szczecinie (moduł udostępniania), Bibliotece Publicznej Wojewódzkiej i Miejskiej w Sieradzu, Bibliotece Publicznej Wojewódzkiej i Miejskiej w Częstochowie.

## **DWIE ZDALNE MOŻLIWOŚCI WŁĄCZENIA DO CENTRALNEJ BAZY DANYCH BIBLIOTECZNYCH**

A. Poprzez łącze typu RS 232:

1. łączenie telefoniczne tradycyjne,
2. komutowane (tak jak zwykły telefon).

B. Poprzez szybkie łącze 10 MBit/s.

### **UWAGA:**

1. W przypadku B istnieje dodatkowa możliwość łączenia różnych lokalnych sieci komputerowych,
2. W przypadku stosowania rozwiązań A1 lub A2 niezbędne jest wyposażenie sieci w BGPP w sprzęt jak wersja NASK,
3. W przypadku podłączenia zgodne z wymaganiami NASK.

**Zakład Badawczo-Rozwojowy „New-Bibl”  
Osiedle Oświecenia 104 m. 3, Stanisław Badoń, Maria Badoń**

**POLECA:**

1. System biblioteczny „Lech BMS-02” dla bibliotek publicznych,
2. Szkolenie użytkowników w obsłudze systemu,
3. Dostarczenie odpowiedniego sprzętu komputerowego w zależności od wielkości biblioteki wraz z oprogramowaniem sieciowym Novell,
4. Założenie sieci komputerowej,
5. Dostarczenie wszystkich materiałów niezbędnych do prowadzenia systemów Lech,
6. Retrokonwersja katalogowa z literatury pięknej i popularnonaukowej (około 20 tys. tytułów),
7. Retrokonwersja kont czytelników (założenie karty czytelnika z naniesieniem identyfikatorów w formie kodu kreskowego),
8. Roczna konsultacja przy wdrożeniu systemu „Lech-BMS-02”,
9. Uruchomienie systemu we wszystkich modułach w okresie dwóch miesięcy od daty podpisania umowy.

**Dostarczenie systemu „Lech BMS” pod tak zwany klucz**

**Autor i właściciel systemu „Lech BMS”  
\* dr Stanisław Badoń \***

**Adres: Zakład Badawczo-Rozwojowy „New-Bibl”  
Osiedle Oświecenia 104/3  
61-212 Poznań  
tel. 790-699**





60-687 POZNAŃ  
os. Stefana Batorego 13/27  
tel. 470-748, 217-875

Zakład Projektowania i Konserwacji Systemów Komputerowych

## SYSTEM INFORMATYCZNEJ OBSŁUGI BIBLIOTEKI

### SOWA

System informatyczny SOWA wspomaga i automatyzuje pracę podstawowych działów biblioteki: opracowania zbiorów, informacji bibliotecznej, wypożyczalni i księgowości. Modułarna budowa systemu umożliwia jego wykorzystywanie w bibliotekach o różnym charakterze, np. naukowych, publicznych, prywatnych, kościelnych, zakładowych lub szkolnych. System SOWA z równym powodzeniem obsługuje biblioteki małe (np. domowe) jak i duże (uczelniane lub wojewódzkie). Podstawowy zestaw modułów programowych systemu SOWA obejmuje:

- **program katalogowania:** umożliwia stworzenie komputerowego katalogu obejmującego różne typy dokumentów: dzieła zwarte jedno- i wielotomowe, serie wydawnicze, czasopisma, publikacje, normy, kasety, płyty i inne,
- **program informacyjno-wyszukiwawczy:** przeznaczony jest do wyszukiwania i zestawiania opisów katalogowych w różnych układach i formatach,
- **program wydruku bibliografii:** wykonuje zestawienia bibliografii w różnych układach np. wg haseł przedmiotowych, wg nazwisk autorów, itp.,
- **program udostępniania:** obsługuje kartotekę czytelników, realizuje rezerwację, rejestrację wypożyczeń i zwrotów dokumentów,
- **program generowania zestawień:** umożliwia drukowanie księgi inwentarzowej, księgi ubytków, wykazu dokumentów zagubionych, statystyki wypożyczeń itp.,

W chwili obecnej dostępne są następujące moduły uzupełniające:

- **program komunikacyjny:** umożliwia zdalną pracę użytkownika z systemem SOWA poprzez łącze telefoniczne,

- programy konwersji danych: umożliwiają pobieranie do systemu SOWA danych zapisanych w innych formatach: CDC-ISIS, MARC-BN („Przewodnik Bibliograficzny”), oraz US-MARC,
- program pozwalający na budowę i przeglądanie relacyjnego słownika haseł wzorcowych,
- programy gromadzenia i akcesji druków zwartych i czasopism: prowadzą ewidencję dostawców, zamówień, monitów dla dostawców oraz rejestry akcesji. Współpracują z katalogiem czasopism i druków ciągłych,
- program zamawiania: umożliwia czytelnikom wyszukiwanie, sprawdzanie dostępności oraz zamawianie dokumentów.

Wymienione programy są wdrożone i eksploatowane w wielu dużych bibliotekach, np.:

- Wojewódzkich Bibliotekach Publicznych w Sieradzu, Poznaniu, Koninie, Piotrkowie Tryb., Pile, Lesznie, Częstochowie, Skierniewicach,
- Wojewódzkich Bibliotekach Pedagogicznych w Poznaniu, Kaliszu, Łodzi, Toruniu,
- Bibliotekach Głównych Wyższych Szkół Pedagogicznych w Olsztynie, Opolu, Bydgoszczy,
- Bibliotece Głównej Politechniki Rzeszowskiej,
- Bibliotece Głównej Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie,
- Bibliotekach Instytutowych Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu,
- Bibliotece Głównej Akademii Medycznej w Bydgoszczy,
- Bibliotece Państwowej Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych w Poznaniu
- Bibliotece Głównej Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie,
- Bibliotece Głównej Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu, Wrocławiu,
- Bibliotece Głównej Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie,
- Bibliotece Głównej Akademii Obrony Narodowej w Warszawie,
- Bibliotece Wielkopolskiego Banku Kredytowego,
- oraz w ponad trzydziestu bibliotekach miejsko-gminnych, miejskich, instytutowych i szkolnych.

Geneza systemu sięga roku 1991, kiedy to na zlecenie Politechniki Poznańskiej właściciel Zakładu Projektowania i Konserwacji Systemów Komputerowych mgr inż. Leszek Masadyński opracował system obejmujący programy katalogowania, informacyjno-wyszukiwawczy i edytorski. System wdrożono w Bibliotece Głównej Politechniki i funkcjonował tam pod nazwą LECII. Było to jednak oprogramowanie niezadowolające w pełni jego twórcy.

W roku 1992 po uwzględnieniu zebranych uwag bibliotekarzy powstał System Informatyczny Obsługi Biblioteki SOWA, wykonany w kooperacji z firmą pana Ryszarda Robaczewskiego (programy obsługi wypożyczalni i zestawień bibliotecznych). Pierwsze wdrożenie systemu miało miejsce w Bibliotece Wojewódzkiej w Sieradzu. Następnie system SOWA był instalowany i wdrażany w dalszych bibliotekach: publicznych, pedagogicznych, uczelnianych, zakładowych i szkolnych. Zastąpiono systemem SOWA stare wersje systemu LECII eksploatowane w bibliotekach: Głównej Politechniki Rzeszowskiej oraz Instytutu Historii UAM. Opracowano kolejne wersje uwzględniające wszystkie uwagi zgłaszane przez użytkowników i operatorów.

Od czasu pierwszej sprzedaży system SOWA znacznie się zmienił. Rozszerzono zakres funkcjonalny i sposób obsługi istniejących modułów programowych. Powstały nowe moduły obsługujące kolejne działy biblioteki. Ponieważ trudno jest przewidzieć wszystkie sytuacje i problemy z jakimi mogą w przyszłości zetknąć się bibliotekarze założyliśmy, że system po zostanie „żywy” i w miarę potrzeb będzie podlegał dalszym modyfikacjom. Widzimy również konieczność wprowadzenia zmian narzędziowych, by w niedalekiej przyszłości można było dostosować bazy danych do najnowszych rozwiązań sprzętowych.

**Zakład Projektowania  
i Konserwacji Systemów Komputerowych**  
os. Stefana Batorego 13/27  
60-687 Poznań  
tel. 470-748, 217-875

# Nexter International Ltd.

ul. Olimpijska 7, 40-206 Katowice  
telefon: 586-006, 586-007  
telefax: 588-209, 597-148  
telex: 0315299



## S I B

### System Informatyczny Biblioteki

System Informatyczny Biblioteki — SIB<sup>1</sup>, służy do gromadzenia i przetwarzania wszelkiego rodzaju danych o księgozbiorze. System ten powstał w wyniku ścisłej współpracy z Wojewódzką Biblioteką Publiczną w Kielcach. SIB umożliwia zarejestrowanie dowolnej pozycji wg II stopnia szczegółowości opisu, przydzielenie jej haseł opisu przedmiotowego oraz informacji niezbędnych do prowadzenia skontrum i statystyki wypożyczalni. System ten działa zarówno na pojedynczych kompute-

rach, prostych sieciach złożonych z kilku stanowisk, oraz na w pełni profesjonalnych sieciach typu Novell NetWare (do 1000 stanowisk). System SIB umożliwia prowadzenie centralnej bazy danych wszystkich pozycji znajdujących się w danej bibliotece oraz jej filiach, przy zachowaniu numerów inwentarzowych charakterystycznych dla danej filii. Po zarejestrowaniu pozycji w systemie SIB można wydrukować jej numer inwentarzowy w postaci kodu kreskowego.

### Aktualnie system składa się z następujących modułów:

**BAZA DZIEŁ JEDNOTOMOWYCH** — jest to zbiór książek jednotomowych. Maksymalna liczba tytułów możliwych do zarejestrowania wynosi ok. 1 mln. Każdemu tytułowi można przyporządkować do 99 wydań. Liczba haseł opisu przedmiotowego oraz liczba egzemplarzy książek (numerów inwentarzowych) nie jest praktycznie limitowana (wg naszych obliczeń ok. 2,5 mln haseł i 40 mln egzemplarzy).

**BAZA DZIEŁ WIELOTOMOWYCH** — jest to zbiór książek wielotomowych. Maksymalna liczba tytułów cech wspólnych wynosi 1 mln. Liczba wydań cech wspólnych — 99. Liczba wszystkich tomów, części itp. wynosi ok. 100 mln. Liczba haseł opisu przedmiotowego oraz liczba egzemplarzy książek nie jest praktycznie limitowana.

<sup>1</sup> SIB jest zastrzeżoną nazwą produktu firmy NEXTER International Ltd.

**SZUKANIE I PRZEGLĄDANIE** — jest to program, który pozwala na przeszukiwanie zbioru książek na podstawie różnych danych (kluczy) składających się na opis książki. Poszczególne klucze można łączyć ze sobą tworząc tzw. kryteria, np. seria i rok wydania, wydawca i miejsce wydania, itd. Maksymalna liczba kluczy, które można ze sobą łączyć tworząc kryterium wynosi 25. Liczba kryterium, które można zdefiniować jest nieograniczona. Możliwe jest także przeszukiwanie bazy wg haseł opisu przedmiotowego (do dziesięciu haseł) oraz numerów inwentarzowych. Po odnalezieniu danego tytułu możliwe jest jego wydrukowanie w postaci karty biblioteczej lub w formie uproszczonej do użytku czytelnika.

**WYPOŻYCZENIA** — program ten obejmuje cały proces wypożyczenia danej pozycji wraz z pełną statystyką, rezerwacją pozycji, tworzeniem listy pozycji zaległych, upomnieniem dla czytelnika itp. W skład tego programu wchodzi moduł do tworzenia centralnej bazy czytelników wszystkich filii. Zarejestrowany czytelnik otrzymuje unikalny numer, pod którym został zarejestrowany. Należy tu zaznaczyć, że wypożyczenie danej pozycji jest możliwe dopiero po jej zarejestrowaniu.

### **System SIB pracuje w następujących bibliotekach:**

- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Katowicach — sieć.
- Miejska Biblioteka Publiczna w Rybniku — sieć.
- Miejska Biblioteka Publiczna w Zabrze.
- Miejska Biblioteka Publiczna w Dąbrowie Górniczej.
- Miejska Biblioteka Publiczna w Wodzisławiu Śląskim — sieć.
- Miejska Biblioteka Publiczna w Pszczynie.
- Miejska Biblioteka Publiczna w Bukowinie — sieć.
- Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Pińczowie.
- Miejska Biblioteka Publiczna w Wiśle.
- Miejska Biblioteka Publiczna w Trzebini — sieć.
- Miejska Biblioteka Publiczna w Chrzanowie.
- Miejska Biblioteka Publiczna w Kędzierzynie Koźlu — sieć.
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Opolu — sieć (w przygotowaniu).
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Bielsku Białej — sieć (w przygotowaniu).



*Biorąc pod uwagę nasze doświadczenie proponujemy Państwu pomoc w skomputeryzowaniu Waszej biblioteki. Poniżej przedstawiamy naszą przybliżoną ofertę. Ceny podajemy w USD ze względu na częste zmiany kursów walut.*

#### **Zestaw 1**

Komputer HYUNDAI S-386S/20L  
(20 MHz, SX, HDD 80 MB, RAM 1 MB) — cena 1100 USD.

#### **Zestaw 2 (sieć)**

Komputer główny (serwer) HYUNDAI SV-425S (486 SX, 25 MHz, HDD 120 MB, RAM 8 MB, DOS, Windows, karta sieciowa Ethernet) — cena 2385 USA.

Stacja robocza HYUNDAI S-386/20L (20 MHz, SX, karta sieciowa Ethernet) — cena 980 USA.

Kabel Ethernet — 10 tys. zł za mb.

NetWare 3.11 dla 5-ciu użytkowników — cena 1095 USD.

NetWare 3.11 dla 10-ciu użytkowników — cena 2495 USD.

Instalacja sieci — cena zależna od ilości stanowisk, ok. 2,5 mln zł za stanowisko.

Cena systemu SIB w wersji podstawowej (rejestracja i przeglądanie) wynosi 8 mln zł. W cenę wliczona jest instalacja, podstawowe przeszkolenie oraz pierwszy *upgrade*. Program jest objęty 12-miesięczną gwarancją.

Podane są oczywiście tylko wybrane warianty, możliwości jest bardzo wiele i zależą one wyłącznie od Państwa. Wszelkich porad udzielimy państwu z prawdziwą przyjemnością.

*Z poważaniem*  
*NEXTER International Ltd.*

# SYSTEM MARQUIS — PIERWSZE ZINTEGROWANE OPROGRAMOWANIE BIBLIOTECZNE NA MIARĘ LAT DZIEWIĘDZIESIĄTYCH



An Amcritech Company

Waldstraße 48, 10551 Berlin, Germany

Tel. +49-30-396 11 50, Fax +49-30-396 10 02

Informacja jest jednym z najbardziej wartościowych dóbr. Jeśli jednak nie jest dostarczana tym, którzy jej potrzebują, staje się po prostu bitami czy bajtami bez znaczenia i wartości. Zadaniem specjalistów od systemów informacyjnych jest dbanie o to, aby informacja w odpowiednim czasie dotarła do właściwych rąk. Jeśli opracowujecie Państwo strategiczny plan zarządzania Waszymi zasobami informacyjnymi, firma DYNIX proponuje Wam zapoznanie się z systemami Marquis, który uczyni Państwa bibliotekę czy ośrodek informacji częścią środowiska systemów o otwartej architekturze. DYNIX ma najwięcej w świecie instalacji oprogramowania bibliotecznego, a teraz z przyjemnością możemy zaproponować kolejny wysokiej jakości produkt, który pomoże Państwu wznieść się ku systemom otwartym.

## Systemy otwarte

Podstawową miarą sukcesu systemu informacyjnego jest dostępność oferowanych przezeń zasobów informacji. Znaczy to, że informacje, zarówno te, generowane przez system, jak i pozyskiwane ze źródeł zewnętrznych, muszą być łatwo dostępne — nie tylko w bibliotece czy ośrodku informacji, ale i z biurka użytkownika. Użytkownik powinien mieć możliwość odczytania informacji, wydrukowania jej lub przefaksowania do kolegi w innej części miasta, czy kraju. Użytkownicy powinni także mieć możliwość łatwego włączania informacji pozyskanych z sieci w nurt własnych prac.

Wizja przyszłości systemów informacyjnych zakłada jako warunki niezbędne kompatybilność aplikacji i przestrzeganie standardów przechowywania i wyszukiwania danych, co teraz zaczyna być urzeczywistniane poprzez systemy zarządzania bazami danych (SZBD) dla środowiska klient-serwer, sieci heterogeniczne i graficzne interfejsy użytkownika. Na tych właśnie technologiach bazuje Marquis.

## **Klient-serwer SZBD**

Oprogramowanie biblioteczne Marquis bazuje na SQL Server, czyli systemie zarządzania relacyjną bazą danych zaprojektowanym dla środowiska klient-serwer. Dzięki temu prawdziwie zapewnia przetwarzanie rozproszone, wykorzystując moc poszczególnych końcówek do manipulowania i wyświetlania danych i redukując obciążenie sieci poprzez pozostawienie serwera (serwerów) wolnym do obsługi innych poleceń.

Marquis został zaprojektowany z myślą o różnorodności. Serwerem obsługującym bazę danych może być dowolna maszyna, na której daje się uruchomić relacyjna baza danych Sybase SQL Server lub Microsoft SQL Server. SQL Server można przenosić z komputerów osobistych (PC) z procesorami Intel na małe serwery RISC i duże minikomputery UNIX, w związku z czym Marquis może obsługiwać zarówno małe, jak i duże biblioteczne bazy danych. SQL Server zachowuje przemysłowe standardy języka SQL w zakresie definiowania danych, ich przetwarzania i wyszukiwania. Generowanie raportów, zarówno tych zdefiniowanych wcześniej, jak i tworzonych ad hoc jest proste. Oznacza to także, że można łatwo integrować system Marquis z takimi produktami jak: Lotus 1-2-3, Dbase IV czy inne programy użytkowe, tworząc szersze, ogólnoinstytucyjne systemy informacyjne.

Ponieważ każda biblioteka w pewnym stopniu przystosowuje bazę danych do swoich potrzeb, uczyniliśmy ten proces tak prostym, jak to się tylko dało. Marquis dysponuje definicjami różnych ustawień konfiguracyjnych (setup), formatów wyświetlania i formularzy wprowadzania danych przechowywanymi w postaci tablic, które mogą być modyfikowane przez użytkownika. W rezultacie odpowiednio przeszkolony użytkownik może modyfikować i dodawać pola, tablice, a nawet całe bazy bez potrzeby angażowania programistów.

## **Heterogeniczne środowisko sieciowe**

Marquis działa w wielu środowiskach sieciowych, włączając Novell, Microsoft LAN Manager, IBM LAN Server, DEC Pathworks, Banyan Vines i inne. Nie jest problemem dla systemu Marquis ani topologia ani rozmiar sieci. Końcówkami Publicznie Dostępnego Katalogu mogą być PC kompatybilne ze standardem IBM, terminale UNIX lub Macintosh.

Otwartość systemu Marquis wyróżnia go korzystnie wśród oprogramowania dla bibliotek i ośrodków informacji. Marquis jest otwarty na różne końcówki, serwery i sieci. Z Marquisem Państwa system może rozwijać się od małego, działającego w sieci lokalnej do dużego, zróżnicowanego systemu obsługującego tysiące użytkowników.

## Graficzny interfejs użytkownika

Sukces firmy Apple Macintosh, niewiarygodnie duże zainteresowanie rynku produktem Microsoft Windows 3.x i obecnie IBM OS/2 2.0 jest wyrazem wysokiej oceny przydatności graficznych interfejsów użytkownika (GIU). GIU proponuje użytkownikom intuicyjną drogę komunikowania się z komputerem zapewniającą pozyskiwanie informacji relewantnych i wzrost efektywności pracy. GIU stają się coraz popularniejsze i jeśli użytkownik raz przyswoi sobie umiejętność posługiwania się jednym z nich, nie będzie miał trudności w korzystaniu z innych. Personel szybciej uczy się nowych aplikacji, co przyczynia się do redukcji kosztów.

Marquis korzysta z OS/2 zainstalowanego na końcówkach wykorzystywanych przez bibliotekarzy, obsługujących moduły: katalogowania, wypożyczeń, gromadzenia i kontroli wydawnictw ciągłych. Dzięki własnościom OS/2 wielu użytkowników może w tym samym czasie korzystać z różnych aplikacji. OS/2 w połączeniu z narzędziami i własnościami wielu GIU, takimi jak: zdolność do usuwania, kopiowania i przenoszenia danych w obrębie i pomiędzy aplikacjami, przyczynia się do większej produktywności systemu.

Publicznie dostępny katalog, dostęp do bibliotecznej bazy danych „z biurka” użytkownika, jest możliwy zarówno przy wykorzystywaniu OS/2 1.x, jak i OS/2 2.0 czy Microsoft Windows 3.x. Istnieje możliwość zrobienia tego także dla Macintosh, OSFF/Motif czy SUN Open Look. Używając któregośkolwiek z interfejsów użytkownicy mogą lokalizować zasoby, zamawiać materiały i robić wydruki.

## DYNIX bibliotekom

Zwiążanie się DYNIXA na dobre i złe z bibliotekami uczyniło tę kompanię światowym liderem w dziedzinie automatyzacji bibliotek. Obecnie, gdy technika zaczyna pozwalać na urzeczywistnianie wielkich marzeń o powszechnej dostępności informacji, DYNIX oddał swą wiedzę i doświadczenie tym, którzy mają podobne marzenia. Marquis to automatyczny system biblioteczny na miarę lat dziewięćdziesiątych i następnych.

### Publicznie Dostępny Katalog

- |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"><li>* menu wyszukiwawcze zaprojektowane z myślą o różnych użytkownikach</li><li>* wyszukiwanie za pomocą słów kluczowych (w tym operacje z wykorzystaniem algebry Boole'a)</li><li>* możliwość przeglądania indeksów tytułowych, autorskich, sygnatur i innych</li><li>* odsyłacze i inne wiązania</li><li>* jasne, treściwe <i>helpy</i></li><li>* znaki diakrytyczne</li><li>* przechowywanie zapytań</li><li>* szybka rejestracja użytkowników</li></ul> | <ul style="list-style-type: none"><li>* łatwa rejestracja wypożyczeń i prolongat</li><li>* definiowane przez użytkowników monity, zawiadomienia o opłatach, zaległościach itp.</li><li>* poczta elektroniczna</li><li>* automatyczne księgowanie wpłat</li><li>* możliwość objęcia systemem wielu oddziałów, filii itp.</li><li>* sygnalizowanie potencjalnych konfliktów, takich jak np. próba wypożyczenia dokumentu przeznaczonego do udostępniania prezencyjnego</li></ul> |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

### Katalogowanie

- |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"><li>* edycja formatów MARC w trybie pełnoekranowym</li><li>* brak ograniczeń co do długości pól w rekordach i przy wyświetlaniu</li><li>* zintegrowany moduł kartotek wzorcowych bazujących na formacie MARC</li><li>* globalne modyfikacje w kartotekach wzorcowych</li></ul> | <ul style="list-style-type: none"><li>* możliwości eksportowania/importowania rekordów MARC</li><li>* formularze dla standardowych formatów MARC</li><li>* możliwość definiowania przez użytkownika własnych formularzy</li><li>* zależne od kontekstu dostępne w trybie online <i>helpy</i></li><li>* szczegółowy rekord zasobu</li></ul> |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|



## Gromadzenie

- |                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                   |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"><li>* obsługa wyszukiwań poprzedzających zamówienia, wprowadzania zamówień, śledzenia ich realizacji</li><li>* kartoteki dezyderatów</li><li>* wielopoziomowa księgowość</li></ul> | <ul style="list-style-type: none"><li>* przeliczniki walutowe</li><li>* dostęp do dokumentu poprzez tytuł, autora, ISBN, ISSN, numer zamówienia, rachunku, faktury itp.</li></ul> |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

## Wydawnictwa ciągłe

- |                                                                                                                                                          |                                                                                                                                     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"><li>* szybka, efektywna rejestracja</li><li>* możliwość oprawy</li><li>* łatwe dodawanie specjalnych numerów</li></ul> | <ul style="list-style-type: none"><li>* automatyczne modyfikowanie zbiorczych zestawień zasobów do prezentacji w katalogu</li></ul> |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

## Raporty

- |                                                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                       |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"><li>* dzienne, miesięczne lub o innej częstotliwości zdefiniowanej przez bibliotekę</li><li>* generowanie automatyczne lub manualne</li><li>* raporty menedżerskie odzwierciedlające syntetyczną</li></ul> | <ul style="list-style-type: none"><li>statystykę między innymi dotyczącą wypożyczeń i księgowości</li><li>* łatwe formatowanie</li><li>* wiele opcji formatowania (sortowanie, przeformatowywanie, dodawanie, usuwanie pól)</li></ul> |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

## Oraz wiele więcej!

- |                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                  |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"><li>* wyrafinowany, skuteczny system ochrony danych</li><li>* pełna integracja, płynność operacji między modułami</li><li>* jedna wspólna baza danych dla wszystkich modułów</li></ul> | <ul style="list-style-type: none"><li>* obsługę klientów prowadzą doświadczeni pracownicy</li><li>* szkolenie przed instalacją i online</li><li>* jasna, czytelna dokumentacja systemu</li></ul> |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

# SCHOLA<sup>®</sup>

AUTORYZOWANY RESELLER NOVELL'A sp. z o.o.

Białystok, Nowy Świat 2, tel. 217-66, tel./fax 227-67

---

KOMPUTERY - Tulip , Intel , Compaq , IBM , Siemens - Nixdorf

DRUKARKI - Citizen , Epson , Star , Hewlett - Packard

CD-ROM - Mitsumi , Panasonic

ZESTAWY MULTIMEDIALNE - Sound Blaster CD

## KOPIARKI XEROX

- \* niskie koszty eksploatacyjne
- \* wysoka trwałość
- \* najwyższa jakość kopii

*Tej jakości nie skopiuje nikt ...*

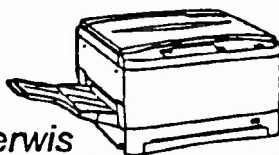
---

**SCHOLA<sup>®</sup>** sp. z o.o.

Autoryzowana sprzedaż i serwis

ul. Grochowa 3 tel. 212-57

Serwis i regeneracja kopiarek: tel. 217-66 , 227-67



XEROX  
XEROX  
XEROX  
XEROX  
XEROX  
XEROX  
XEROX  
XEROX



**SERIA WYDAWANA  
Z INICJATYWY  
INSTYTUTU BIBLIOTEKOZNAWSTWA  
I INFORMACJI NAUKOWEJ  
UNIwersytetu warszawskiego  
ORAZ WYDAWNICTWA SBP**